STRIP SCHRIFT

Prijs € 4,25

50 JAAR DONALD DUCK
ERIC SCHREURS
PAULUS DE BOSKABOUTER

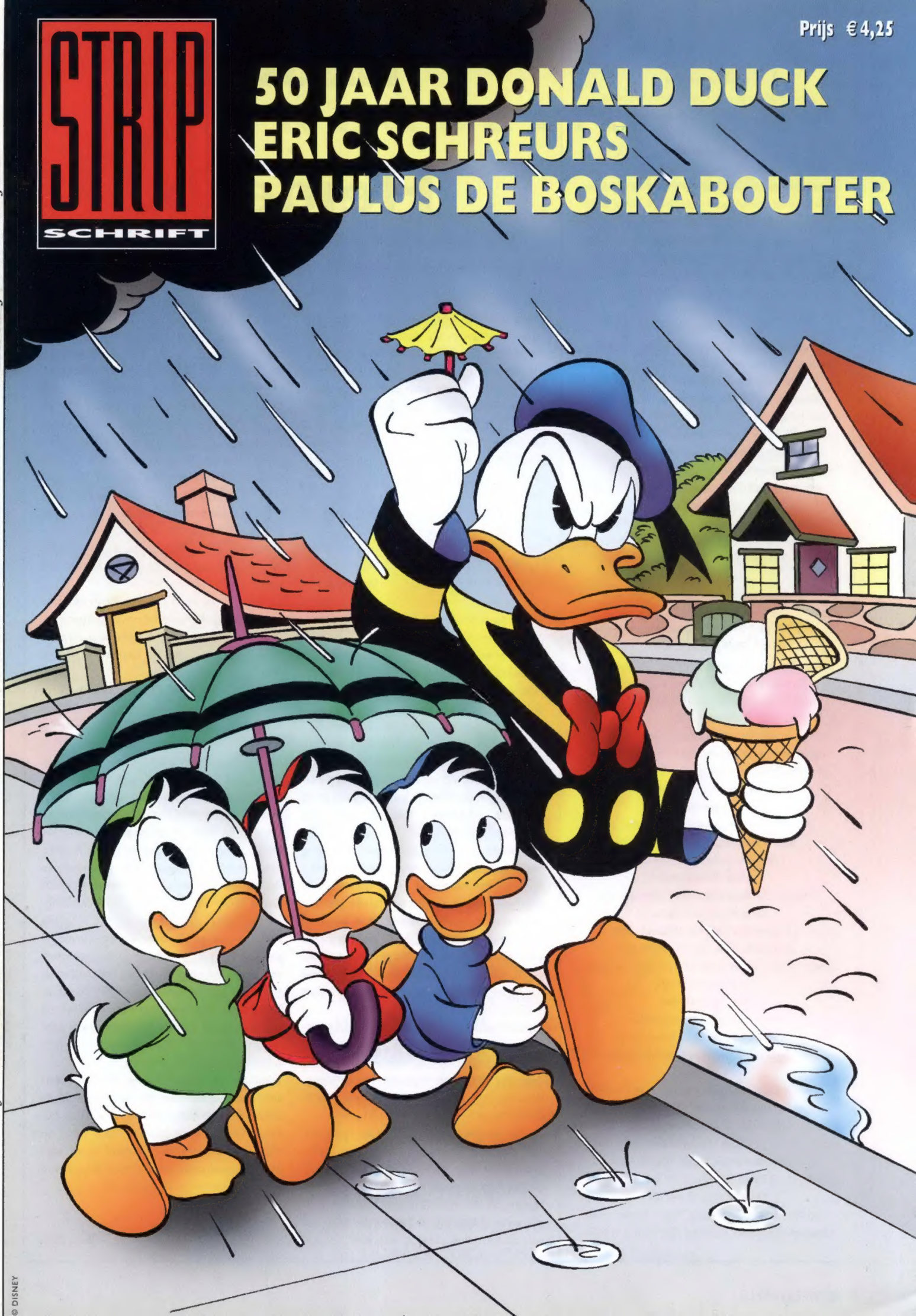

346 – JAARGANG 34 NUMMER 9 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

© DISNEY

AGENDA

t/m 15 september

Expositie '50 jaar Johan en Pirrewiet. Peyo's heldendicht', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 29 september

Expositie 'Samurai: realiteit en fantasie', met Oosters werk van Stan Sakai en Marc Michetz, De Japanse Toren van het Jubelparkmuseum, Jubelpark 10, Brussel, België, info: (+32)(0)2-7337735, of via de site www.kmkg-mrah.be

t/m 29 september

Expositie 'Stripverhalen en de geschiedenis van Vlaanderen', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 6 oktober

Expositie 'Rauchs favorieten', met werk van de favoriete striptekenaars van kunstenaar Neo Rauch: Hannes Hegen (Dig, Dag en Digedag), Edgar P. Jacobs (Blake en Mortimer) en Daniel Clowes (Eightball), Bonnefantenmuseum, Avenue Céramique 250, Maastricht, info: (+31)(0)43-3290190, of via de site www.bonnefanten.nl

t/m 27 oktober

Expositie 'Asterix en Europa', Limburgs Museum, Keulsepoort 5, Venlo, info: (+31)(0)77-3522112, of via de site www.limburgsmuseum.nl/asterix/asterixstart.htm

t/m 27 oktober

Expositie 'Madjoe!' een korte reis door de Indonesische striphistorie, Rijksmuseum voor Volkenkunde, Steenstraat 1, Leiden, info: (+31)(0)71-5168800, of via de site www.rmv.nl

t/m 31 december

Expositie '50 jaar Donald Duck Weekblad', TV Toys, Wilhelminaweg 21, Dieren, info: (+31)(0)313-490888, of via de site www.tvtoys.nl

t/m 8 januari 2003

Expositie 'Paulus de Terschellinger boskabouter', 't Behouden Huys, Commandeursstraat 30-32, West-Terschelling, info: (+31)(0)562-442389, of via e-mail: behoudenhuys@euronet.nl

t/m april 2003

Expositie 'Een luchtige kijk op het vliegbedrijf', met cartoons van Ton van Andel, Militaire Luchtvaart Museum, Kamp van Zeist 2-4, Soesterberg, info: (+31)(0)346-353815, of via de site www.militaireluchtvaartmuseum.nl

8 september

2e Mechelse Stripbeurs, Cultureel Centrum Antoon Spinoy, onder de Sint Romboutstoren, Mechelen, België, info via de site www.comic-strips.com

14 en 15 september

Stripdagen Den Bosch, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch, info via de site www.stripschap.nl

19 september 2002 t/m 26 januari 2003

Expositie 'De Timoers 50 jaar? 500.000 jaar!', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

28 en 29 september

Cartoon World 2002 (met als onderdelen: Het Stripfestijn en AnimOtion), Rijnhal, Arnhem, info: (+31)(0)313-479592, of via de site www.stripfestijn.nl

6 oktober

Collect-Hit Brussels 2nd Edition, Internationale Verzamelbeurs, Brussels Kart Expo, A. Gossetlaan 11, Groot-Bijgaarden, België, info: (+32)(0)2-7362864, of via de site www.collect-hit.com

13 t/m 17 november

Holland Animation Film Festival, Hoogt 4, Utrecht, info: (+31)(0)30-2331733, of via de site www.awn.com/haff

21 januari t/m 18 mei 2003

Expositie 'Retrospectieve Hermann', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

Bits&Pieces

Heiderix

Zit ik net mijn boterhammetje achter het stuur te kauwen als daar het onderwerp 'Asterix en Obelix' op de radio te horen is. Tien voor half één op een gewone donderdag. Midden in de zomer. Komkommernieuws verwacht je dus. Niets is minder waar. Er is bijna de pleuris uitgebroken in de Nederlandse stripwereld. En vertaler Frits van der Heide komt uitleggen waarom dat allemaal onzin is.

'Meneer Van der Heide, alle namen in de *Asterix*-albums gaan veranderen', zuigt de reporter van meet af aan.

'Nou niet alle, maar wel een aantal' aldus Heiderix.

'Ik lees hier dat de bard Kakofonix gaat heten. En de baas Heroïx. Is dat nou verstandig? Iedereen kent die lui toch als Assurancetourix en Abraracourcix?'

'Ja, na veertig jaar met dezelfde vertaling te hebben gedaan moest er wel iets gebeuren. Niemand heeft aansluiting bij die namen en de grapjes erin.'

'Obelix en Asterix blijven wel zo heten?'

'Ja, dat zijn wereldwijd bekende namen. Daar moet je niets aan veranderen. De uitgever wil door de veranderingen dat de albums nog weer veertig jaar meegaan in de volgende generatie', laat Heiderix ons plotsklaps weten.

'Uitgever?', zeg ik tegen mezelf. Net ging het nog over slijtage van vertalingen. Heiderix z'n vak tenslotte. En nu opeens is de uitgever degene die het wil. Is het veel banaler dan Fritserix ons wil doen geloven. Nogal wiedes dat de stripliefhebbers dwars gaan liggen. Die zien de bui al hangen. Tientallen nieuwe albums kopen. Want hoe overbrug je anders de generatiekloof met je kinderen.

'Ja, die Heroïx is weer van zijn schild gevallen' zegt neef Japie in 2005. 'Je bedoelt natuurlijk Abraracourcix,' verbetert zijn oom dapper. 'Wie is die nieuwe Heroïx eigenlijk. Het lijkt wel een Nederlander, als ik dat zo hoor.'

Je ziet de oorlogen in huis al ontstaan. Generaties drijven straks ver uiteen. Communiceren langs elkaar heen. En dat alleen omdat een uitgever zijn omzet wil veiligstellen. Want over drie jaar komt er misschien ooit een nieuw album. En daar kan een ondernemer niet op wachten. Niets is meer heilig. En Frits verzint wel de nodige argumenten vanuit 'het is tenslotte al een oude vertaling' en 'we waren de eersten die het album buiten Frankrijk brachten'.

En daar ligt de bedoeling. Niks meer wat Frans of Europees gedachtengoed erin. Er vanuit gaan dat de lezers toch wel te stom zullen zijn om de Franse taalgrapjes te begrijpen. En om de bard nu direct al All-Risk te noemen is wel erg mondiaal. Nee, de namen moeten net als in alle andere talen worden nagesynchroniseerd naar het plaatselijke dialect.

'Dus net als in het Duits, Engels, enzovoorts, gaan we hier de namen aan de taal aanpassen?'

'Ja. Dat zijn we in de jaren zestig in de haast vergeten,' gaat Heiderix onverdroten verder. 'Bovendien hoor ik geen enkel rationeel argument tegen de naamswijzigingen. Alleen maar emotionele.'

Ik haakte volledig af. Dit kan die Heiderix voor zijn goed fatsoen toch niet menen. Volgens mij is hij volledig buiten de stripwereld beland. Wat is nu stripbeleving? Is dat rationeel een boek lezen? Is dat het waarnemen van tekeningen waarin een strakke tekst staat afgedrukt ter lezing door de eigenaar? Of is dat emotie? Lachen om een passage. Je vereenzelvigen met de Galliërs tegen die slechte en slappe Romeinen. De klap voelen als een onomatopee dat eist van je. Dat is toch allemaal emotie? Dat is toch het wezen van strips? Beleving. En dan quasi niet begrijpen dat stripfans verontwaardigd zijn over deze culturele ingreep. Even niet doorhebben dat het effect van je eigenzinnig handelen een nationaal gedragen gevoelstintje heeft. En dat alles als rookgordijn om haastwerk van veertig jaar geleden te herstellen. Petitbonum heet nu Grootmocum. Hoe verzin je het. Zeker weer een haastklus geweest.

Wellicht dat na afronding Heiderix hetzelfde kan proberen bij het Nederlands Bijbelgenootschap. Adam en Eva zijn te bekend. Die moeten blijven. Maar voor de bijfiguren is 'Kees sloeg Arend dood' vast een leuk aanknopingspunt voor de rest van het boek.

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 34 • september 2002 • nummer 9 (346)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie en uitgegeven in opdracht van Het Stripschap
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Ruben Acohen, Tijs Bagchus, Jasper Bakker, Jos Beekman, Olav Beemer, Ben Bits, Bram Dilrosun, Christoph Kotowski, Jeroen Mirck, Rob van der Nol, René Rippen, Ed van Schuijlenburg, Alexandra Verburg, Rudi de Vries, Rudy Vrooman, André Wijntjes, Annette Wouters

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: redactie@stripschrift.nl
Website: www.stripschrift.nl

Uitgever
Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
E-mail: uitgever@stripschrift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 026 - 339 20 85, telefax: 026 - 339 20 86
E-mail: administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 10 nummers
Nederland €37,50
België €40,00
Other countries €50,00
Leden van Het Stripschap €1,25 korting
Alle bedragen inclusief 6% BTW
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift, Rotterdam
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Redactie Stripschrift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Michel Nadorp / © Disney

ISSN 0165-845X

Redactioneel

We kennen het allemaal; die blije gezichten van familieleden en vrienden als je hen vertelt dat je verzot bent op strips. Prompt zeggen ze dat ze ook ergens een oude Kuifje op zolder hebben liggen. Of jij ook weet wat die waard kan zijn. En dat ze Guust Flater zo leuk vinden: 'Ken je die aflevering dat hij het archief beheert?' Vijf minuten later vragen ze je wat jij dan zelf leuk vindt. Het blije gezicht slaat om in nerveus geëxcuseer: Loisel? Mattotti? Spiegelman? Tardi? Loustal? Nee, het spijt me. Dat ken ik niet.

Toch maken deze gesprekken veel indruk bij omstanders. Ze vinden het heel aardig dat een volwassen vent zich interesseert voor zulke eenvoudige zaken. Zo apart ook. De informatie wordt opgeslagen en gekoesterd.

Dan komt de dag dat je wenst dat je alles had stilgehouden. Vaak begint het klein: het eerste verjaardagscadeautje blijkt een boekenbon die ook inwisselbaar is op de stripafdeling. Al snel volgt een stropdas met Tom & Jerry. De nieuwste Jan, Jans en de kinderen. Sokken met Droopy. Een ingelijste afbeelding van Donald Duck. Een heruitgave van Buddy Longway.

Jammer dat er geen tuingereedschap op de markt is met afbeeldingen van Suske & Wiske erop. Of pluggen met Idéfix. Boorbitjes met Calvin & Hobbes. Printercartridges met Broer Konijn. Dat zou pas handig zijn.

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **THOM ROEP** Rob van der Nol
12 **ERIC SCHREURS** Harry Wibier
14 **PAULUS DE BOSKABOUTER** Annette Wouters
20 **MICHAEL CHABON** Rudi de Vries
23 **LAND IN ZICHT** Christoph Kotowski
24 **DONALD DUCK 50 JAAR**
25 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
36 **DONALD DUCK** Carl Barks en Ed van Schuijlenburg

THOM

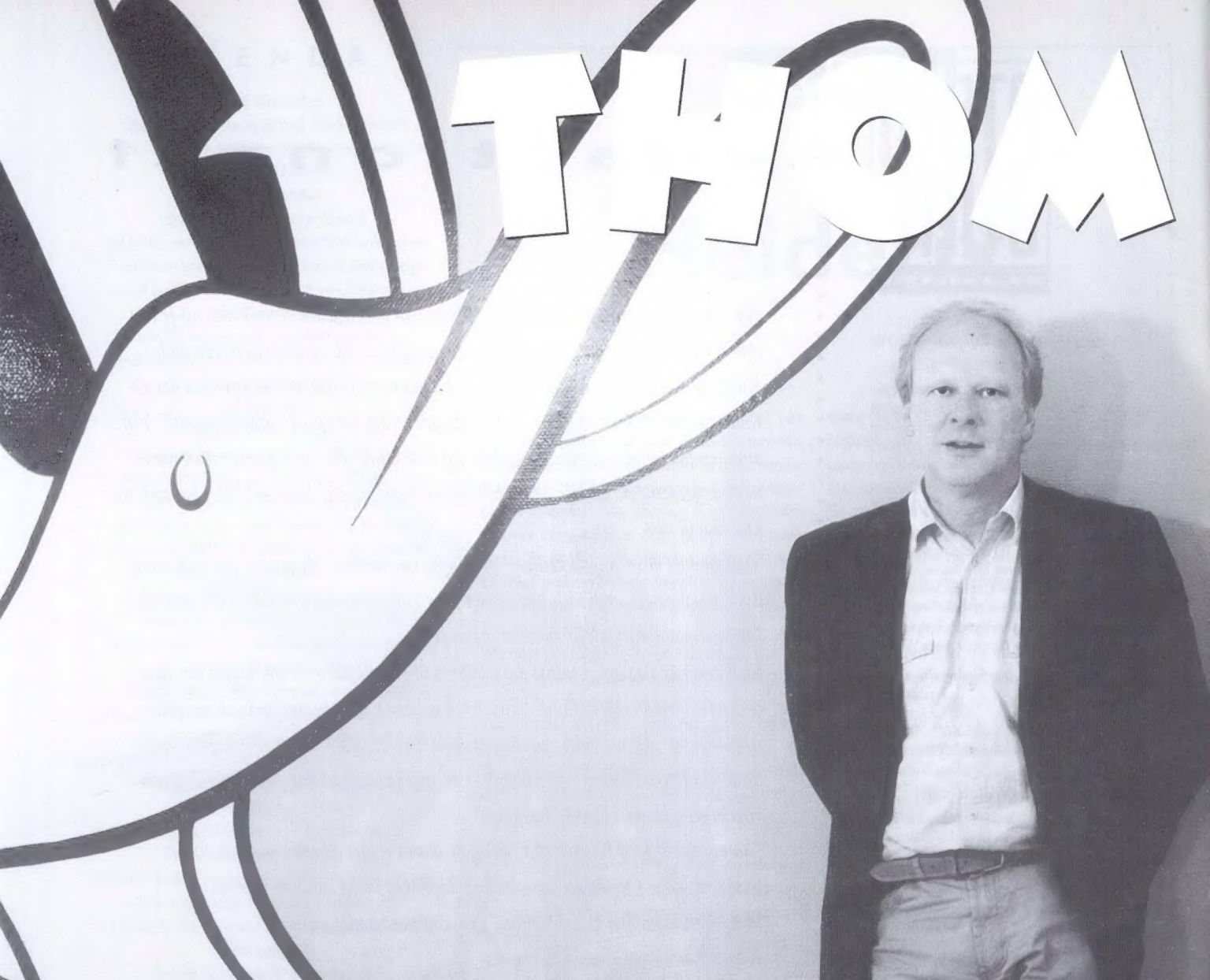

Allebei vieren ze dit jaar hun vijftigste verjaardag, het weekblad *Donald Duck* en Thom Roep**. Daarbij zijn ze al zowat dertig jaar onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Roep kwam in 1973 in dienst bij het vrolijke weekblad, en is inmiddels al zo'n achttien jaar hoofdredacteur. Over dat redacteurschap heeft hij duidelijke ideeën en door zijn lange staat van dienst en zijn liefde voor het werk van Disney is hij een wandelende encyclopedie op dat gebied geworden. Moeiteloos citeert en verwijst hij naar verhalen en het werk van Carl Barks kent hij uit zijn hoofd, woord voor woord en streep voor streep.**

door **ROB VAN DER NOL**

EEN GOEDE STR

Je bent van huis uit onderwijzer, maar je hebt geloof ik geen dag voor de klas gestaan...

Thom Roep: Dat klopt helemaal. Samen met Maarten de Meulder was ik erg geïnteresseerd in strips. Net toen ik klaar was met de opleiding, zag ik een advertentie van het weekblad *Donald Duck*; ze zochten een redacteur.
Als onderdeel van m'n sollicitatie moest ik een *Boze Wolf*-verhaaltje schrijven. Omdat ik niet wist of het wel goed genoeg zou zijn heb ik het verhaal toen ook maar getekend. Als ik dan niet als redacteur zou worden aangenomen, had ik misschien nog een kans als tekenaar.
Hoewel ik *Donald Duck* leuk vond, was *Pep* bij mij favoriet. Als het even kon zat ik dáár op de redactie, dat was mijn blad. Dat las ik elke week en daar had ik binding mee. Het gekke is, dat toen er een kleine driekwart jaar later een plek vrijkwam op de *Pep*-redactie, ik niet meer bij *Duck* weg wilde.

Waarom niet? Als bij *Pep* je hart lag...

In de jaren vijftig was *Donald Duck* een blad voor alle leeftijden, maar toen de uitgever met *Pep* begon, vreesden ze daar dat die twee bladen elkaars concurrent zouden worden. Toen werd het terrein verdeeld: *Duck* zou de kinderen tot - pak 'm beet - twaalf jaar bedienen en *Pep* alles wat daar boven kwam.
Maar toen ik er kwam was **Paul Deckers**, die toen hoofdredacteur was, tot de conclusie gekomen, dat dat nonsens was. De bladen konden makkelijk naast elkaar bestaan en de oplage van *Donald Duck* zou dan weer kunnen groeien. Na de tien jaar dat *Duck* zich op de

ROEP

Hieronder, **Een zeldzaamheid. Originele tekeningen van Carl Barks van voor zijn pensionering zijn zeldzaam omdat het grootste deel werd vernietigd. Deze cover ontsnapte doordat Barks hem afkeurde. Hij werd in 1993 geveild voor $16.500.**

Geheel onder, **Voor zijn sollicitatiestrip in 1973 creëerde Thom Oom Knuppel.**

jongsten richtte, was de oplage licht gedaald, en daar moest iets aan worden gedaan.
Samen met **Cees de Groot** hebben we toen de boel op de schop genomen en dat bleek al snel een succes. Op de formule die we toen hebben ontwikkeld, teren we nu nog steeds. We hebben de hele familie centraal gesteld. De ouders van de kinderen in onze doelgroep waren zelf met *Donald Duck* groot geworden en dat waren dus potentiële klanten. Als die het weer leuk gingen vinden om het blad te lezen, zouden ze sneller geneigd zijn het blad 'voor de kinderen' te kopen. Dat bleek waar te zijn, tot op de dag van vandaag.
Daarom gaat het zo slecht met de Disney-bladen in bij voorbeeld Denemarken en Duitsland. De Duitse redactie heeft het voor elkaar gekregen dat ze al hun oudere lezers kwijt zijn geraakt, en dat is nu pijnlijk voelbaar in hun oplage. Die staat vreselijk onder druk en ik ben heel benieuwd hoe dat afloopt.

Rond die tijd ontdekten jullie ook Carl Barks**.**
Dat was een enorme ontdekking! Alles was anoniem bij Disney, maar je zag wel duidelijk de verschillen. Toen we er achterkwamen dat Barks veel meer platen had getekend dan er in de Nederlandse *Donald Duck* hadden gestaan, was ik helemaal verkocht. Eigenlijk was ik vanaf dàt moment *hooked* en heb er nooit meer weggewild.

DIE BROEK HEB IK VAN EEN JAS VAN EEN ZEKERE BEER GEMAAKT!
„OOM KNUPPEL" ONTWORPEN T.G.V. MYN SOLLICITATIE BY DONALD DUCK!
DEN BOSCH 11 JULI 1973
PERO

Het begin

Het weekblad *Donald Duck* **bestaat nu vijftig jaar, maar ik heb nog nooit gehoord hoe het is ontstaan...**
Daar heb ik me ooit in verdiept. Gelukkig is er een hoop bewaard gebleven uit die tijd.
Het eerste land in Europa dat een licentie kreeg, was Zweden. Dat was uitgeverij Gutenberghus, waar het tegenwoordige Egmont uit is voortgekomen. Die zijn nu de grootste Disney-uitgever ter wereld, en brengen in tientallen talen Disney-bladen uit. Van Polen tot China. Dat werkt met sublicenties, een systeem waar ze toen al mee zijn begonnen. Eerst in Scandinavië, maar ook al snel in Duitsland. Daar richtten ze uitgeverij Ehapa op. De naam Ehapa is ontstaan door de eerste letters van de naam van de oprichter van Gutenberghus, **Ernst Hans Paderson**, achter elkaar te zetten.

In februari 1951 bezochten ze Nederland. Ook hier wilden ze een blad op poten zetten en gingen op zoek naar een distributeur; het liefst hadden ze een uitgever die ook de redactie op zich kon nemen. Er waren twee bladen in de aanbieding: *Donald Duck* en *Reader's Digest*, bij ons bekend als *Het Beste*. Ze kwamen bij Meulenhoff terecht - omdat ze daar iemand kenden - maar dat was, en is nog steeds, een boekenuitgever en zij gaven meteen aan dat dit soort materiaal niets voor hen was. Meulenhoff heeft ze toen doorverwezen naar De Geïllustreerde Pers. Die konden beide zaken leveren, ze waren één van de grootste tijdschriftuitgeverijen van Nederland en hadden een perfecte distributie via de bladenman.
Ze hebben toen gekeken of er belangstelling voor was door Disney-strips op de achterpagina van *Margriet* te zetten.
Ondertussen vroeg Gutenberghus een licen-

FOTO ALEXANDRA VERBURG

***Boven*, Verhuizen... Robert van der Kroft zorgde voor de kaart. *Links*, Voorplaat van Ed Lukács, de Nederlandse Carl Barks.**

tie aan bij de vertegenwoordiger van Disney in Europa. Dat was een Fransman, **Armand Bigle**. Bigle zag het allemaal niet zo zitten. Gutenberghus had al in verschillende landen licenties en werd in zijn ogen te machtig. Daarbij was het in zijn ogen onzin om de licentie aan Gutenberghus te geven terwijl er een uitgever in Nederland was die perfect in staat was het blad zelf uit te geven en te verspreiden. Hij heeft toen een volledige licentie gegeven aan De Geïllustreerde Pers. En dus verscheen in 1952 het eerste nummer.

Gutenberghus kwam er dus wat bekaaid vanaf.

Nee, hoor. Er is toen een bedrag aan ze overgemaakt, een tijdlang hebben ze de nummers gedrukt voor De Geïllustreerde Pers en ze leverden hen het stripmateriaal.

Carl Barks. Dat was een enorme ontdekking!

Eigen productie

Wanneer is eigenlijk de eerste Nederlandse Disney-tekening gepubliceerd? Ik weet dat de Toonder Studio's in de jaren zestig veel materiaal leverden, maar hoe ging dat in het begin?

Nou, dat was eigenlijk al heel snel. Begin 1953 verscheen er een voorplaat van de hand van **Maarten Boom**. Maarten deed de lay-out van *Margriet*, en later van *Pep*, en hij werkte dus ook aan *Donald Duck* mee, want die werd door de redactie van *Margriet* gemaakt.

En ik vind het jammer om het te moeten zeggen, want ik mag Maarten graag, maar hij heeft met die voorplaat de dubieuze eer verworven de lelijkste *Duck*-cover ooit te hebben gemaakt. In het TV Toys Museum is nu een tentoonstelling gewijd aan het weekblad, en daar hangen alle omslagen van het blad. Een prachtig gezicht, maar als je dus bij jaargang 1953 kijkt en die ene voorplaat ziet...

Daarna is er iemand aangenomen om dat soort dingen te doen, **Ed Lukács**, een Hongaar die met een Hollandse getrouwd was.

Al snel had hij een eigen stijl te pakken en heeft in zeer grote mate het beeld van *Donald Duck* van de jaren vijftig bepaald. Hij tekende van die prachtige eenden, met grote snavels en zijn neefjes hadden een prachtige ronde vorm. Hij is misschien niet de beste tekenaar die er geweest is, maar hij was goed en maakte 'gezellige' tekeningen.

Op een gegeven moment is hij ermee gestopt, maar in 1980 heb ik hem nog een keer terug weten te halen. Hij heeft toen onder andere een prachtige full-color-omslag gemaakt, maar daarna ben ik hem uit het oog verloren en hoorde later dat hij was overleden. Het gekke is, dat *Het Parool* een tijd terug aandacht aan hem wilde schenken en ze belden me op met de vraag waar hij woonde. Ik vertelde dat hij al jaren dood was, maar dat zijn dochter nog leefde. Die had als inkleurster bij *Pep* gewerkt, en ik had haar adres nog ergens liggen. Toen ik het voor de zekerheid controleerde in de cd-foongids, kwam ik tot mijn stomme verbazing terecht bij... Ed Lukács! Hij blijkt dus gewoon nog te leven en is inmiddels zevenennegentig jaar oud *and still going strong*. Een paar jaar geleden heeft hij nog voor de plaatselijke school Donald Duck-kapstokjes geschilderd. *Het Parool* heeft ruim aandacht aan hem besteed, en in een reactie heb ik hem de meest gefiguurzaagde tekenaar van Nederland genoemd. In de jaren vijftig werd er heel wat gefiguurzaagd in Nederland, je had overal figuurzaagclubs. En daar werd met de regelmaat van de klok een omslag van de *Duck* overgetrokken en uitgezaagd.

Verhouding

Hoe ligt tegenwoordig eigenlijk de verhouding? Door jullie licentie mogen jullie zelf produceren, maar toch gebruiken jullie werk uit het buitenland...

Om met dat laatste te beginnen, dat is heel eenvoudig. Als we alles zelf zouden maken, zouden onze kosten verdubbelen en dat mag niet. Daarom kopen we voor het weekblad veel in Denemarken. Door de bank genomen zal een nummer voor veertig procent uit Nederlands materiaal bestaan en voor de rest uit Deens.

Voor de pockets gebruiken we Italiaanse verhalen. Die zijn niet goed genoeg voor het blad. Een heel enkele keer pik er wel eens een verhaal uit van **Romano Scarpa**, die is wel goed, maar de rest gaat dus in de pockets. Een bijkomende reden is dat die platen op een ander formaat worden getekend en het is een kostbare grap om ze om te bouwen tot gewone pagina's.

Hoe bepaal je nou precies wat je neemt?

Ik krijg uiteraard uit de verschillende landen de publicaties toegestuurd. Er zijn maar vijf landen waar Disneyverhalen mogen worden getekend. Naast Nederland zijn dat Denemarken, Italië, Frankrijk en Brazilië. De Denen produceren verreweg het meest, doordat ze wereldwijd hun bladen hebben, op de tweede

plaats komt Italië, dan Nederland en als laatste Frankrijk. Daar wordt maar heel weinig gemaakt.
Alleen het materiaal uit Brazilië krijg ik niet meer opgestuurd en ik zit er ook niet op te wachten. Ik weet wel dat Joe Carioca daar een favoriet figuur is. Toen ze hoorden dat we daar in Nederland ook strips van maakten, waren ze wel geïnteresseerd, maar toen ze ons materiaal zagen waren ze meteen klaar. Onze verhalen zijn te zeer gemaakt vanuit het beeld dat wij hebben van Zuid-Amerika; met revoluties en dat soort dingen.

Doorverkoop

Verkopen jullie het Nederlandse werk ook door?
Natuurlijk, mede daardoor kunnen we het financieren. De verhalen die hier gemaakt worden gaan de hele wereld over, van Scandinavië tot China. Daar hebben we internationaal afspraken over, een eenheidsprijs. Het mooiste zou natuurlijk zijn als we het met gesloten beurzen konden doen, maar ja, daar produceren we niet genoeg voor.

Heb je favorieten onder de buitenlandse tekenaars?
Naast Barks bedoel je zeker? Ik vind het werk van **Vicar**, je spreekt het uit als Bicar, erg goed. Hij is misschien niet de beste Disney-tekenaar die er is, maar zijn werk is constant en altijd overzichtelijk. Dus het merendeel van zijn verhalen koop ik. Het is alleen zo jammer dat ze er tegenwoordig een potje van maken in Denemarken. De scenario's zijn vaak een ramp en lijken vaak op elkaar.
In de Duitse *Micky Maus* stonden pas drie verhalen van Vicar vlak achter elkaar. Alle drie begonnen ze met sneeuw in Duckstad, vervolgens gebeurt er een ramp en Donald eindigt op een tropisch eiland. Dat schiet niet op.
Kijk, mij maakt het niet uit. Ik heb ze gewoon gekocht. Eentje komt er deze winter in, een ander komt in het winterboek en de derde bewaar ik voor volgend jaar.

Dat is inderdaad wat veel om drie van die verhalen achter elkaar te doen en dan ook nog alle drie met een ramp erin.
Joh, in zes op de tien verhalen draait het om rampen in die buitenlandse verhalen, je word er dol van. Overstromingen, losbrekende olifanten of vliegende schotels. En dat dan allemaal tegelijk in één verhaal, als het even kan ook nog op een halve pagina... Carl Barks gebruikte ook wel eens ramp, maar met zo'n gegeven deed hij een heel verhaal.
Vaak is het onnodig. Ik kreeg pas een verhaal van Vicar, dat was twaalf pagina's lang. Pas nadat ik er zes platen uit had geschrapt werd het een leuk verhaal. Het hele middenstuk is er nu uit. Het ging over Donald die ging vissen, vervolgens wordt hij ontvoerd door buitenaardsen, dan wordt hij weer in het water teruggegooid en wordt hij gered. Slaat nergens op, maar door die hele vliegende schotel weg te werken, werd het leuk.
Gelukkig kan dat tegenwoordig makkelijk omdat alles digitaal binnenkomt; vroeger was dat een heel gedoe met films.

Kun je dan niet beter zelf verhalen door Vicar laten tekenen?
Dat zou ik graag willen, maar het is heel simpel: we betalen niet genoeg. Ik heb wel een aantal keer geprobeerd om via de Denen scenario's door hem te laten tekenen. Alle Disney-redacties die ik ken roepen altijd dat wij de leukste verhalen maken. Niet de mooiste, maar de leukste. Maar op de één of andere manier werkt het niet. Ik heb een keer een heel leuk scenario van **Jan Kruse** naar ze gestuurd. Ze vonden het geweldig en zouden het door Vicar laten tekenen. Maanden niets over gehoord. Toen ik er weer eens naar vroeg, bleken ze het nog in de la te hebben liggen en uiteindelijk hebben ze het teruggestuurd.

Contacten

Heb je veel contact met de Disney-redacties in andere landen?
Twee keer per jaar komen we bij elkaar. Scandinavië, Duitsland, Italië, Frankrijk en Spanje. Dat is heel gezellig en we bespreken van alles, waar vervolgens niemand iets mee doet. In 1998 zijn we begonnen met de emancipatie van Katrien en ook Lizzy, Juultje en Babetje gaven we een facelift. De Andrew Sisters werden Spice Girls, zeg maar.
Dat vonden ze geweldig, wat een idee! Ze hebben het meegenomen en uiteindelijk zijn er een paar voorzichtige bestellingen op gekomen. Ik hoop dat dat nog wat aantrekt, want we maken nu ook het blad *Katrien*, en omdat we tot nu toe de enige zijn die zo'n soort blad maken, moeten we alles zelf betalen. En dan is het wel lekker als je het kan doorverkopen.

Haken jullie wel eens in op buitenlandse initiatieven?
Ik moet je eerlijk bekennen dat ik zelf óók weinig ideeën overneem. Een enkele keer probeer ik tegen beter weten in wel eens wat, maar meestal wordt het niks. Ach ja, ik zit hier al dertig jaar en weet inmiddels wel wat de mensen leuk vinden.

Geheimzinnig

Wat me opvalt aan buitenlandse bladen, is dat ze bij de verhalen de tekenaar en de schrijver vermelden. Waarom wordt daar in Nederland zo geheimzinnig over gedaan?
We doen daar helemaal niet geheimzinnig over. Als iemand er om vraagt, zeggen we altijd wie iets gemaakt heeft. We zetten het er niet bij omdat dat niet zoveel zin heeft. Kijk, we verkopen zo'n 340.000 exemplaren van het blad. Dat is inclusief de leesmap, dus we worden naar schatting door 2,3 miljoen mensen gelezen. Hoeveel daarvan zouden er geïnteresseerd zijn in wie een verhaal gemaakt heeft? Tweehonderd misschien? Driehonderd? De lezers weten heus wel dat het niet door Walt Disney wordt gemaakt, die is in 1966 overleden, maar het interesseert ze echt niet wie het dan wèl doet. Daarbij komt, dat de echte fans toch wel zien wie het gemaakt heeft.
In de boeken zetten we het er soms wèl bij. Bij de Barks-reeks mag het duidelijk zijn, maar als je bij voorbeeld in *De spannende reisavonturen van Donald Duck* kijkt, zal je zien dat per ver-

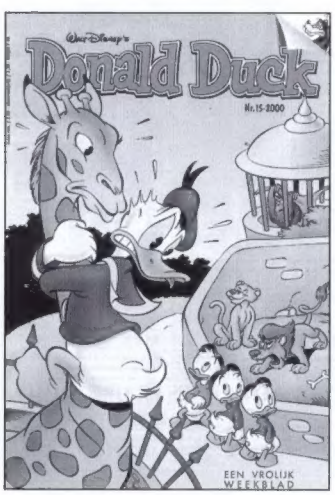

***Links*, Ook omslagen worden overgenomen in het buitenland, zoals op deze Indonesische *Donald Duck*. Helaas werd de tekening van Michel Nadorp met weinig gevoel voor artisticiteit overgetrokken...**

Usch! I morgon är det jag som skaffar mej en väluppfostrad pojkvän!
SLAM!
Nästa dag besökte jag min väninna fru Snutt, som driver en kontaktbyrå...
Hur vill du ha din karl, Kajsa?
Bara inte som Kalle och Alexander!

Manus: Frank Jonker. Teckningar; Bas Heymans.

haal netjes staat aangegeven dat het getekend is door **Ben Verhagen** en ook wie de schrijvers zijn.

Werken jullie met een vast aantal tekenaars en schrijvers, of wisselt dat?
We hebben natuurlijk een vaste kern, maar werken ook wel met free-lancers en daar zit natuurlijk beweging in. Sommigen leren het nooit en stoppen er na een tijdje mee, anderen groeien er juist in. Neem bij voorbeeld **Sander Gulien**, die is hier op veertienjarige leeftijd begonnen in de zomervakanties. Dan liep hij met supervisor **Ed van Schuijlenburg** mee die hem de kneepjes van het vak leerde. Nu, na tien jaar, werkt hij voor ons en levert prachtig werk af.

Zo zijn we ook aan **Mau** en **Bas Heijmans** gekomen. Mau werkte al voor ons, en dat beviel ons prima, maar we wilden méér werk van hem hebben. Tot mijn spijt zei hij dat dat niet ging lukken, want hij kon gewoon niet meer platen tekenen dan hij al deed. Voor de grap vroeg ik toen of hij niet een broertje had dat hem kon helpen en tot mijn stomme verbazing zei hij 'Ja'. Zo is Bas erbij gekomen.

Vrijheid

Hoe vrij zijn jullie eigenlijk? Kun je gewoon alles doen, of moet alles eerst worden voorgelegd aan Disney?
Ze krijgen uiteraard alles onder ogen. Het blad maken we gewoon en dat krijgen ze achteraf te zien. We doen het al vijftig jaar en ze vertrouwen ons wat dat betreft. Een enkele keer, misschien twee keer per jaar, krijgen we een commentaartje van ze, maar dat mag geen naam hebben.
Maar veel andere dingen, zoals winterboeken, advertenties en dat soort dingen, wordt wel vooraf aan ze voorgelegd. Niet dat er vaak problemen zijn, hoor, want zoals ik zei, we doen het al een tijdje; daarbij komt: het is ook òns product, dus we zullen heus geen gekke dingen doen.

Er staat tegenwoordig heel weinig non-Disneymateriaal in het blad. Is dat iets dat vanuit het Disney-concern wordt bepaald?

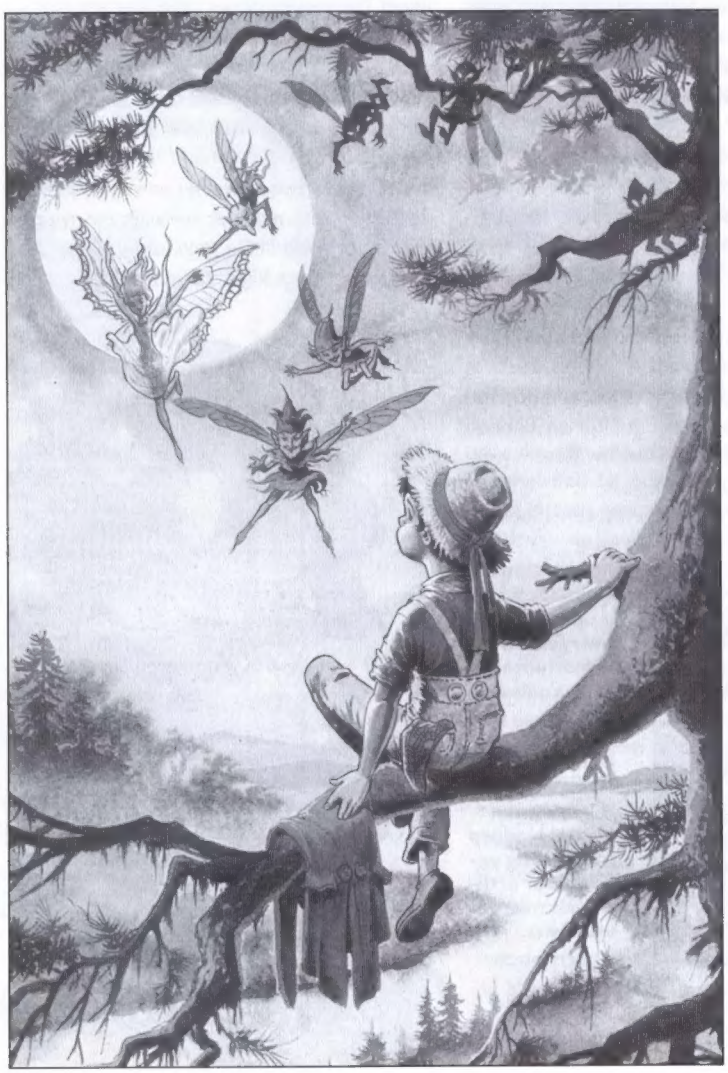

***Boven*, Een Nederlandse Katrien in het Zweeds. Bij het verhaal staan de auteurs vermeld.**

***Links*, Illustratie van Piet Wijn bij het verhaal *Jorit* van Rindert Kromhout van der Meer.**

***Rechts*, Ter gelegenheid van het opnieuw verschijnen van *Tom Poes* in *Donald Duck* verscheen er een extra - losse - editie van de *Duckstadkrant*.**

Een uitgave van Donald Duck, een vrolijk weekblad.

EXTRA EDITIE!

DUCKSTAD KRANT

Stadsblad van Duckstad en omstreken

TOM POES EN HEER BOMMEL TERUG IN DONALD DUCK

MARTEN TOONDER

DICK MATENA

TOM POES EN HET KOMEETGAS

Nee hoor, dat is onze eigen keuze geweest. Of beter gezegd, dat is zo ontstaan. Sterker, het was Armand Bigle die in de jaren vijftig met het advies kwam om er iets in te zetten dat niet van Disney afkomstig was, zodat we minder afhankelijk werden. Zo is *Tom Poes* in het blad gekomen. Er is toen een *package deal* met de Toonder Studio's gesloten voor het leveren van verhalen aan *Revue* en aan *Donald Duck*.

Het probleem is al decennialang dat het non-Disneywerk niet of weinig wordt gelezen. *Douwe Dabbert* en *Van nul tot nu* zijn daar uitzonderingen op, maar verder slaat het merendeel van de lezers die strips over. Ook de geïllustreerde verhalen scoren altijd laag. Het aantal lezers zat lang rond de dertig procent, maar dat is al gezakt tot vijfentwintig procent. De mensen kijken naar de plaatjes, maar hebben geen zin om zo'n verhaal te lezen. We doen het nog wel, hoor, gemiddeld plaatsen we een stuk of tien tekstverhalen per jaar, maar dat is meer omdat we het zelf leuk vinden.

Ook met non-Disneystrips hebben we van alles geprobeerd, maar niets is écht aangeslagen en zonder de zekerheid van een album wordt het moeilijk. Een strip maken is erg duur en dat moet je op de één of andere manier terugverdienen.

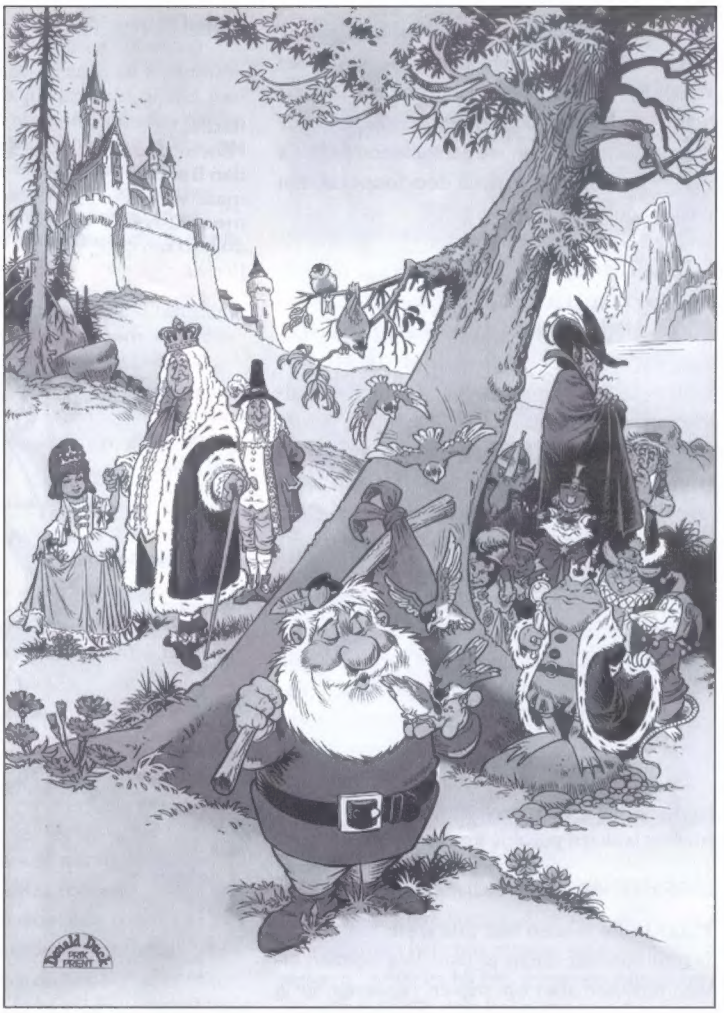

Douwe Dabbert op een middenplaat uit Donald Duck. 'Ik heb nog een kleine hoop dat Piet Wijn genoeg opknapt om weer wat te gaan doen.'

Daar zeg je iets. Het heeft me altijd verbaasd dat jullie die twee *Tom Poes*-verhalen van Dick Matena nooit in boekvorm hebben uitgebracht.

Dat komt nog wel een keer, hoor. We wilden ze uitbrengen als het derde verhaal in *Donald Duck* zou verschijnen, maar dat laat al een tijdje op zich wachten. Ik ga ze zeker een keer uitbrengen, alleen door het jubileum is dit een beetje een raar, druk jaar.

Daarbij hebben we ook nog een paar andere projecten lopen. Zo gaan we een kleine *Donald Duck* maken voor de kinderen die ingeënt worden tegen meningokokken. Een hoop bedrijven hebben geprobeerd iets te geven aan die kinderen, van een ijsje tot snoepgoed, maar daar wilden ze niet aan. Maar toen wij kwamen met onze 'Een Donald Duck voor een prikkie' zeiden ze meteen ja.

Douwe Dabbert

Hoe gaat het verder met *Douwe Dabbert*? Zoals je net al zei was dat één van de weinige echt succesvolle non-Disneystrips uit het blad.

Ik heb nog een kleine hoop dat **Piet Wijn** genoeg opknapt om weer wat te gaan doen. Het gaat in ieder geval iets beter met hem, maar of hij ooit nog een heel album aankan weet ik niet. Daarom hebben ook de knoop doorgehakt om het laatste verhaal door Dick Matena te laten voltooien.

Je kunt toch met Matena doorgaan?

Daar is ook wel sprake van geweest. We zouden een soort serie naast de serie gaan doen, waarin Douwe Dabbert, gezeten naast de haard, verhalen zou vertellen, een beetje als *The Story Teller* van **Jim Henson**. Dat plan staat nu in de ijskast omdat het te ingewikkeld werd met de rechten. En ik vraag me eerlijk gezegd ook wel af of we er zonder Piet wel mee door moeten gaan. Douwe is iets van Piet Wijn en Thom Roep, als je begrijpt wat ik bedoel. Oké, Piet heeft zich wel eens, door de omstandigheden gedwongen, laten assisteren, maar dan gebeurde het altijd onder zijn toezicht.

Schrijven

Mis je het niet, het schrijven van scenario's?

Ik schrijf nog steeds, hoor. Kortgeleden heb ik nog wat *Duck*-scenario's gemaakt, ik heb een stuk of drie plotjes voor *Jan, Jans en de kinderen* bedacht en ik ben bezig met een nieuwe strip. Er staat nog niets op papier, ik ben er in mijn hoofd mee bezig, maar ik weet al wel wie het moet gaan tekenen.

En *Douwe Dabbert* en *Van nul tot nu* zijn nog steeds in leven. Douwe is dit jaar compleet verschenen bij uitgeverij Lecturama en bij die boeken heb ik inleidingen geschreven, en voor *Van nul tot nu* hebben we aanvullende pagina's gemaakt, zodat het verhaal doorloopt tot aan de introductie van de euro.

Het weekblad *Donald Duck* **bestaat nu vijftig jaar. Op zich reden voor een feest. Maar de kranten staan bol van de berichten dat het slecht gaat met de Nederlandse bladen door de teruglopende advertentieverkoop. Ook Sanoma heeft daar problemen mee en ik las dat er 135 mensen worden ontslagen. Toch een beetje een triest feest...**

Dat is inderdaad zo. Wij draaien nog steeds heel goed, maar met een aantal andere bladen gaat het niet zo best. Uiteraard heeft dat ook invloed op ons. Er is een personeelsstop, maar op het jubileum werpt het natuurlijk ook zijn schaduw. We kunnen kwalijk bakken met geld over de balk smijten aan feestjes, terwijl het met de rest slecht gaat. Dat zou ik ook niet willen. Laat ik het zo zeggen: vijfentwintig jaar geleden vierden we feest met kaviaar, en nu met lekkere gevulde koeken.

***Rechts,* Minder duur dan Barks, maar wel zo mooi. Cover door Daan Jippes.**

Onder, van links naar rechts,

- **De allereerste...**
- **Ook voorgaande jubilea werden uitgebreid gevierd...**
- ***Bruintje Beer* in de bewerking van Thom Roep.**

Facsimile

Maar jullie vieren het dus wel?

Natuurlijk, wat dacht je dan! We hebben alleen besloten alles op 'papier' te vieren. Er is het nodige gedaan in het blad, er komt een extra nummer en het jubileumnummer wordt dikker. Er komt in oktober wel een publieksevenement in de Groenoordhallen in Leiden, maar dat is meer iets voor enthousiaste lezers van het weekblad dan voor *Stripschrift*-lezers. Daarnaast brengen we ook een facsimile-uitgave uit. We beginnen bij jaargang 1953.

Eindelijk! In Duitsland en Scandinavië doen ze dat al jaren...

Inderdaad, en wij beginnen nu dus ook voorzichtig. Zo'n uitgave is een enorme productie, maar het vijftigjarig bestaan was reden genoeg om een begin te maken. De boeken liggen op dit moment bij de drukker en ik heb er hoge verwachtingen van. Het worden twee delen met elk een halve jaargang. Ze worden maar liefst 3,5 centimeter dik, per deel!

We hebben er uiteindelijk voor gekozen om 'nette' nummers te gebruiken in plaats van nummers in nieuwstaat. Dat is precies zoals de mensen het zich herinneren, met kreuken erin en soms een stukje eruit. We hebben er helemaal niets aan gedaan. Als er in een nummer geschreven stond, hebben we dat gewoon laten staan. Het moet eruitzien als de stapel Ducks die de mensen nog op zolder hebben liggen.

In Denemarken hebben ze er wèl aan zitten rommelen. Zo hebben ze onder andere de pagina's gewit, dus de papiertint er onderuit gehaald, en daardoor is het allemaal te mooi, te *clean* geworden.

Ik hoop echt dat het aanslaat, want dan kunnen we er mee doorgaan. Dan brengen we volgend jaar jaargang 1954 en natuurlijk opnieuw 1952 uit.

Je bent nu al een kleine dertig jaar bij *Donald Duck* **betrokken. Wordt het niet eens tijd dat je een ander blad gaat doen?**

Dat hebben ze me hier vanuit de directie ook al vaak gevraagd. Soms heel subtiel hoor, zo van: 'Wat zou je willen doen als je geen hoofdredacteur van *Donald Duck* zou zijn?'. Daar heb ik toen op geantwoord dat als ik geen hoofdredacteur meer zou zijn, ik chefredacteur van *Donald Duck* zou willen zijn. Ik hou, heel eerlijk gezegd, helemaal niet van tijdschriften. Ik hou van strips. Sommige mensen vinden het vreemd dat ik in het weekend stripboeken lees en naar Disney-films kijk. Maar het is niet mijn werk, het is mijn hobby, en dat is een belangrijk verschil.

Goed, niet alles wat bij mijn functie hoort vind ik leuk. Soms moet ik eindeloos vergaderen, met mensen van de boekhouding over-

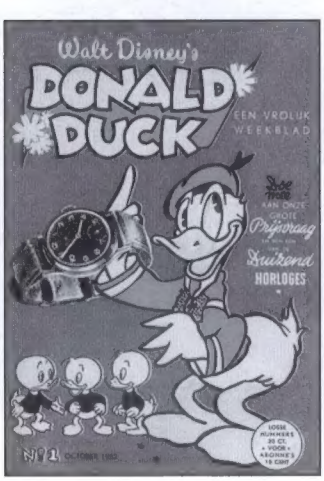

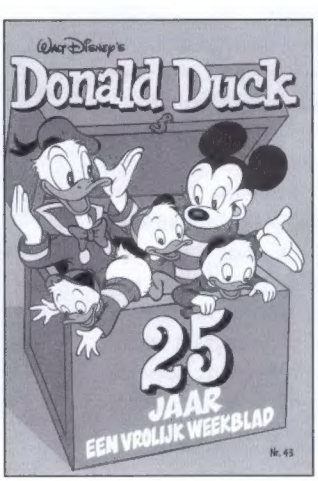

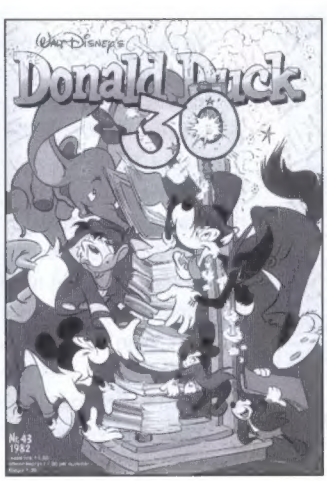

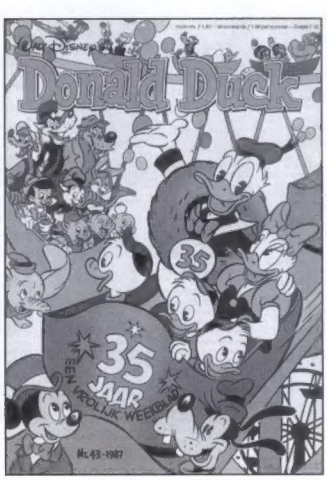

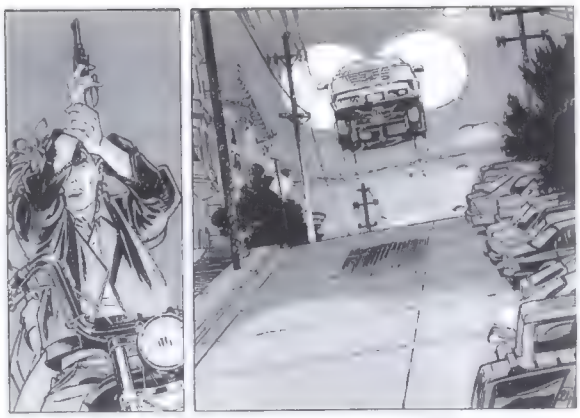

Links, 'Largo Winch. Je hebt in San Francisco allemaal hellende straten en automobilisten zijn verplicht bij het parkeren hun auto's dwars op de rijrichting te zetten, zodat ze niet weg kunnen rollen. Als je goed kijkt, zul je zien dat Francq geparkeerde auto's inderdaad schuin heeft gezet! '

***Rechts*, 'Of neem die tekening achterop het album, met die reflectie in dat flatgebouw... fantastisch gewoon!**

leggen, met mensen van de commercie praten, en dat zijn niet mijn favoriete bezigheden. Maar ik weet dat er daarna weer wat leuks te doen is.

Boventitels

In die dertig jaar heb je heel wat strips gelezen en beoordeeld voor je werk. Wat vind jij het belangrijkste element van een strip: het verhaal of de tekeningen?

Het verhaal, absoluut. In het begin niet hoor, dan was ik helemaal ondersteboven van de tekeningen, van Barks, van **Daan Jippes**, dan maakte het me totaal niet uit waar het verhaal over ging.

Maar later ben ik me steeds meer gaan beseffen dat het verhaal belangrijker is. Je kunt beter een goed verhaal met slechte tekeningen hebben dan andersom. Mensen lezen de tekst ook aandachtiger dan dat ze de tekeningen bekijken. Neem de televisie als voorbeeld. Het is bewezen dat mensen bij ondertitelde programma's alleen naar de onderkant van het scherm kijken en af en toe omhoog blikken om te zien wat er gebeurt. Dat heeft iemand als **Jan Kruis** in het begin van de jaren zeventig al begrepen. Die heeft van ondertitels boventitels gemaakt. Hij tikte eerst zijn teksten uit, plakte die aan de bovenkant van de plaatjes en tekende ze daarna pas vol.

Daarom hamer ik er bij de redactie altijd op dat er geen plaatjes zonder tekst in een pagina mogen zitten. Al staat er maar 'boem' of 'baf' in. Ook moet er in de tekst staan wat er op het plaatje gebeurd. Je kunt Donald laten bukken en laten zeggen: 'Hé, wat ligt daar?', maar dan moet de lezer zelf gaan onderzoeken wat het is. Daarom moet er staan: 'Kijk, een hoefijzer!'. Strip is voor mij eigenlijk een hoorspel.

Maar je kunt toch juist een mooi effect halen uit de tegenstelling tussen de tekst en het plaatje. Marten Toonder **is daar een meester in.**

Na dat Bruintje iedereen betoverd heeft, komt hij opeens een poes tegen...
Hallo! Jij ziet er tenminste vriendelijk uit. Weet jij waar ik de geheime tuin kan vinden?
Zeker, beertje! Volg me maar!

O, ja, bij een ondertekststrip gaat dat op. Maar die lees ik niet. Daar ben ik gewoon te lui voor! Een strip, dat is voor mij balloons! Daarom heb ik bij voorbeeld als kind nooit *Eric de Noorman* of *Kapitein Rob* gelezen. Ik vond het fantastisch door de tekeningen, die verslond ik. En die vertelden het verhaal al, daar had ik die broden tekst niet bij nodig.

Dat is ook de reden waarom ik toentertijd die *Bruintje Beer*-verhalen ben gaan bewerken. In het begin was dat in het blad geen succes. Het scoorde net een zes, maar na drie jaar, toen we ermee moesten stoppen doordat de licentie afliep, scoorde het een acht min.

En het idee van die balloonversie van **Hans G. Kresse**'s *De geschiedenis van Bor Khan* kwam ook van mij. Ik kreeg een exemplaar van *De scheepsbouwer* in mijn handen en dacht toen: 'Kom, laat ik dat nu eens lezen', maar na een paar stroken was ik het al zat. Toen heb ik voor de grap wat stroken samengesteld met balloons erin. Die had ik op de tekening geplakt en de essentie van de tekst erin gezet. Het zag er leuk uit en dus heb ik het aan de redactie van *Eppo Wordt vervolgd* gegeven. Die hebben het op hun beurt weer naar Kresse gestuurd. Hij vond het wel grappig. Dat hij het uiteindelijk is gaan doen had volgens mij echter meer een financiële reden, maar goed.

Je bent dus meer een kijker dan een lezer.

Nee, dat kan ik niet zeggen. Ik kijk juist zeer geconcentreerd naar de plaatjes en lees een album zelden in één ruk uit. Ik lees steeds vier, zes pagina's en ga dan weer terug om die pagina's uit te pluizen naar details. Neem de laatste *Largo Winch*. Wat **Philippe Francq** in één plaatje weet te stoppen... om te smullen! De meeste mensen zal het ontgaan, doordat - ik heb het al gezegd - ze geconcentreerd zijn op de tekst. Daarom ga ik ook terug. Ik weet niet of je wel eens in San Francisco bent geweest, maar daar speelt het laatste deel zich af. Je hebt daar allemaal hellende straten en automobilisten zijn verplicht bij het parkeren hun auto's dwars op de rijrichting te zetten, zodat ze niet weg kunnen rollen. Als je goed kijkt, zul je zien dat Francq geparkeerde auto's inderdaad schuin heeft gezet! Of neem die tekening achterop het album, met die reflectie in dat flatgebouw... fantastisch gewoon!

Maar dat heb je niet bij de Disneystrips...

Dan heb jij nooit goed gekeken. Kijk maar eens naar Barks en Jippes. Daar vind je dat ook, alleen op een iets andere manier omdat het karikaturaal is.

Stripschapprijs sch

Hè hè. Twintig jaar na publicatie van zijn eerste album mag Eric Schreurs **(Leiden 1958) eindelijk de Stripschapprijs in ontvangst nemen. Zelden was de prijs meer verdiend, want geen enkele Nederlandse tekenaar doorbreekt zo veel grenzen en betreedt zo veel onverkend terrein als deze koning van de vunzigheid. Ter illustratie van 's mans vakmanschap een overzicht van zijn negen grootste kwaliteiten. Lees, kijk en geniet. Of walg.**

door
HARRY WIBIER

1 De stijlevolutie

Schreurs tekent al vanaf het begin van zijn loopbaan sterk. Toch wijzigt hij zijn stijl. In het begin van zijn carrière is het geploeter zichtbaar en kan Schreurs zich nog verliezen in details bij de smeuïge weergave van een krachtige straal diarree. Gaandeweg leert hij zich te beperken, zonder dat zijn tekeningen aan plasticiteit inboeten. Zijn werk wordt toegankelijk en swingend.

2 De zeggingskracht

Een goed plaatje zegt meer dan duizend woorden. Schreurs schaft de woorden af. Hele verhalen maakt hij zonder een ballon te gebruiken. Dat hij dit met succes kan, komt met name omdat hij als geen ander tot het uiterste kan nadenken, knoeien en malen tot hem iets dat onmogelijk lijkt toch lukt. Waar anderen opgeven, zet Schreurs nog even door.

3 De taboes

Schreurs smijt met taboes als incest, racisme en aanranding aan. Dankzij hem blijkt de reikwijdte van het beeldverhaal veel groter dan ooit voor mogelijk werd gehouden. Porno komt uit het verdomhoekje. Maar dan wel met een enorme knipoog.

4 Het succes

Tegelijkertijd is hij de geestelijk vader van wellicht de grootste commerciële knaller in onze stripcultuur: Joop Klepzeiker. Zijn beeltenis siert muismatten en T-shirts. Albums vliegen over de toonbank en beleven herdruk na herdruk. Er is ook een schaduwzijde; andere geesteskinderen blijven in de schaduw van Klepzeiker staan, zelfs als ze in artistiek opzicht veel geslaagder zijn.

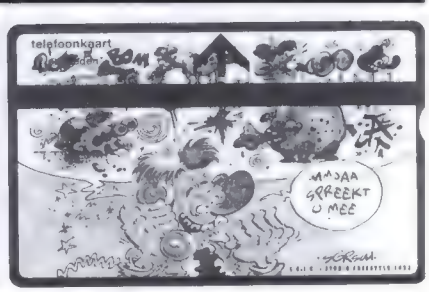

ittert voor Schreurs

5 De kunst

Schreurs was actief als dichter en acteur. Het meest neigt hij naar heuse kunst als hij in 1999 zijn vrije werk tentoonstelt onder de titel *Strange Flesh*. Het blijkt een collectie van surrealistische prenten vol mismaakte koppen en vleselijke vergroeiingen, uitgevoerd in een stripstijl die grenst aan abstracte kunst.

6 De humor

Als een vent in een hondendrol trapt is dat niet leuk. Behalve als het wordt getekend door Schreurs. De man heeft geen scherpe gags nodig, want zijn tekeningen zijn al lachwekkend genoeg.

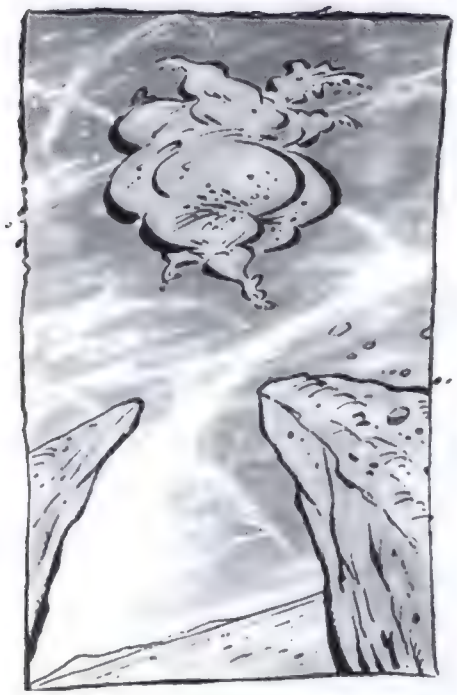

7 De absurditeit

Nederlandse stripfiguren zijn doodgewoon. De meesten leven binnen een veilig gezinnetje. Een enkel fantasierijk hoogtepunt betreft een avonturier, een geheim agent of een ruimteheld. Schreurs weet als enige een compleet eigen fantasiewereld neer te zetten die even surrealistisch aandoet als een schilderij van **Salvador Dali**.

8 De eigenheid

Schreurs is één van de weinigen die erin slaagt zich te onderscheiden en waarlijk origineel de pen te hanteren. Ondanks de veelzijdigheid en de stijlveranderingen blijft werk van Schreurs toch onmiddellijk herkenbaar. Zelfs voor de leek.

9 De amsterdammertjes

Geen mens die het oeuvre van Schreurs kent kan nog met een blanco geest langs de paaltjes in onze hoofdstad lopen. De tekenaar heeft het Amsterdamse straatbeeld verlevendigd zonder het aan te raken.

De huidige avonturen van PAULUS

door
ANNETTE WOUTERS

'Broersma verbouwt uw garage in een hup, tot een levensechte pub!' Er zijn maar weinig vrouwen in Nederland die zoals ik veel op de weg zitten. En om me niet teveel te storen aan het haantjesgedrag van veel van mijn medeweggebruikers maak ik er een sport van om onderweg leuke slagzinnen te ontdekken. Op vrachtwagens en gewoon langs het asfalt is heel wat geks te ontdekken! Enige weken terug reed ik op weg naar Harlingen achter een auto met 'De Meulder, Assen - Best in boskabouters'. Ook wel aardig, maar een tikje vreemd. Ik ken namelijk maar één boskabouter en ik was bovendien op weg naar een nieuwe tentoonstelling over dat mannetje. Voor alle duidelijkheid, die *Paulus*-tentoonstelling is niet in Harlingen, maar in West-Terschelling. Anno 2002 blijkt Paulus nog steeds verrassingen voor me in petto te hebben. Want kwam ik er pas in de zeventiger jaren achter dat Paulus' schepper Jean Dulieu **geen Parijzenaar maar een Amsterdammer was, nu blijkt de boskabouter weliswaar in de hoofdstad te zijn geboren maar op Terschelling zijn opvoeding te hebben genoten. In feite is de boskabouter dus een wadkabouter en dat willen die eilanders graag weten! Vandaar dat ze de ontstaansgeschiedenis van 'hun held' in een museum op West-Terschelling in beeld hebben gebracht. Het museum dat eerder hoge ogen gooide met** *Kapitein Rob*, **wist de afgelopen maanden duizenden** *Paulus*-**kijkers te trekken.**

DULIEU

DOSSIER 6

Je moet er wat voor over hebben. Eerst naar Harlingen, gevolgd door een bijna twee uur durende bootreis. Maar als je dan achter de auto van de uitgever van *Paulus* blijkt aan te rijden, wordt het wel een leuke reis. Die uitgever, **Maarten de Meulder**, had namelijk hetzelfde einddoel en tijdens de overtocht kwam ik heel wat te weten over de aanloop naar de tentoonstelling. Dat een groot deel van het gebruikte materiaal afkomstig is uit De Meulders Paulus-archief. Dat er naast het oerwerk uit 1946 ook materiaal van latere datum is te zien. Dat de expositie bewust is ingericht voor zowel het jonge als het oudere publiek. Dat het een tentoonstelling is van 'kijken en luisteren', omdat er ook een diaporamashow is samengesteld met gebruikmaking van de stem van Jean Dulieu zelf.

En met de haven van West-Terschelling recht voor de boeg en de boven alles uittorende Brandaris in zicht kreeg ik na enig aanhouden zelfs toestemming om mijn *Paulus*-bijdragen voor *Stripschrift* voortaan *Dulieu-dossiers* te mogen noemen, naar de afleveringen die eertijds in *Striprofiel* verschenen.

Lijnvoering en rasters

Op de relatief kleine, maar interessante tentoonstelling op Terschelling blijkt inderdaad oud werk van de meester te hangen. Omdat de bijschriften goed maar niet al te uitgebreid zijn, kan dat voor een bezoeker met meer dan gemiddelde *Paulus*-bagage reden zijn om aanvullende vragen te stellen. Maar die worden door conservator *Richard van der Veen* prompt beantwoord. Het oudere werk bestaat onder meer uit stripafleveringen uit het allereerste begin van de *Paulus*-strip. Lieve vierkante plaatjes, per drie op een bruine strook papier geplakt. Dankzij dat eenvoudige stukje papier werd het technisch gezien een strip. De tekst die er in de

krant bij werd geplaatst deed de rest. Als je dit vergelijkt met de langwerpige kunstwerkjes die Dulieu dertig tot veertig jaar later maakte, dan valt onmiddellijk de enorme vooruitgang op die de kunstenaar heeft doorgemaakt. Het is een totaal ander product geworden. De kwaliteit van het papier is natuurlijk veel beter (het is al een wonder dat Dulieu in en vlak na de oorlog aan papier kon komen!). De figuren zijn doorontwikkeld en de tekenstijl is geraffineerder en gedetailleerder. Die eerste tekeningen uit de veertiger jaren zijn nog wat statisch en hier en daar zelfs onbeholpen, maar qua lijnvoering (kroontjespen) straalt het hier en daar soms net iets meer warmte uit dan het perfecte Rotring-werk waarmee hij zijn *Paulus*-vertellingen in de jaren tachtig afsloot. Tussen die twee perioden ligt een lange weg waarin Dulieu zijn verhalen op uiteenlopende manieren vertelde, via poppenkastvoorstellingen, geïllustreerde boeken en tijdschriftvertellingen, radiohoorspelen en televisieprogramma's, maar beginnend en eindigend als stripmaker.

Paulus
Terschellinger boskabouter
8 juni 2002 - 8 januari 2003
Expositie over leven en werk op Terschelling van Jean Dulieu en zijn creatie Paulus de boskabouter
TERSCHELLING MUSEUM 'T BEHOUDEN HUYS
Commandeurstraat 30 West-Terschelling

Er zit natuurlijk meer verschil tussen het werk uit Dulieus verschillende stripperioden dan alleen de ontwikkeling van zijn figuren. De wijze waarop hij grijstinten toepast en zijn sterke arceringtechniek bij voorbeeld. Op de tentoonstelling vinden we zowel plaatjes waarvan delen met blauw potlood zijn ingekleurd, als

De sfeer van dit waddeneiland vinden we veel vaker in zijn werk terug, zoals, *hierboven,* bij de vliegden op de poster en *rechts,* bij de ranke berk met steenuil.

***Links*, Berken worden ook wel witte wieven genoemd en zo'n laatste wil Paulus nog wel eens nazitten als de avondnevel over de duinen trekt.**

***Linksboven*, In *Het Winterboek van Paulus* vinden we de boskabouter in een duinpan te midden van vermoeide, uit koers geraakte kieviten. Een tekening uit de periode dat Jean Dulieu woonde en werkte op Terschelling.**

***Boven*, Op een bepaald moment verlaat Paulus bos en duin en komt terecht bij een boerderij.**
Een Terschellingse boerderij, dat is nu wel duidelijk.
***Links*, Met poppenkast, radiohoorspel en marionettenfilms wist Dulieu zijn platte stripkabouter tot leven te wekken. Paulus werd voor velen een kabouter van vlees en bloed.**

Op de originele striptekeningen gaf Dulieu met blauw kleurpotlood aan wat de krant moest rasteren. In dit plaatje waren dat de boom, zijn kleren en de tafelpoten.

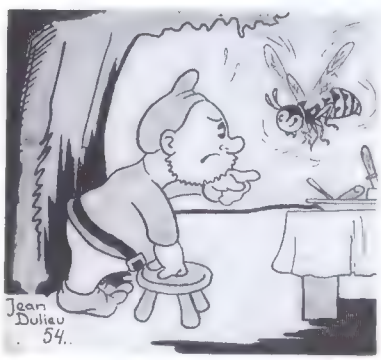

tekeningen waarin over die blauw gekleurde vlakken ook nog eens arcering is aangebracht. En zo te zien stammen de stroken uit dezelfde periode. Ter verduidelijking van wat hier gaande is had men er goed aan gedaan er de krantenafdrukken naast te hangen, want daar heeft het alles mee te maken. In de tijd dat de *Paulus*-strip van start ging werkten de kranten nog met loodzetsel. Ook tekeningen werden dus in lood gegoten (clichés), waarbij alle zwarte gedeelten (lijnen en vlakken) net als bij letters in een oude typemachine boven de rest uitstaken en daardoor de inkt op het krantenpapier konden overbrengen. Wilde je een grijs vlak in een tekening aanbrengen, dan moest dat door kleine rasterpuntjes gebeuren. Het aanbrengen daarvan was een karweitje dat de clichémaker handmatig uitvoerde en om aan te geven waar hij dat moest doen gaf de tekenaar dat in blauw op zijn tekening aan. Blauw wordt bij het fotografische clichéproces namelijk niet door de camera opgemerkt en stoort de opname niet.

Nou kent het werk van Dulieu verschillende stripperioden. Zoals gezegd begon hij na de oorlog met de publicatie van zijn werk in *Het vrije volk*. Door onervarenheid en jeugdig enthousiasme werd dit daardoor in tien jaar tijd één lang verhaal van bijna 3600 afleveringen. Op een gegeven moment was het genoeg en zette hij er een punt achter. Maar *Paulus* bleef

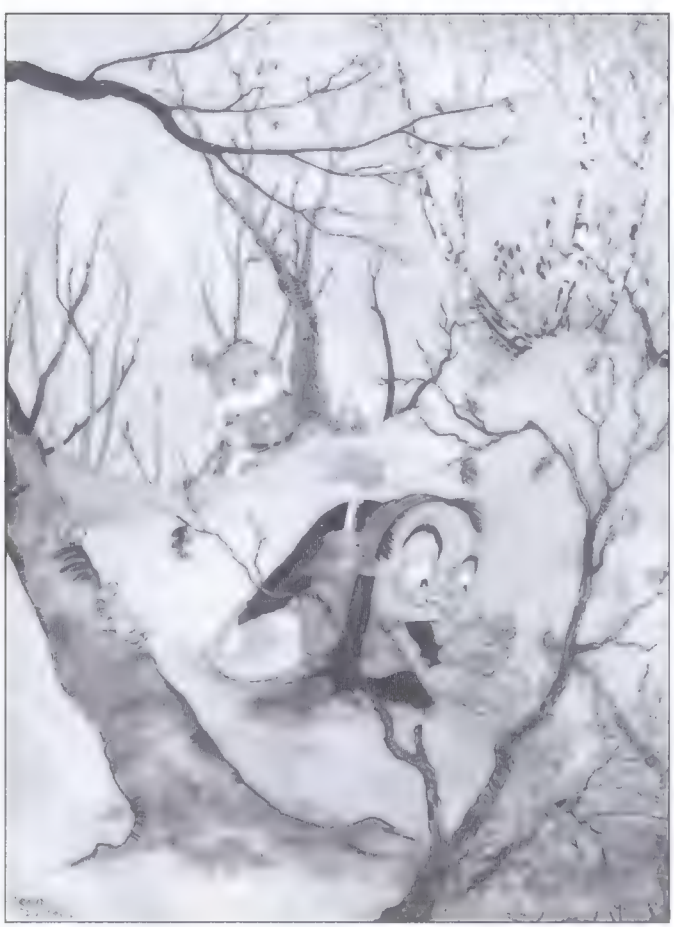

Eucalypta kwam de *Paulus*-strip binnen toen deze al enige maanden oud was. Jean Dulieu woonde op dat moment al op Terschelling, vandaar dat haar entree gepaard ging met wolken stuifzand en zwiepende, kreunende bomen. Als Paulus haar op een keer paddestoelen ziet plukken - in *Het Winterboek* - gebeurt dat aan de rand van het bos, waar het overgaat in het duinlandschap.

de lezers interesseren en dat zal de krant gemerkt hebben. Dus klopte de redactie in de zestiger jaren bij de meester aan met de vraag of hij niet opnieuw strips wilde publiceren. En wat zijn beweegredenen ook geweest mogen zijn, Dulieu leverde opnieuw zijn verhalen, maar tekende geen nieuwe stroken. Hij hergebruikte zijn oude werk. Hij herschreef Paulus' avonturen, knipte en plakte dat het een lust was en maakte een hele reeks 'nieuwe' boskabouterverhalen (in 1972 gebundeld in de tien vierkante delen van uitgeverij Van Holkema & Warendorf).

De tijden waren echter veranderd en zijn stijl van tekenen eveneens. Vandaar dat hij de blauwe vlakken die destijds op hele oude *Paulus*-stroken waren aangebracht nu zelf moest 'rasteren' (vergrijzen). Dat deed hij door over het blauw op de originele tekening zijn bekende arceringen aan te brengen. Raadsel opgelost!

Toen Dulieu in de jaren zeventig aan de derde en laatste *Paulus*-stripperiode begon, hadden het wrijf- en plakraster inmiddels hun intrede gedaan en waren gemeengoed geworden. Zelfdoener Dulieu zag daar het gemak van in en maakte er dankbaar gebruik van. Toen De Gooise Uitgeverij in 1977 een poging ondernam van zijn krantenstrip een boekuitgave te maken, wilden ze de zaak gaan inkleuren. Ze verzochten de auteur de rasters uit de tekeningen te mogen verwijderen. Natuurlijk gaf Dulieu daar geen toestemming voor, waarna de inkleuring over de rasters plaatsvond. Het resultaat was een drietal zeer donker gekleurde boekjes en de poging werd dan ook prompt gestaakt. Uitgeverij De Meulder was vijftien jaar later blij dat de originele gerasterde stripstroken nog helemaal intact waren, toen men daar met de reeks (ongekleurde) boekuitgaven begon die wèl werd doorgezet. Veertien delen zijn er al verschenen en het lijkt er op dat ze de complete serie van twintig zullen gaan voltooien.

De wat statische en mechanisch aandoende plakrasters hebben in de *Paulus*-verhalen overigens niet lang stand gehouden. Al na een aantal verhalen ging Dulieu weer over op het handmatig arceren, dat eerder zijn boekillustraties en de (eveneens ongekleurde) tekeningen in het jeugdblad *Kris kras* zo levendig maakte.

Stripmaker Jean Dulieu

Hoewel hij dat zelf niet altijd kan waarderen (en zich daardoor misschien wel wat miskend voelt), draagt Dulieu sinds jaar en dag het stempel van stripmaker. Paulus begon immers als stripheld en eindigde zijn carrière ook in die hoedanigheid.

Zijn schepper heeft het zich met het stripvertellen van zo'n klein wezen als een boskabouter overigens niet gemakkelijk gemaakt. Vanaf de eerste dag had hij te maken met een enorm verschil in afmeting van de figuren die hij voor het voetlicht bracht. Neem Paulus zelf als uitgangspunt, dan is een muis heel wat kleiner en de heks Eucalypta aanmerkelijk groter. Toch moest hij ze samen in een plaatje zien te krijgen. Daarnaast speelden veel scènes zich af in

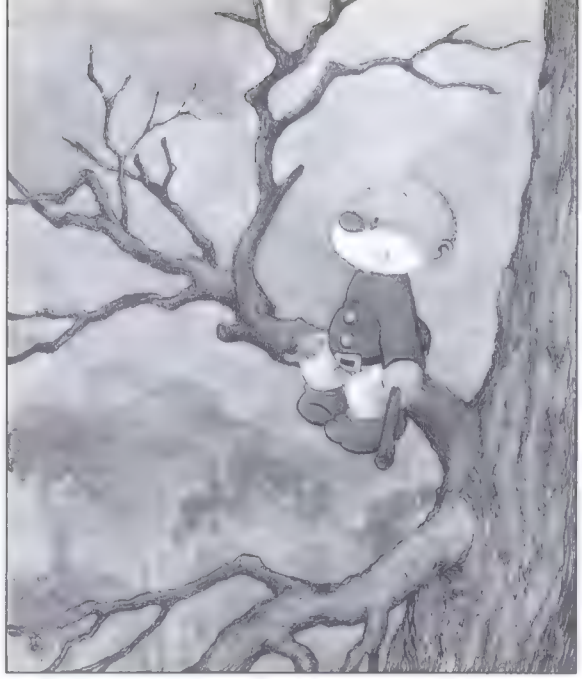

Rechts, **Bomen zijn voor Jean Dulieu altijd heel belangrijk geweest. Voor Paulus ook. Je zit er veilig en je hebt een goed uitzicht.**

Onder, **Toen Jean Dulieu kort na de oorlog met zijn *Paulus*-strip begon, zag de boskabouter er nog uit als een wat onbeholpen sprookjesfiguur met een muts en een kartelbaardje. De auteur had het echter in zich om uit te groeien tot een professioneel tekenaar. Paulus groeide mee en kreeg na tien jaar uiteindelijk zijn definitieve vorm en uiterlijk.**

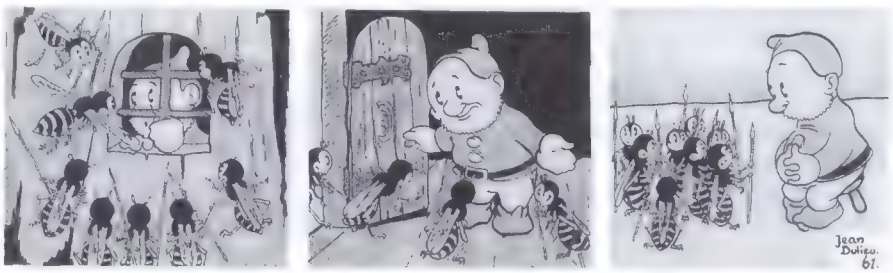

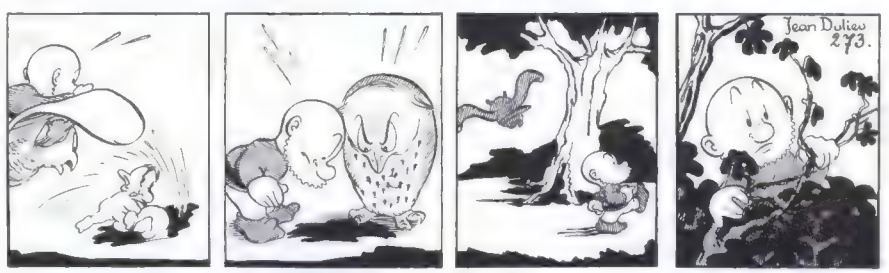

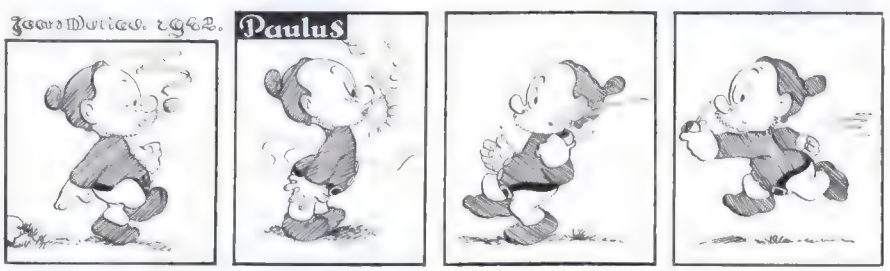

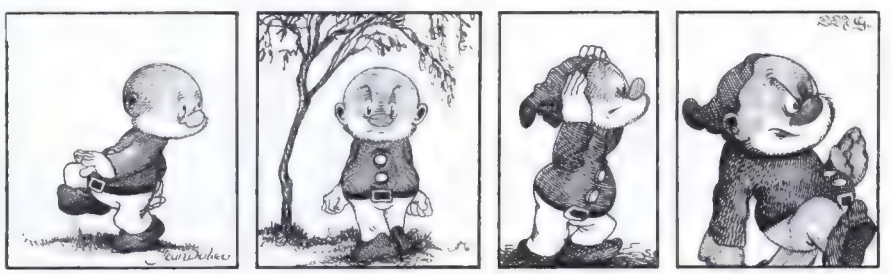

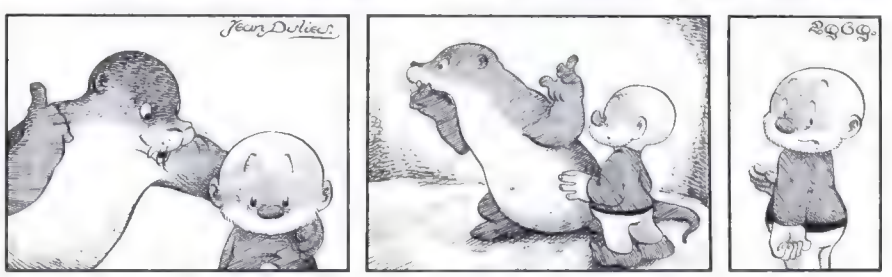

***Links*, Waddeneilanden betekenen in de regel wind, veel wind. En daar weet Paulus alles van...**

***Hieronder*, Hoog en laag werd samen in beeld gebracht door er van boven op neer te kijken.**

***Daaronder*, Werd het verschil in lengte tussen de verschillende figuren te groot, dan nam Dulieu de oplossing ter hand door iemand het plaatje in te tillen. Mol, eikelmannetjes en ook Paulus zelf ondergingen dit lot.**

het bos, wat inhield dat niet iedere speler zich op de toneelvloer bevond. Vogels, eekhoorns en andere boomliefhebbers zitten vaak op takken en Dulieu bracht ze graag samen in beeld met de boskabouter die vanaf het mostapijt met hen in discussie was. En daar begonnen de problemen. Al in de vijfde stripaflevering loste hij dat op door het horizontale camerastandpunt los te laten. Meer dan eens keek hij van boven op de situatie neer, waardoor het hem lukt het hele gebeuren binnen de kaders van de strip vast te leggen. Ging het om kleinere figuren, dan bestond de oplossingen uit een uitsnede waarbij de kleine gedaante samen met een kabouter- of heksenoog werd getoond. En als die oplossing was verbruikt, kwam al snel de hand in beeld die het centraal staande figuur optilde en binnen het stripkader tilde.

Niet iedereen is echter zo klein - of kleiner nog - dan Paulus. Met het verstrijken der jaren had Dulieu de neiging om steeds grotere wezens overtuigend in de plaatjes te persen. Tot aan Kareltje de brontosaurus toe! Hij smeerde dat soms over de hele strook uit, maar het lukte hem wel!

Toch brak het hem in 1957 op, als we zijn eigen relaas mogen geloven. Als reden voor het stoppen van de eerste stripserie gaf hij aan dat hij die kleine, omkaderde plaatjes niet meer zag zitten. Hij kreeg het er niet meer in. En wat zien we in de jaren zeventig, als Dulieu er door omstandigheden gedwongen voor kiest om opnieuw voor de stripvorm te kiezen? Dan begint het na een paar verhalen opnieuw te wringen. Zijn fantasie en de strakke afmetingen van een stripplaatje lijken weer te botsen. Eerst geeft hij daaraan toe en laat hij Eucalypta de plaatjesreeks verlaten. Kaders worden verwrongen, opengeknipt of vermalen. Sommige lezers vonden dat prachtig, anderen zagen het als een dieptepunt in zijn professionele en steeds realistischer tekenwerk. Gelukkig voor alle partijen kreeg Dulieu zich al gauw weer onder controle, maar vervolgens leek hij zichzelf op de proef te stellen. In het verhaal *De jaarvergadering* kwam Paulus in aanvaring met een groep reuzen. Niet één maar een heel bos vol! De tekenaar dwong zichzelf honderd stripafleveringen lang om kabouters en reuzen samen in de stripkaders te plaatsen. Opnieuw gebruikte hij de camerahoek om dat voor elkaar te krijgen. Het leek er soms op of hij de stripvorm, waardoor hij zich eind vijftiger jaren nog te grazen liet nemen, tot het uiterste tergde om er zelf gelouterd uit te komen. Het is duidelijk dat hij zich op dat moment - dertig jaar na zijn levensbepalende beslissing tijdens die ellendige hongerwinter - had hervonden en vrede kon hebben met zijn creatie.

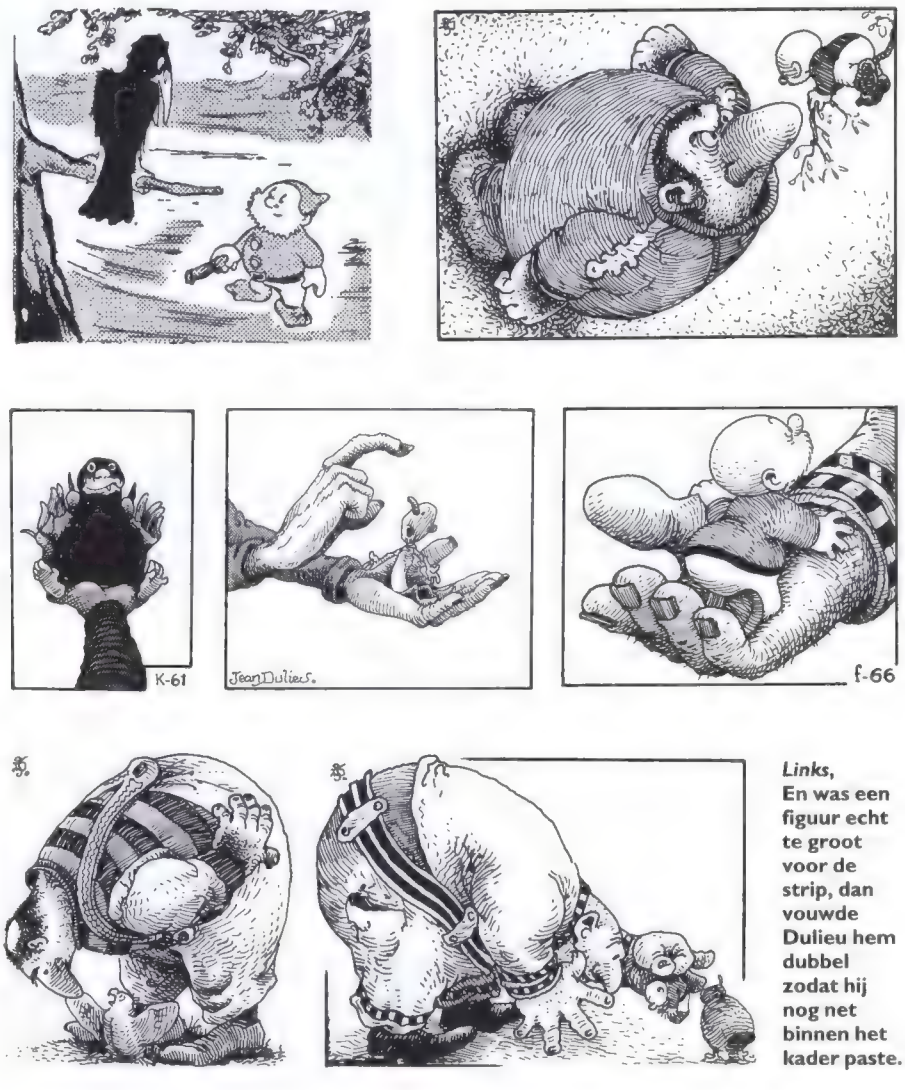

***Links*, En was een figuur echt te groot voor de strip, dan vouwde Dulieu hem dubbel zodat hij nog net binnen het kader paste.**

Tentoonstelling 'Paulus de Terschellinger boskabouter'. Tot en met 3 januari 2003 te zien in museum 't Behouden Huys, Commandeurstraat 30-32, West-Terschelling.
Info: (+31)(0)562-442389.

Een boskabouter op Terschelling

Dat het museum 't Behouden Huys op Terschelling een tentoonstelling over Paulus de boskabouter heeft ingericht, ligt meer voor de hand dan menigeen misschien denkt. De avonturen in bos en veld van onze kleine held speelden zich de eerste zeven jaar van zijn bestaan namelijk op dit waddeneiland af. Van 1946 tot 1953 woonde auteur Jean Dulieu er met zijn gezin aan de Kooiweg in Hoorn.

In de laatste oorlogsjaren werkte Dulieu onder zijn eigen naam Jan van Oort als violist in het Amsterdamse Concertgebouworkest. Toen de activiteiten van het orkest eind 1944 werden stilgelegd, zat hij zonder werk. In de hongerwinter ontstond Paulus de boskabouter, als centrale figuur in een getekend kinderverhaal. Toen het Concertgebouworkest in juli 1945 de uitvoeringen hervatte, werd Van Oort zich er van bewust dat dit niet de toekomst was die hij wilde. Tekenen en vertellen hadden zijn grote interesse. Hij gooide het dan ook over een andere boeg en wist zijn kabouterstripverhaal begin 1946 in Het vrije volk *te plaatsen. In de daarop volgende maanden verbleef Van Oort enige tijd op Terschelling, op zoek naar een zomerverblijf waarin hij temidden van de natuur prettig zou kunnen werken. Zijn oog viel op een oude, vervallen boerderij in Hoorn. Hij slaagde er in het huis te kopen en werkte er wekenlang om het bewoonbaar te maken. Daarna konden zijn vrouw en dochter uit Amsterdam overkomen. Daarmee zette de kunstenaar de definitieve stap naar een nieuwe toekomst in een nieuwe omgeving, met een inkomen waarvan toen nauwelijks viel rond te komen, maar met een huisje op een van de mooiste plekjes van Nederland! 'Een streek waar bloemen en dieren in vrijheid leven, waar je de wolken kunt zien trekken van de ene einder naar de andere en waar vlakbij de eindeloze zee ligt te glinsteren in het licht van de stralende zon,' omschreef hij de nieuwe plek.*

Dit alles, het verhaal van de komst van Van Oort naar Terschelling, de invloed van het eiland op zijn werk en het ontstaan van zijn poppenkast De Sprokenspiegel, *de herkomst van de stem van Oehoeboeroe en de oorsprong van zijn latere boek over Assisi staan uitgebreid beschreven in een boekje dat verkrijgbaar is bij de* Paulus-*tentoonstelling in West-Terschelling.*

Een boskabouter op Terschelling

De Meulder
De Meulder 2002
ISBN 90-6447-021-9
Prijs €3,90
(20 pagina's, zwart/wit, s.k.)

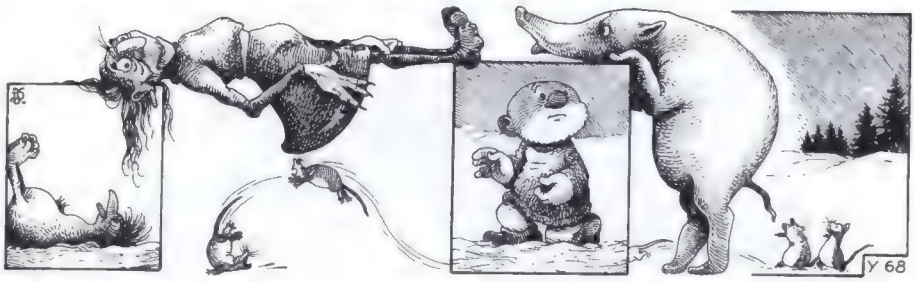

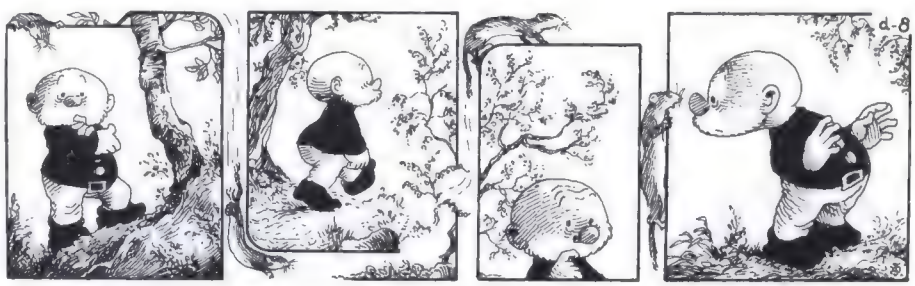

In *De buitenborrel* wist Eucalypta aan de plaatjes te ontsnappen. Haar 'vrijheid' betekende voor de overige bosbewoners een ramp. Dit spelen met de stripomkadering beviel Dulieu kennelijk goed, want een aantal verhalen later zien we hem steeds losser met het gegeven van drie plaatjes op rij omspringen.

Boven, Op de tentoonstelling werd de Paulus-boom zo levensecht nagebouwd, dat Paulus zelf er al gauw zijn intrek nam.

Rechts, In museum 't Behouden Huys is een boekje verkrijgbaar over de aanwezigheid van Paulus op Terschelling.
Het bevat informatie over de invloed van het waddeneiland op het werk van Jean Dulieu en is voorzien van veel foto's en getekende illustraties.

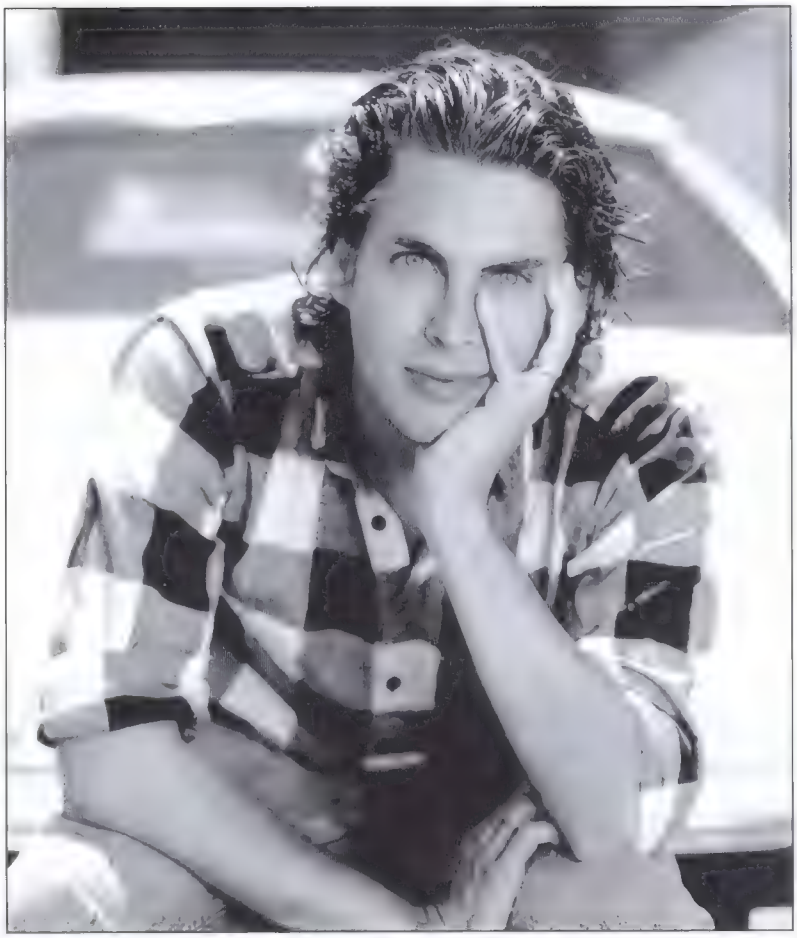

De 'Golden Age' van de Amerikaanse strip in romanvorm

Mede door het succes van de *Spiderman*-film staan de Amerikaanse superheldenstrips momenteel weer volop in de belangstelling. Dat zal nog wel even doorgaan, want er staat ook een *Hulk*-film in de planning (van regisseur Ang Lee**), evenals een tweede *X-men*-film. Ook via andere kanalen krijgen Amerikaanse comics aandacht, zoals in de veelgeprezen roman *De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay* van de jonge Amerikaanse auteur** Michael Chabon**. Deze werd vorig jaar bekroond met de gerenommeerde Pulitzer Prize voor literatuur.**

Michael Chabon *schrijft* 'Great American Novel'

De roman *De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay* speelt zich af in de 'Golden Age' van de Amerikaanse stripwereld, de jaren 1939-1954. Het is een boek met zowel elementen van een historische avonturenroman als van een ontwikkelingsroman (over *growing up*), waarin fictie en non-fictie met elkaar zijn vervlochten.

Het verhaal draait rond twee hoofdpersonen, zoals de titel al aangeeft: Joe Kavalier en Sammy Clay. Het zijn joodse jongens, neven van elkaar. Het eerste deel van het boek speelt zich af in Praag aan het begin van de Tweede Wereldoorlog. Joe is in de leer bij een volgeling van Houdini, de vermaarde ontsnappingskunstenaar. Hij wil uit Praag vluchten voor de Duitsers en ontsnapt uiteindelijk via een kist waarin de legendarische golem ligt (*zie kader*). Noodgedwongen laat hij zijn familie achter, en dit blijft hem dwars zitten als hij uiteindelijk bij zijn tante in New York arriveert. Samen met haar zoon Sam besluit Joe strips te gaan maken, die na de snelle opkomst van *Superman* en *Batman* in die tijd, veel geld kunnen opleveren, en waarin beiden hun teken- en verteltalenten kunnen botvieren.

De superheld die ze samen creëren krijgt de naam 'de Escapist'. In de verhalen die Kavalier & Clay schrijven, kunnen beiden hun verlangens en frustraties kwijt. Hun strips worden een succes. Joe krijgt een vriendin, Rosa Saks, maar vindt geen rust. Hij slaagt er niet in zijn familie in Praag uit de handen van de Duitsers te redden. Joe kan de ingrijpende gebeurtenissen niet aan. Hij laat Rosa in de steek, zonder te weten dat zij zwanger van hem is, en gaat in dienst om tegen de Duitsers te vechten. Ironisch genoeg wordt hij gedetacheerd op de Zuidpool, ver weg van het strijdgewoel. Sam trouwt met Rosa, uit plichtsgevoel, maar onderdrukt daarbij zijn homoseksuele geaardheid.

Pas jaren na de oorlog durft Joe terug te keren. Uiteindelijk verzoent hij met zich met Sam, Rosa en zijn zoon, en aanvaardt zijn verantwoordelijkheid als partner en vader.

Golem

De golem is een mythische figuur die al eeuwenlang in verschillende vormen voorkomt in joodse verhalen. Het is een kunstmatig menselijk wezen, uit klei gemaakt en tot leven gewekt door geheime bezweringen. De golem keert zich uiteindelijk tegen zijn maker, die hiermee wordt gestraft voor zijn drang om zich als een scheppende god te gedragen. De golem is een onuitputtelijke bron van inspiratie voor tal van kunstuitingen: films, romans, poëzie, toneelstukken, opera's èn stripverhalen, waaronder recent nog The Mighty Golem Swing *van* ***James Sturm*** *en* De golem van Antwerpen, *een dossier van* ***Martin Lodewijks*** Agent 327.

Escapisme

De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay is meer dan een boek over striptekenaars in Amerika. Bovenal is het een roman over mensen met hun verlangens en dromen, angsten en tekortkomingen. Veel thema's (escapisme, verbeelding, confrontatie) keren op meerdere manieren en op verschillende niveaus terug. De centrale verhaallijn, die tal van onverwachte wendingen bevat, wordt af en toe afgewisseld met beeldende beschrijvingen van Joe en Sammy's stripverhalen. De strips vormen zo een soort parallel universum aan de wereld waarin de roman zich afspeelt. De beweegredenen die de tekenaars aan hun striphelden geven, zijn tevens een weerspiegeling van de wijze waarop Chabon het gedrag van zijn romanfiguren probeert te verklaren, inclusief hun creatie van de Escapist. Deze gelaagdheid geeft een extra dimensie aan het boek.

door
RUDI DE VRIES

Escapisme, zowel in letterlijke als figuurlijke zin, is een centraal motief in het boek. Het tijdelijk ontsnappen aan de harde werkelijkheid is volgens Chabon iets noodzakelijks, iets waaruit mensen hoop kunnen putten. Niet alleen strips, maar alle voortbrengselen van de verbeelding hebben deze functie, ook verhalen, mythen en kunst. Tegelijkertijd is er de noodzaak om uiteindelijk weer met de voeten op aarde terug te keren en de werkelijkheid onder ogen te zien. Confrontaties, waarvan de belangrijkste die met jezelf is, vormen de enige weg om daadwerkelijk volwassen te worden en om met je omgeving in het reine te komen.

Goed en Kwaad

Joe Kavalier zoekt in zijn schepping van de Escapist een uitweg voor zijn onmacht tegenover de Duitsers, die in de strips dan ook de voornaamste vijanden van zijn superheld zijn. Hij wordt echter geconfronteerd met een dubieuze kant van zijn eigen schepping, als hij er achter komt dat een Amerikaanse nazi die het op hem gemunt heeft omdat hij joods is, tegelijkertijd een groot fan is van de Escapist en andere comics met superhelden (een gegeven dat Chabon waarschijnlijk ontleend heeft aan het strippersonage: de Spiderman-fan en Peter Parker-hater **Flash Thompson**). De helden hebben immers veel weg van *Übermenschen*. Gespierde gestalten die buiten en boven de wet staan, en die zelf bepalen wie goed of fout is. Joe moet uiteindelijk wel erkennen dat iemand die in theorie een vijand is, dezelfde denkwijzen kan hebben als hijzelf. De zwart/wit-contrasten tussen het Goed en het Kwaad in de wereld van de comics, vervagen in de realiteit tot een schemergebied, waarin beide partijen meer met elkaar gemeen hebben dan ze zelf willen erkennen.

Een dergelijke confrontatie doet zich voor in de episode die zich op Antarctica afspeelt. Verblind door haat jegens de Duitsers doodt hij uiteindelijk de enige Duitser die hij in het gebied tegenkomt. Dit blijkt een vredelievende geoloog te zijn. Joe wordt zich bewust van zijn misstap, en van de absurditeit van de hele situatie. Ook hier wordt hij gedwongen vraagtekens te zetten bij zijn eigen gedrag. Niet elke Duitser is slecht; de werkelijkheid is genuanceerder en complexer dan hij zich heeft voorgesteld.

De ambivalentie waarmee volwassenen te kampen krijgen in werkelijke situaties ontbreekt in de overzichtelijke wereld van de superheldenstrips. Het fantastische, escapistische element is kenmerkend voor dit genre strips, ook al hebben tekenaars later wel meer menselijke trekken gegeven aan gemaskerde helden (onder meer de latere superhelden van **Jack Kirby**, **Steve Ditko** en **Stan Lee**, **Frank Miller**s *Batman* en **Alan Moore**'s *Watchmen*). Helaas laat Chabon onvermeld dat er zelfs in de jaren vijftig al strips uit andere genres waren die dergelijke nuances wel degelijk lieten zien, zoals de (anti-)oorlogsstrips van **Harvey Kurtzman**.

Processen

Ook Sam vindt in de strips een uitweg voor de beperkingen van zijn werkelijke leven. Hij heeft in zijn jeugd polio gehad, en verlangt naar een gezond lichaam. Zowel in zijn neef als in de Escapist kan hij zich spiegelen aan atletische figuren die alles kunnen waartoe hij zelf fysiek niet in staat is. Daarnaast heeft Sam een echte vader moeten missen. Deze liet zijn gezin in de steek en is inmiddels overleden. Niet voor niets treedt in Sammy's strips steevast een 'hulpje' op, die een soort vader/zoon-relatie heeft met de held van de strip (vergelijk Batman en Robin). Gaandeweg het verhaal ontdekt Sam dat hij homoseksueel is. Nadat hij dit aan zichzelf heeft durven bekennen, gaat hij het vervolgens weer uit de weg, angstig geworden na vernederende ervaringen.

In de jaren vijftig ontstond er, zoals bekend, groeiende scepsis ten aanzien van strips. Strips waarin superhelden en hun hulpje centraal stonden, werden beticht van het heimelijk bepleiten van homoseksuele verhoudingen tussen volwassen mannen en jongens. Het kon bijna niet anders dan dat ook in Chabons boek het door striphistorici tot vervelens toe aangehaalde boek *Seduction of the innocent* van psychiater **Fredric Wertham** een rol zou gaan spelen. In de roman wordt Sam slachtoffer van de processen die in 1954 naar aanleiding van Werthams studie werden gevoerd (en die overigens het definitieve einde betekenden van de 'Golden Age'). Tegelijkertijd wordt Sam Clay door deze zoveelste vernedering gedwongen zijn seksuele geaardheid toch te aanvaarden.

Linksonder,
Will Eisner alias Billy Eyron wordt in *De dromer* onder druk gezet om een imitatie te tekenen van een succesvolle superheld. Hetzelfde overkomt Kavalier & Clay. Chabon haalt het incident rond Eisner ook letterlijk in de roman aan op pagina 246.

Midden,
De inspiratiebron voor de (imaginaire) cover van de eerste comic met de Escapist: een eerbetoon aan het debuut van Captain America van Jack Kirby en Joe Simon, beschreven op pagina 133 in de roman.

Rechtsonder,
Herb Trimpe, voormalig *Hulk*-tekenaar, liet zich vervolgens door Chabons boek inspireren en stuurde de afbeelding met de zogenaamde echte cover, op naar de auteur.

BILLY MAG IK JE VINCE REYNARD VOORSTELLEN?
... IK GA EEN NIEUWE STRIP U TOEGEVEN: HEROMAN! KUNNEN JULLIE DIE VERZORGEN?
EYRON SAMSON
EH... WE KUNNEN ONZE TOPMENSEN EROD ZETTEN... SWARREN KING
NEE... IK WIL DAT JIJN HEROMAN TEKENT JE STIJL BEVALT ME!
DIT IS EEN NAUWKEURIGE BESCHRIJVING VAN WAT IK HEBBEN WIL!
MAAR... DIT IS EEN REGELRECHTE KOPIE VAN BIGHERO! MAG DAT WEL?
SSSST... BILLY DOE WAT MENEER REYNARD ZEGT! HIJ BETAALT!
JE BENT EEN DROMER ...OH... LUISTER NAAR JE COMPAGNON... DIE ZIET HET REALISTISCHER!
HEROMAN IS MIJN IDEE! JE DOET HET ZOALS IK HET WIL! ZONIET DAN GA IK WEL ERGENS ANDERS HEEN!
GOED. GOED HIJ DOET HET HELAS WEL. MAAKT U ZICH GEEN ZORGEN
DEF... NOU, MENEER DE DROMER, DAT HAD ONS HAAST N KONTRAKT GEKOST...

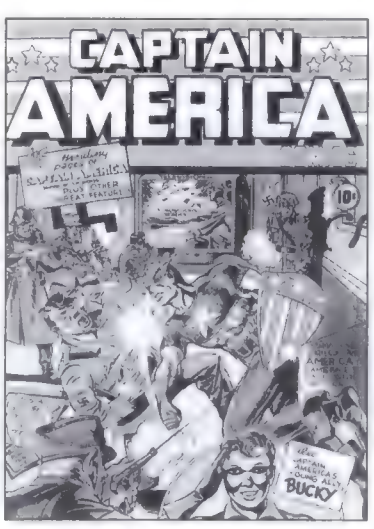

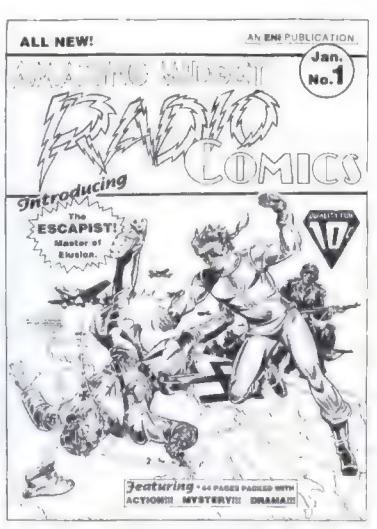

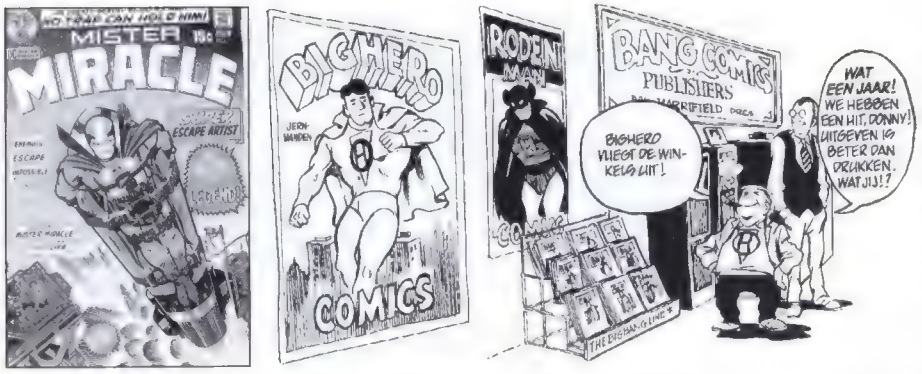

verhaal over het begin van Eisners loopbaan als striptekenaar. Net als in *The Dreamer* wordt in de roman ruime aandacht besteed aan het feit dat veel tekenaars joods zijn, en aan de perikelen waarmee de striptekenaars te maken krijgen: de eisen van hun uitgevers, veelal zakenlieden van het kaliber Bul Super; het verlangen naar meer artistieke en zakelijke onafhankelijkheid, en aan juridische affaires, bij voor- beeld omdat de tekenaars door hun uitgever min of meer gedwongen worden succesvolle stripfiguren van anderen na te bootsen. De tekenaars uit de 'Golden Age' figureren in Chabons roman naast de fictieve hoofdpersonen van het verhaal. Ook op andere manieren verwijst de auteur naar werkelijke strips, zoals naar *Captain America* van Jack Kirby en **Joe Simon**, *The Spirit* van Will Eisner, en naar de minder bekende *Mister Miracle*. Deze stripheld, eveneens van Kirby maar van veel later datum (begin jaren zeventig), was gebaseerd op de dubbele carrière van Kirby's collega-tekenaar **Jim Steranko**, die net als Joe Kavalier in de roman, strips tekende (in de jaren zestig), maar ook als goochelaar en ontsnappingskunstenaar optrad. Kenners van superheldenstrips zullen ongetwijfeld nog veel meer verwijzingen naar strips en striptekenaars in de roman ontdekken.

Linksboven,
Nog een voorbeeld van 'dubbele' inspiratie.
De Escapist is onder meer gebaseerd op Jack Kirby's Mister Miracle, waarbij Kirby zich op zijn beurt weer had laten inspireren door zijn collega-tekenaar bij Marvel Jim Steranko.

Middenboven,
Een comic-hit, uit *De dromer* van Will Eisner.

Joods cultuurverschijnsel

Michael Chabon heeft conform een oude, inmiddels bijna mythische opvatting (die vooral bij Amerikanen zelf lijkt te hebben postgevat) Amerika neergezet als land waar je naar toe kan vluchten, land van hoop en nieuwe mogelijkheden. Tegelijkertijd zet hij de superheldenstrip als typisch Amerikaans fenomeen neer, en geeft het een plaats in de Amerikaanse cultuurgeschiedenis. Door deze elementen kan het boek worden gecategoriseerd als 'Great American Novel'.

Relatief nieuw is Chabons aandacht voor het fenomeen dat de strips tevens een joods cultuurverschijnsel zijn. In dat verband moet ook de rol van de golem worden gezien. In het verhaal is de Praagse golem, ooit door de Praagse rabbi Löw tot leven gebracht om de joden uit hachelijke situaties te redden, slechts een grote homp klei. Alsof de schrijver duidelijk wil maken dat de golem (in de context van zijn roman) weliswaar bestaat, maar niet meer levensvatbaar is. Hij symboliseert de teloorgang van de (joodse) cultuur in de Oude Wereld (Europa). Amerika, met haar vitale cultuur waar alles kan, zolang er maar een markt voor is en er geld aan verdiend kan worden, biedt perspectieven. Via een nog jonge kunstvorm, de strip, creëren Amerikaanse joden nieuwe mythen, die van de superhelden, waarmee ze zelf kunnen overleven, en zichzelf en hun landgenoten hoop geven op betere tijden. De Amerikaanse stripwereld in de oorlogsjaren bestond ook in werke- lijkheid vooral uit tekenaars van joodse komaf (**Will Eisner**, Stan Lee, Jack Kirby, **Joe Schuster** en **Jerry Siegel**, **Gil Kane**), die niet bij de gevestigde tijdschriftenuitgevers aan bod kwamen, vanwege hun joodse afkomst (!).

Geloofwaardige comicwereld

De schrijver is overduidelijk een liefhebber van strips. Hij kent de literatuur over comics, en heeft voor de geloofwaardigheid van zijn roman nog levende mensen uit de stripscene geïnterviewd, waaronder Will Eisner, Stan Lee en Gil Kane (zie het artikel over Chabon in *The Comics Journal 231*). Er zijn duidelijke overeenkomsten met de 'graphic novel' *The Dreamer* van Will Eisner uit 1986 (opnieuw uitgegeven door DC in 2000), een autobiografisch

Linksonder,
Dromen van een carrière als striptekenaar, uit *De dromer* van Will Eisner.

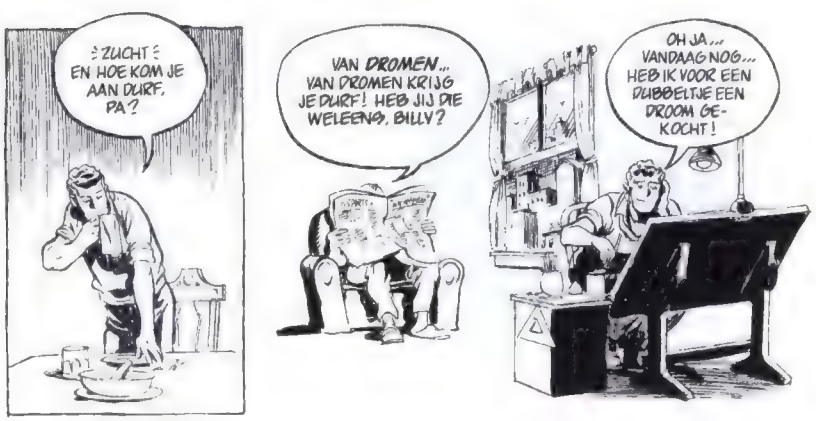
ZUCHT
EN HOE KOM JE AAN DURF, PA?
VAN DROMEN... VAN DROMEN KRIJG JE DURF! HEB JIJ DIE WELEENS, BILLY?
OH JA... VANDAAG NOG... HEB IK VOOR EEN DUBBELTJE EEN DROOM GEKOCHT!

Rudi de Vries *is docent Kunst en Kunstbeleid en Bedrijfskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij is begonnen met promotieonderzoek naar vernieuwingen in de Nederlandse strip, en de rol die uitgevers, tekenaars en buitenlandse invloeden daarbij hebben gespeeld.*

De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay

Chabon
Anthos/Manteau 2001
ISBN 90-7634-124-9
Prijs €59,90
(544 pagina's, zwart/wit, s.k.)

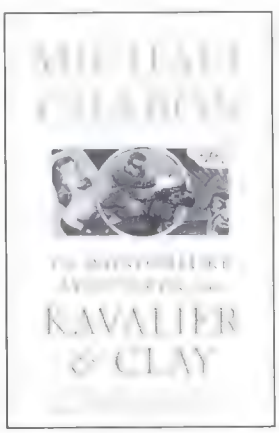

LAND IN ZICHT

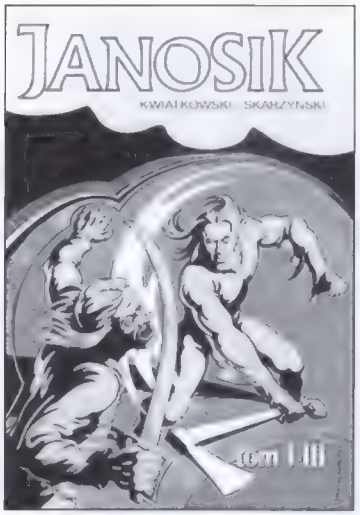

POLEN

door
CHRISTOPH KOTOWSKI
VERTALING RIK SANDERS

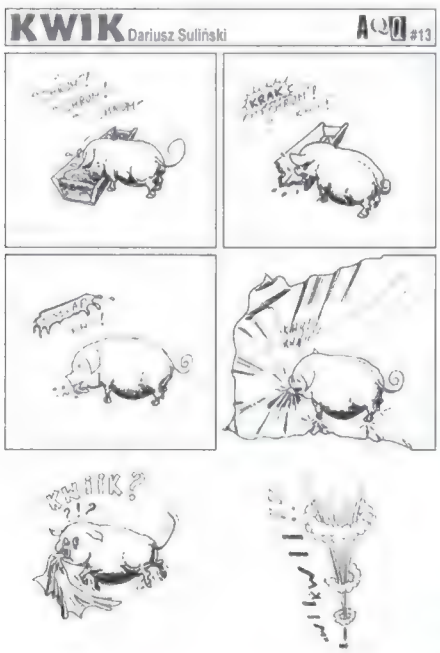

Wie Europese strips zegt, denkt niet gelijk aan Polen. Toch bevindt zich hier al decennialang een levendige stripwereld. Het is enige land uit Midden- en Oost-Europa waar al sinds eind jaren veertig strips worden gepubliceerd. In tegenstelling tot andere staten achter het IJzeren Gordijn beschouwden de socialistische machthebbers in Polen stripverhalen niet als prikkellectuur. Strips werden naast andere vormen van bellettrie vrij verkocht.

Tussen 1950 en 1989 verschenen er sterk idealistische of politiek geëngageerd Poolse strips, zoals *Kapitan Zbik* (tegenwoordig cult) en beeldverhalen als *Historia Panstwa Polskiego* (De geschiedenis van de Poolse staat). Daarnaast circuleerden er avonturen- en humorstrips. Een bekend voorbeeld is *Tytus, Romek i A'Tomek* van **Henryk J. Chmielewski** - een jeugdstrip over de belevenissen van twee jongens en hun chimpansee - of *Kapitan Klos*, een vanaf 1957 lopende strip met in de hoofdrol een Poolse geheimagent die als officier van de Wehrmacht opdrachten voor het Sovjet-leger vervult. Andere voorbeelden: de humorstrips *Kajko i Kokosz* en *Kajtek i Koko w Kosmosie* (Kajtek en Koko in het wereldruim) van sterauteur **Janusz Christa** uit de jaren tachtig, de sf-serie *Funky Koval* van **Jacek Rodek** en de surrealistische grappen van **Tadeusz Baranowski**.

Ook zagen in deze koude-oorlogstijd diverse stripbladen het licht. Het tijdschrift *Relax*, vergelijkbaar met Duitse bladen als *Zack* en *Magic Attack*, bevatte een combinatie van strips met interviews en recensies. **Grzegorz Rosinski**, later in West-Europa beroemd om *Thorgal*, en **Boguslav Polch**, in Nederland bekend van de serie *Goden uit het heelal* (eind jaren zeventig), maakten in dit blad hun eerste carrièrestappen. Het tijdschrift *Komiks* publiceerde voor het eerst buitenlandse strips.

In deze serie mondiale columns staat een keur aan stripdeskundigen stil bij het afgelopen centennium. Ze plaatsen een persoonlijke noot bij één eeuw strip in hun land.

Als dan eindelijk in 1989 de politieke omwenteling plaatsvindt, ontstaat er een heuse 'stripboom'. Binnen drie jaar zijn er talloze kleine en grotere uitgeverijen die eigen series of buitenlandse strips uitgeven. Opvallend is dat er nu ook Amerikaanse comics op de markt verschijnen. Uitgeverij TM-Semic wordt er groot mee. Als na een paar jaar de belangstelling voor superheldenstrips tanende is, schakelen uitgevers steeds meer over op Europese strips. Vanaf begin jaren 1990 komen er albums uit van *Kuifje*, *Asterix*, *Dommel*, *XIII*, *Hugo* en de in Polen zeer populaire *Thorgal*.

Medio jaren negentig raakt de oververhitte Poolse stripmarkt in een dip. Veel Fransbelgische producties worden stopgezet en diverse uitgevers sluiten de deuren. Er zijn enkel nog Poolse titels, met een paar nieuwe namen als *Awantura* en *Fan*, en wat comics in de handel. Om de markt weer op te peppen worden diverse verenigingen en projecten opgezet, waarin vooral jonge tekenaars zich etaleren. Ieder jaar vinden meerdere stripbeurzen en kunstmanifestaties plaats, waarbij zelfs de onder het socialistisch bewind succesvolle maar in het slop geraakte stripdagen in Lódz en Kraków in ere zijn hersteld. Ook worden nieuwe stripbladen en fanzines opgericht. Een exponent hiervan is *AQQ*, dat eerst alleen in kopievorm via de post wordt verstuurd maar naderhand de sprong naar de kiosk en boekhandel maakt. Het blad biedt een platform voor aankomend talent en vernieuwingsdrang.

In 1998 is de Poolse stripmarkt op de weg terug. Typerend hiervoor is het stripmagazine *Swiat Komiksu* (De wereld der strips), uitgebracht in een hoge oplage door Egmont Polska (een dochterbedrijf van het Duitse Ehapa Verlags). Het blad publiceert nieuwe en oude strips overwegend uit Frankrijk en België. Na een jaar zijn de effecten merkbaar: de vraag naar strips stijgt weer en boekhandels nemen ze opnieuw in het assortiment op. Bovendien begint er een frisse wind te waaien onder Poolse stripmakers. De small-pressscene bloeit en er komen herdrukken van Poolse klassiekers uit, zoals de mythologische strip *Janosik*. De interesse in volwassenstrips groeit, ook voor een eigen productie als *48 Stron* (48 Delen) van **Robert Adler** en **Tobiasz Piatkowski**. Ook stripbewerkingen van eigen literatuur en films scoren goed, bij voorbeeld dat van het werk van Nobelprijswinnaar **Henryk Sienkiewicz**.

Verder zijn Japanse manga's en Chinese manwa's geliefd, uitgebracht door onder andere de uitgeverij Japonica Polonica Fantastica.

Het enige waar Polen nog op wacht is een internationale doorbraak: de strips van eigen makelij zijn buiten de landsgrenzen nauwelijks bekend.

Christoph Kotowsi is publicist en gespecialiseerd in Poolse strips.

Naam Thom Roep
Leeftijd 50 jaar
Functie Hoofd-redacteur

FOTO ALEXANDRA VERBURG

Op 25 oktober 1952 verschijnt Donald Duck op de Nederlandse markt. Het stripweekblad vol Amerikaanse Disney-verhalen krijgt een warm onthaal. Vanaf 1955 werken er ook Nederlandse tekenaars aan mee. Na vijftig jaar is 'Duck' nog immer springlevend. In dit jubileumjaar stelt Stripschrift een portrettengalerij samen van diverse medewerkers aan het vrolijke weekblad.

Hoe lang werk je al voor Donald Duck?
Sinds 1973.

Opleiding of autodidact?
Ik kreeg de kans om van mijn hobby mijn werk te maken!

Hoe ben je ooit de stripwereld ingerold?
Verzamelaar sinds mijn 6e jaar, schrijven en tekenen vanaf mijn 14e en op mijn 21e las ik een advertentie waarin een redacteur werd gevraagd bij *Donald Duck*.

Hoe verloopt je werkweek?
Van maandag tot en met vrijdag al die jaren iedere keer weer verrassend. Behalve *Donald Duck*, maken we natuurlijk nog andere Disneybladen, -boeken en -albums en dus is geen dag hetzelfde!

Welke elementen vind jij belangrijk in een goed Duck-verhaal?
Het scenario als eerste, het tekenwerk komt op een tweede plaats. In de loop der tijd zijn er heus wel geweldig leuke verhalen geweest die wat minder sterk getekend waren en omgekeerd!

Welk verhaal uit Duck staat je het meest bij?
Twee verhalen van **Carl Barks** die ik als kind las, maar daar heb ik in *Stripschrift 331*, dat aandacht besteedde aan Barks' overlijden, al over geschreven.

Wat is je grootste flater geweest?
Omdat ik mijn bril niet op had, zag ik het portret op de foto die een sollicitant aan een ketting om zijn hals had, voor een cocker spaniel aan. Het bleek de Bhagwan te zijn. Inhoudelijk: nog geen maand geleden schreef ik in de introtekst in het *Duckies*-album dat Buenos Aires in Brazilië lag in plaats van in Argentinië.

Wat is je favoriete personage?
Donald natuurlijk...

Van welke Duck-strip of welk Duck-personage gruwel je?
Van de verhalen en tekeningen van de modernere Italiaanse artiesten, die in de *Duck*-pockets staan.

Welke bekende Disney-hotshots heb je in de loop der tijd zoal ontmoet?
Heel veel, maar slechts weinigen bleven net zo lang bij Disney als ik bij *Donald Duck*. Carl Barks was natuurlijk het hoogtepunt in 1994.

Van welke Duck-tekenaar, behalve van Carl Barks, heb je thuis een foto op de schouw?
Daan Jippes, maar niet alleen omdat hij goed tekent. Ook vanwege vele leuke herinneringen!

Teken je nog strips die niets met Duck te maken hebben?
Ik teken niet, behalve de schetsen die ik als scenarist maak om duidelijk te maken wat ik bedoel. Na *Douwe Dabbert* en *Van Nul tot Nu* heb ik twee *Jan, Jans en de kinderen*-plotjes gemaakt en nu ben ik iets nieuws aan het opzetten.

Welke stripwinkel bezocht je recentelijk en wat zat er in je tas?
Ik kocht pas nog in Alkmaar (Bookers & Strippers) de laatste *Largo Winch* en *Agent 327*.Verder scoor ik af en toe een oude **Vandersteen**-*Bessy* via het internet.

Welke drie stripalbums zou je nooit op een stripbeurs verkopen?
Ik kan er wel 300 noemen, maar vooruit: *Chlorophyl en de zwarte ratten*, *Chlorophyl en de samenzweerders* en *Snoesje in gevaar*. Alle van **Raymond Macherot**.

Haalt Donald Duck de honderd jaar?
Als character zeker. Als weekblad? Het succes van nu is te danken aan aangename jeugdherinneringen. De huidige lezers zullen over vijftien jaar hun kinderen ook enthousiast maken. Enals dat nu opnieuw generaties doorgaat, zoals dat tussen 1952 en 2002 gebeurde, dan is de kans aanwezig!

DUCHIES
MEESTER! HUN zitten ons te pesten!
Ja! En dat doen HUN altijd!
En HUN zeiden dat ze ons na school opwachten!
HUN? HUN? HUN?
Het lijkt wel of tegenwoordig niemand onthoudt wat je op school heeft geleerd!
JK-JY-HY/ZY-WY-JULLIE-ZY!
ZY zitten te pesten! ZY doen dat altijd! Niks HUN!!!
HUN gebruik je alleen als bijvoorbeeld "HUN huis", "HUN hond"...
ZY gaan naar HUN huis!
Duidelijk?
Dan wil ik het nooit meer verkeerd horen! De eerste die nog een keer HUN zegt trakteert voor straf op ijs!
MOOI... dan gaan we nu verder met geschiedenis. Waar vertelde ik ook al weer over?
OH JA... OVER ATTILA DE HUN, die met zijn leger HUNNEN de strijd aanbond...
TRAKTEREN! TRAKTEREN!
GOED VERLOCHT, LOWIE?
45
45 voor een hele klas! En hun zitten nu lekker te smullen!

Scenario voor éénpagina-grap, die later dit jaar zal verschijnen.

BOEKEN

Het lugubere spel

Roca
Prestige 2002
ISBN 90-76752-43-5
Prijs €6,99
(64 pagina's, kleur, s.k.)

Schijn bedriegt. Neem het stripboek *Het lugubere spel* van **Paco Roca**. Het begint al met de cover. Daarop zien we een intens gelukkig stelletje, steunend op een enorm beeld. Niets aan de hand. De ene helft van het beeld wordt gevormd door het hoofd, de andere helft door de hand van **Salvador Dali**. Die hand omvat het stel, zonder dat ze het in de gaten lijken te hebben. Misschien is er toch wat 'aan de hand'?
Op een dag snuffelde de Spaanse striptekenaar Paco Roca in een antiekzaak. Zijn aandacht werd getrokken door het boekje *Het lugubere spel* van **Jonas Arquero**. Hij sloeg het open en raakte zo gefascineerd dat hij het verhaal uiteindelijk tot onderwerp van een strip met dezelfde titel zou maken. Aldus schrijft de tekenaar in zijn voorwoord.
Het stripboek *Het lugubere spel* gaat over de schilder Salvador Deseo en over Jonas Arquero die in 1936 bij hem als secretaris te Cadaques komt te werken. De secretaris ontdekt beetje bij beetje de werkelijkheid achter de vaak wrede surrealistische voorstellingen van de schilder. Deseo blijkt zich voor zijn schilderijen behalve door geestverruimende middelen namelijk ook te laten inspireren door geheel niet-surrealistische, alledaagse wreedheden... Of is het andersom? Laat hij zijn wreedheden inspireren door zijn schilderijen? In ieder geval vloeien leven en schilderen bij Deseo dermate ineen, dat de schilder in zijn schilderijen lijkt te leven.
Ook striptekenaar Roca treedt in zijn boek buiten de werkelijkheid door Salvador Dali voor te stellen als iemand (S. Deseo) die wreedheden begaat. Om schijn en werkelijkheid nog meer met elkaar te vermengen (vergelijk de Blair Witch-methode) wordt achterin het stripboek onder meer een foto van de secretaris gepresenteerd, met daarbij de mededeling: 'Ik heb geen nadere informatie over Jonas Arquero, de auteur van het boek, kunnen terugvinden in één van Deseo's biografieën.'
Met een knipoog naar het surrealisme dat zich richt op de laag onder het bewuste, boort Roca meerdere lagen aan. En zoals het een strip over een schilder betaamt, worden de fraaie gestileerde tekeningen met sfeervolle inkleuring van weinig tekst voorzien. Maar weinig tekst wil niet veel zeggen...

RA

Joop Klepzeiker 16: Kleppie + Sjonnie

Joop Klepzeiker 17: Happy Kleppie

Schreurs
Rechtdoorzee Mijl op 7 2001
ISBN 90-5056-077-6 (deel 16)
ISBN 90-5056-102-0 (deel 17)
Prijs €6,75
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Ja, daar liggen nog de albums zestien en zeventien over de ondersekste (qua ervaring en beleving) schlemiel-der-schlemielen: Joop Klepzeiker. Zoals wel vaker bij langlopende stripseries is de auteur inmiddels toe aan het neerpennen van de jeugd van zijn figuur. En dat levert in het geval van Kleppie grotendeels dezelfde gore grappen en grollen op als bij de zielige volwassene die hij later (eerder in de serie) wordt (is geworden). Tieten, seks (tenminste, het willen hebben daarvan) en drollen, maar nu bijgestaan door schooltassen, vlechtjes en vriendjes-voor-het-leven (Sjonnie, met reetkevers).
Echt anders is het formaat van de strip; twee 'gags' per pagina, terwijl *Joop Klepzeiker* van oorsprong een hele pagina voor een grap in beslag nam. Deze verkorting is ontstaan door de restyling die de *Nieuwe Revu*, waar Klepzeiker in wordt gepubliceerd, een tijdje terug doormaakte. Het blad moest kortere strips hebben die bovendien onderaan pagina's met reguliere tekststukken zouden staan. Aldus geschiedde, en zo werd schepper **Eric Schreurs** aangezet tot grappen met minder plaatjes. In album zestien komt de 1-pagina-grap nog even terug, om halverwege album zeventien weer de boventoon te voeren. Dit soort humor moet immers met veel detail in beeld worden gebracht. Kennelijk.

JB

Het Felix Flux Museum 3: De jum van de Ararat

Leever & De Boer
Silvester 2002
ISBN 90-5885-037-4
Prijs €6,99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

In 1994 verscheen het verhaal *De jum van de Ararat* voor het eerst in het stripblad *Sjors en Sjimmie*. Dit derde verhaal over Felix Flux is in tegenstelling tot de delen 1 en 2 echter nooit in albumvorm verschenen. Wel is het verhaal ooit opgenomen in een *Telekidsboek* in 1996. Behalve deel 3 worden nu ook de eerdere delen opnieuw uitgebracht. Uitgeverij Silvester geeft hiermee de Nederlandse strip opnieuw een positieve impuls.
Het verhaal start met de vondst van een (dan nog) onbekend archeologisch relikwie, een met goud beslagen kist, door een monnik uit een klooster in het onherbergzame Armenië. De inhoud stelt de kloostermonniken voor een onoplosbaar raadsel. Zij zoeken hulp bij een geniale maar net zo kwaadaardige Nederlandse geleerde, professor Bucksing. Hij wil echter zelf met de eer gaan strijken en ontvreemdt de kist. De monnik, die inmiddels te hulp is geschoten door de vrienden Frits, Linda en professor Putjes, weet met hun hulp de kist met inhoud (de jum) te heroveren. Gezamenlijk besluiten zij terug te keren naar Armenië. Ook daar

worden zij niet met rust gelaten door de op wraak beluste professor en start de jacht op de jum in het Armeense gebergte opnieuw. Dan wordt pas duidelijk dat de jum naar alle waarschijnlijkheid een goed bewaarde erfenis is van de ooit op de berg Ararat gestrande ark van Noach.
Het scenario is een mengeling van humor en kinderlijke spanning. De strip is voorzien van een veel beproefde en inmiddels wat uitgemolken rolbezetting. Frits is de ietwat klungelige maar ook favoriete hoofdrolspeler (zie Kwabbernoot, Lambik, Jan van Jans), Linda de pientere doch wat saaie vrouwelijke tegenhanger (zie Katrien van Donald, juffrouw Jannie van Guust, Nadine van Rik Ringers) en tenslotte Putjes, het slimme brein, (zie Barabas, Zonnebloem). Natuurlijk is er ook een slechterik (zie Z uit Robbedoes, Krimson uit S&W). Desondanks leest dit alweer 8 jaar oude verhaal nog altijd lekker weg. Daarnaast is het gewoon een goed gevoel de gehele collectie Fluxjes nu eens netjes in album compleet in de kast te hebben. Voor de echte liefhebber is er ook nog eens een luxe editie met dossier verschenen.

TdK

Stille getuigen 1: Het verwoestende vuur

Bajram & Chouin
Arboris 2002
ISBN 90-343-2995-X
Prijs €6,95
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De skyscrapers van Manhattan staan in brand. We zien donkere rookwolken, gillende mensen, overvliegende helikopters en als slotakkoord een atoomontploffing die de hele stad wegvaagt.
Deze beelden domineren het eerste album van de nieuwe stripreeks *Stille getuigen*. Willen scenarist **Dennis Bajram** en tekenaar **Lionel Chouin** hiermee een slaatje slaan uit de dramatische aanslagen die New York op 11 september 2001 troffen? Uitgever **Hans van den Boom** ontkent dit ten stelligste in een inderhaast toegevoegd voorwoord. Het boek, dat eind 2000 al in Frankrijk verscheen, lag ten tijde van de aanslagen al bij de Nederlandse drukker. 'We willen

benadrukken dat de ramp in de Verenigde Staten en de inhoud van dit boek geen enkele relatie met elkaar hebben', schrijft Van den Boom. 'Nogmaals is pijnlijk duidelijk geworden dat fantasie en werkelijkheid dichter bij elkaar kunnen liggen dan men soms voor mogelijk kan houden. Het is geenszins de bedoeling met het verschijnen van *Stille getuigen 1* iemand te grieven of de illusie te wekken dat wij op welke manier dan ook sympathie zouden kunnen hebben voor de gepleegde terroristische aanslagen.'
Mooi gezegd, en ook goed dat Arboris deze uitgave een half jaartje op de plank heeft laten liggen. Maar net als bij de films *Collateral Damage* (met **Arnold Schwarzenegger**) en *Spider-Man* kun je je afvragen of die uitgestelde release niet minstens zo misplaatst is. Zijn de gebeurtenissen van 11 september een half jaar na dato ineens vergeten en vergeven?
Het verhaal: in een nabije toekomst, waarin het energietijdperk bruut is beëindigd, hebben de overlevenden zich gegroepeerd op de daken van wolkenkrabbers die worden belegerd door middeleeuws ogende indringers. De jonge moeder Jalna krijgt visioenen die wel heel erg letterlijk lijken op afgelopen 11e september en voorziet daarmee de ondergang van haar volk. Maar wie is de vreemde Anton Burks, die bij tijd en wijle bezit neemt van haar geest? Het is de vraag of we dit allemaal eigenlijk wel willen weten. Het gewetenloze geweld van deze strip (er overleven slechts twee mensen) is niet minder gewetenloos dan de aanslagen op de Twin Towers. Het zou Arboris hebben gesierd als ze dit boek gewoon helemaal niet hadden uitgebracht.

JM

Maaike's grote dagboekje

Hartjes
Oog & Blik/Harmonie 2002
ISBN 90-5492-015-7
Prijs €15,95
(256 pagina's, zwart/wit, s.k.)

De priegelige dagboekstripjes van **Maaike Hartjes** zijn een vertrouwd onderdeel van het striplandschap. Ze verschijnen niet alleen meer in de betere amateur-stripbladen en in zelfgekopieerde miniboekjes, maar ook op professioneler niveau, bij voorbeeld in *Viva*. Het zijn allemaal podia die slechts een kort moment verstrooiing aan de lezer bieden. Dat is maar goed ook, want het kleine leed van de onzekere Hartjes over geld, vriendje Mark en burgerlijkheid kon tot dusver heel goed tien minuten aan één stuk boeien, maar zeker niet langer. Daarvoor ontbeert het werk de diepgang waar de grote autobiografieën van **Augustinus**, **George Sand** of **Hans Warren** wel over beschikken. Een groot dagboekje belooft dus niet veel goeds.
Even lijkt het vreselijk fout te gaan. Hartjes krabbelt als vanouds rechtstreeks uit de ziel met een ontwapenende eerlijkheid haar ontboezemingen en belevenisjes op het papier. Ze komt aanvankelijk niet verder dan leuke stijlmiddeltjes en aardige plotjes die slechts met mate en in kleine hoeveelheden verteerbaar zijn. De wending komt vlak voor de helft van het boek; de tekenares voelt zich buitenproportioneel betrokken bij de belevenissen van twee Servische vrienden tijdens het NAVO-bombardement in de Kosovo-crisis. Ze bewerkt de bijna dagelijks binnenkomende e-mails uit het oorlogsgebied tot dagboekstripjes en geeft daarbij blijk van onzekerheid, machteloosheid en vertwijfeling.
Moedig heeft Hartjes geprobeerd een maatschappelijk geëngageerde strip te maken, ondanks dat ze - zoals ze zelf weergeeft in het dagboek - wist dat ze geen groot journaliste of deskundige is. Het resultaat mag er gezien deze beperkingen best zijn, want ze is er in geslaagd veel oprechte emotie op papier te zetten. Bovendien stemt haar werk tot nadenken over de oorlogswaanzin en de enorme kloof die de meeste Nederlanders niet alleen fysiek,

maar vooral gevoelsmatig van het oorlogsleed scheidt. En dat maakt dit boek tot Hartjes' interessantste werk tot dusver.

HW

Tomoyo 7: Teufel

Hendriks
Oog & Blik/Harmonie 2002
Prijs €17,50
ISBN 90-5492-038-6
(256 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Het plot van *Teufel* is eenvoudig en er lijkt in eerste instantie geen enkele noodzaak om het uit te spreiden over die enorme hoeveelheid van 256 pagina's: de balans in de liefdesrelatie tussen de twee tegenpolen Tomoyo en Miyako slaat uit naar de duistere kanten van de duivelse Tomoyo. De lieve Miyako laat zich hoe langer hoe meer van haar slechte kant zien en ze krijgt zelfs gewelddadige trekjes. De gebeurtenissen in het boek zijn onverwachts, maar liggen wel in een lijn die eerder samenhangt met karakterontwikkeling dan met een avontuurlijke vertelling.
Mark Hendriks hanteert zijn

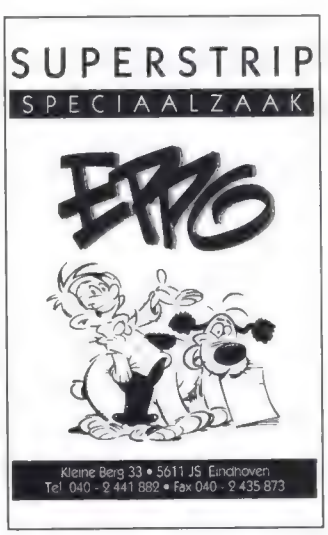

eigen vertelstijl en die lijkt weinig op die van de gevestigde striptradities. Dat hij daarbij zo veel pagina's gebruikt is eigenlijk alleen maar prettig, want sfeer en personages beklijven nou eenmaal beter in een trager tempo.

Het tekenwerk is niet minder eigenzinnig. Soms herhaalt Hendriks plaatjes om een sleur weer te geven (bij de eindeloze herhaling op televisie van Manga's) en lijkt hij een luie tekenaar, terwijl hij zich op andere momenten uitslooft in ingewikkelde patronen van kimono's of een nachtelijk stadsgezicht. De hoofden zijn doorgaans emotieloos, statisch en monotoon. Onder alle omstandigheden is dat hinderlijk in een beeldverhaal, maar in dit geval geeft het de karakters een mysterieuze ondoorgrondelijkheid waardoor context, actie en conversatie nog meer nadruk krijgen. Bovendien maakt het de zeldzame momenten dat een gezicht wel met emotie wordt neergezet erg sterk.

Het is onmogelijk om de eigenheid van Hendriks' werk in woorden te vangen. Een vergelijking met andermans werk zou de auteur te kort doen, want het is duidelijk dat Hendriks al lang de weg van grote zwart/wit-kunstenaars als **Hugo Pratt** heeft verlaten. Het oeuvre van Hendriks dreigt daarmee een genre op zich te gaan worden. Hij hanteert een eigen logica en die blijkt te werken, want het is hem ook nu weer gelukt een boeiende strip te maken.

HW

James Healer 1: Camden Rock

Swolfs & De Vita
Lombard 2002
ISBN 90-5581-393-1
Prijs €4,99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

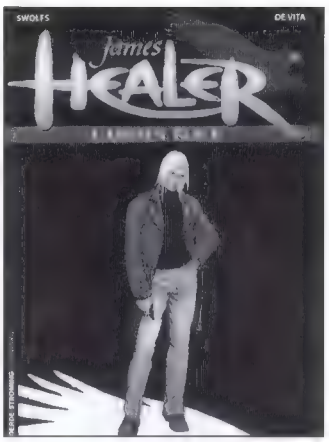

Camden Rock is een stadje als talloze andere plaatsen in de VS. Godvrezend, goedburgerlijk, rustig en slaperig. Er gebeurt nooit wat. Althans, zo lijkt 't op het eerste gezicht. Wie dieper kijkt, ziet een hoop dat het daglicht niet verdragen kan. Maar niet iedereen is het gegeven zo scherp te zien. James Healer bezit die gave.

James Healer is de blanke reïncarnatie van de Indiaanse medicijnman Eagle Glance. Hij is helderziend. Vanwege deze uitzonderlijke gave wordt hij geregeld ingehuurd door politie en FBI om assistentie te verlenen bij vastgelopen moordonderzoeken.

De serie *James Healer* is een creatie van **Yves Swolfs**, de Belgische tekenaar die grote faam verwierf met de geweldige spaghetti-westernserie *Durango*. Als scenarist bediende hij niet alleen zichzelf, maar ook anderen, zoals in de historische avonturenreeks *Dampierre*. In het spiritueel geïnspireerde fonds *Derde Stroming* van Lombard is dit alweer zijn tweede album, na de sf-thriller *Vlad*.

Yves Swolfs heeft duidelijk een voorkeur voor extreme personages: een zwijgende revolverheld, een bloedzuigende prins van de nacht en een helderziende blanke indiaan. Wat ze allen gemeen hebben is dat zij einzelgängers zijn, opererend buiten de kleinburgerlijke maatschappij. Wat James Healer bovendien nog met zijn illustere landgenoot gemeen heeft, is het decor waartegen hij figureert. Swolfs' voorliefde voor het kleinsteedse Amerika en vooral de weidse panorama's van de prairie doet zich hier opnieuw prominent gelden. James Healer wordt door de sheriff van Camden Rock ingehuurd bij het onderzoek naar de moord op drie jonge meisjes. De sheriff heeft er eigenlijk niet veel vertrouwen in, en ook de lokale bevolking moet weinig van hem hebben. En terecht eigenlijk, want naarmate het plot vordert blijken steeds meer ogenschijnlijk keurige burgers een duister kant te hebben.

Het plot houdt het midden tussen een psychologische thriller en een klassieke *who done it*. Swolfs weet heel aardig de balans tussen beide genres te vinden. Hij schroomt niet voor het teruggrijpen op beproefde receptuur. Het lezerspubliek zal zich snel vereenzelvigen met de trotse, mysterieuze en zwijgzame *loner*, die zijn eigen weg gaat temidden van zoveel kleinburgerlijke verdorvenheid. Ook de *love interest* is niet vergeten. Hoewel zijn scenario niet uitblinkt door oorspronkelijkheid, weet Swolfs deze platitudes met veel élan te brengen. Daarbij wordt hij gesteund door de amper twintigjarige Italiaan **Giulio De Vita**. Deze jonge getalenteerde tekenaar heeft nog nauwelijks titels op zijn palmares. Ondanks z'n relatieve onervarenheid heeft hij met dit album een knap stukje werk afgeleverd.

TB

Zwart bloed

Yrrah
Harmonie 2002
ISBN 90-6169-653-4
Prijs €27,50
(192 pagina's, zwart/wit, s.k.)

'Macaber, bezeten, exuberant, gekweld, morbide, melancholiek, hard, onpeilbaar, ontluisterend, meedogenloos, bizar, cynisch, sadistisch, verbeten.' Het zijn kwalificaties van het tekenwerk van **Yrrah** in *Het Parool* en (vooral) *Vrij Nederland*, aangehaald door **Rinus Ferdinandusse**, voormalig hoofdredacteur van *VN*. Hij plukte die adjectieven uit interviews met de maker, de tekenaar Harry Lammertink (Yrrah) uit Apeldoorn en Amsterdam (1932-1996).

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD
HART VER WAR MEND
GESPECIALISEERD IN US COMICS EN TWEEDEHANDSSTRIPS INKOOP EN VERKOOP
ROTTERDAM

WAT ZE HIER BINNEN HEBBEN AAN STRIPS SLAAT WERKELIJK ALLES!!!
STRIPWINKEL
SJORS
Scheffersplein 1 Dordrecht • 078 6142012

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

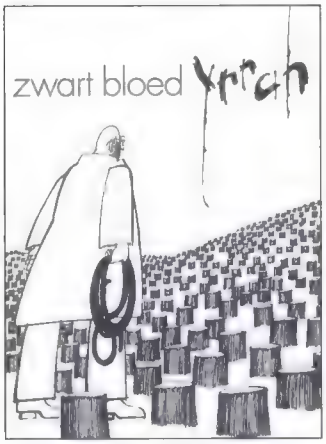

Terechte kwalificaties, zonder twijfel. Maar toch niet de eerste die me te binnen schieten bij het doorbladeren van het jubileumboek *Zwart bloed* (samenstelling: **Trudy Nijman** en **Leander Lammertink**) gewijd aan zijn werk. Het is vooral de absolute herkenbaarheid van thema's en tekenstijl die me verrast en die een kloof van twintig jaar makkelijk overbruggen. Alles komt snel weer terug: het tekenperspectief dat nog lager is dan het camerastandpunt in een film van **Steven Spielberg**. De menselijke hoofdfiguren die vanuit dat standpunt over dikke, vaak bijna vormeloze benen blijken te beschikken met de beroemde 'Yrrah-voeten'. Zonder ogen getekend of met ogen die verborgen blijven achter junta-achtige brillenglazen. De mannen bijna altijd gekleed in saaïge pakken, de vrouwen pronkend met gigantische borsten en billen.

Vorm en inhoud sluiten nauw op elkaar aan bij Yrrah. Hij tekent over de universele thema's van de wereldliteratuur: seks, dood en religie. Met zijn tekenpen manoeuvreert hij zijn onderwerpen in situaties die ze tot meelijwekkende slachtoffers maken van de omstandigheden. De kijker kan vaak niet anders dan reageren met een grijns of een grimlach. Zijn onderwerpkeus en niets-en-niemand-ontziend gevoel voor de krankzinnigheden des levens brachten hem in conflict met de humorloze diehards ter linker- en rechterzijde van het maatschappelijk firmament. Een tekening van een zwangere non levert hem de toorn op van **Mr. Willem Aantjes** van de Anti Revolutionaire Partij en de scribent **Michel van der Plas** in *Elseviers Weekblad*. Een door Yrrah ingerichte etalage van De Bijenkorf te Amsterdam kon niet door de feministische beugel van de actiegroep de Strijdijzers. De tekening van een groep monniken die aan de lopende band crucifixen in elkaar timmert is door toenmalig *VN*-hoofdredacteur **Mathieu Smedts** uit de krant gehouden: pas zes jaar later kon het wel. Yrrah weigerde vanwege de hoofdredactionele censuur meer dan een jaar lang voor *VN* te tekenen. Alle gewraakte tekeningen zijn in het boek opgenomen.

Wat rest er nu al het rumoer is verstomd? Een fraaie bundel tekeningen van een groot cartoonist. Jazeker: 'macaber, bezeten, exuberant...'. Maar ook, in de woorden van mede-Kringbezoeker **Simon Carmiggelt**: 'Hij komt de waarheid dichter nabij, dan men verdragen kan'.

RR

Biggles Heritage 1: Biggles contra Dr Zanchu + Biggles contra Von Stalhein

Embleton & Western & N.N. naar Johns
Miklo 2002
ISBN 90-76737-15-0
Prijs €12,50
(64 pagina's, kleur, s.k.)

De creaties van **William Earl Johns** blijven interessant voor stripuitgevers. Op stripgebied is de reeks Heritage inmiddels de zoveelste serie die de verhalen van James Bigglesworth in getekende vorm laat zien. Vanaf 1965 was het **Karel Verschuere** die in dienst van de Studio Vandersteen een twintigtal verhalen heeft getekend. Eind jaren zeventig gevolgd door **Björn Karlström** die een viertal oerlelijk getekende verhalen uit zijn pen wist te persen. Vanaf de jaren negentig zijn het met name **Francis Bergèse** en **Eric Loutte** die in een eigen strakke stijl de belevenissen van de Flight Commander op papier zetten. Anno 2002 heeft uitgeverij Miklo besloten een aantal nog nooit eerder in album verschenen verhalen getekend door **Ron Embleton** en **Mike Western** te bundelen in de reeks Heritage. De uitgever meldt de lezer attent dat de verhalen eerder verschenen in het Engelse *TV Express Weekly* in de jaren '60 en '61. In totaal staan er vijf avonturen in het album waarvan het laatste verhaal van een onbekende auteur is. Het scenario van vrijwel alle verhalen is mager te noemen. In het openingsverhaal is er sprake van een gekke doctor die met behulp van een zwarte doos stralen kan uitzenden waarmee een karakterstoornis kan worden opgewekt. De ongelukkigen, meestal stamhoofden, onderhandelaars en legerleiders, ontketenen zonder het zelf te beseffen zo al heel snel een oorlog. Iets waarbij de tevens als wapenhandelaar optredende Dr. Zanchu garen bij spint. In de overige verhalen moet Biggles een ontvoerd kind bevrijden, een waardevolle oude kelk opsporen

EN VERDER...

✷ ***Achter de schermen van de macht 2: In dienst van de partij*** *(Delitte/Richelle, Casterman). In dit tweede deel beginnen de naspeuringen naar enkele moorden met politieke achtergrond werkelijk spannend te worden. Dit met name dankzij prachtig realistisch tekenwerk dat glans en geloofwaardigheid geeft aan de verschillende karakters.* *(HW)*

✷ ***Betelgeuze 3: De expeditie*** *(Léo, Dargaud). Kim en haar metgezellen naderen het hart van de mysterieuze planeet Betelgeuze terwijl de onderlinge spanningen bij de leden van de expeditiegroep toenemen. Het boek fascineert met name dankzij met de met veel fantasie neergezette buitenaardse natuur.* *(HW)*

✷ ***Dommel 39: Een hemel op aarde*** *(Dupa, Lombard). Het laatste album uit de reeks, want Dupa overleed al in 2000. Voor de gelegenheid diepte Michel Vandenbergh vele niet eerder in albumvorm verschenen strips op uit oude publicaties. Een bont album met gags van wisselende humoristisch niveau is het resultaat.* *(HW)*

✷ ***Ibicus 1*** *(Rabaté, Oog & Blik). Stripschrift stond in nummer 331 al uitgebreid stil bij dit prachtige boek in expressionistische zwart/wit-stijl, dat verhaalt over de verrichtingen van een opportunistische kapitalist ten tijde van de Russische revolutie. Groots, meeslepend en oogstrelend. Een meesterwerk dat van even groot belang is als Spiegelmans 'Maus'.* *(HW)*

✷ ***Lilo & Stitch*** *(Disney, Sanoma). Dit rebelse verhaal over een gevaarlijk ruimtewezentje op Hawaï is stukken leesbaarder dan de doorsnee stripbewerking van Disney-tekenfilms. Deze verzorgde hervertelling met fraaie tekeningen is een hoogtepunt binnen de reeks.* *(HW)*

✷ ***Marsupilami 0: Vang 'ns een Marsupilami*** *(Franquin, Marsu). Dit album is een traktatie die de lezer krijgt omdat het geelgevlekte beest Abraham heeft gezien. De uitgever liet oud werk van de meester zelf opknappen en voor het eerst in albumvorm uitbrengen. Het resultaat is een serie korte verhalen vol dolkomische slapstick en rubberen figuurtjes. Lang zal hij leven.* *(HW)*

WONDERLAND
VOOR AL UW STRIPS!
WWW.WONDERLANDSTRIPS.NL

✷ ***De wind der goden 15: De wonderlijke reis*** *(Cothias/Gioux, Glénat). Marco Polo en zijn reisgezelschap ondervinden tegenslag tijdens de bootreis naar Venetië; windstilte en een orkaan. Leuk om naar te kijken, minder om te lezen.* *(HW)*

en een bende goudsmokkelaars onschadelijk maken. De link naar het pilotenvak van Biggles doet hierbij regelmatig wat geforceerd aan. Zowel Embleton als Western weten moeiteloos het jaren zestig gevoel bij de lezer op te wekken. Zij maken gebruik van zacht kleurige tekeningen die nog beter tot hun recht zouden komen als er gebruik was gemaakt van authentieker aandoend papier. De gekozen glimmende variant zou hierbij moeten worden vervangen door dat typische gelige dat de oude strips van Dupuis zo kenmerkt. Het laatste verhaal getiteld *Biggles neemt wraak*, van de onbekende tekenaar is van een duidelijk heel andere stijl: veel donkere tinten, een krassende tekenstijl en een veel meer typisch vliegtuigverhaal met veel strijd en neerstortende machines. Juist deze mengeling van teken- en verhaalstijlen samen met een portie gevoelswaarde maakt dit album toch de moeite waard.

TdK

Boerke

De Poortere
Bries 2001
ISBN 90-76708-10-X
Prijs €11,80
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Opgepast: niet geschikt voor depressieve mensen! Met deze waarschuwing heeft uitgeverij Bries niets teveel gezegd over het album *Boerke* van de jonge Vlaming **Pieter de Poortere**. Zelden stonden er zoveel zelfmoorden bijeen in één album.
Boerke is een bundel korte verhaaltjes over een sukkelige keuterboer met **Hitler**-snor, die zich voortdurend uit het veld laat slaan door de vele tegenslagen die het leven voor hem in petto heeft. Menig verhaal eindigt met een plaatje waarop Boerke zichzelf verhangt of van een dak springt. Leuk is anders, zou je zo denken. Toch pakken de cynische verhaaltjes van De Poortere heel amusant uit, want hij overtreft zijn landgenoot **Kamagurka** bijkans in gortdroge humor. Het kan geen toeval zijn dat hij als vormgever en illustrator voor *Humo* heeft gewerkt.
Dit debuutalbum van De Poortere blinkt uit door de doeltref-

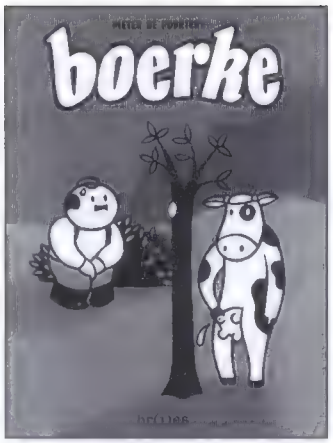

fende dikke lijnvoering. De tekstloze pagina's zijn eenvoudig van opzet (telkens twaalf plaatjes van gelijk formaat), maar krijgen extra dimensie door een fraaie inkleuring.
De Belgische uitgeverij Bries heeft het *Boerke*-project professioneel in de markt gezet. Tegelijk met de Nederlandse editie verscheen ook een Engelse variant, onder de titel *Dickie*. Daarnaast is er een speciale website (*www.boerke.be*) met een ludiek schietspel. Ook daar komt Boerke niet ongeschonden uit.

JM

Chorizo 2

Typex
Oog & Blik 2002
ISBN 90-5492-032-7
Prijs €7,50
(32 pagina's, steunkleur, s.k.)

Chorizo is het eenmanstijdschrift van de Nederlandse stripmaker **Typex**, die er als tekenende duizendpoot een sport van maakt om in zoveel mogelijk verschillende stijlen te werken. Om de moeilijkheidsgraad voor zichzelf nog verder te verhogen, is het hele striptijdschrift in het Engels opgesteld (uitgezonderd de kreet 'Hup Holland hup' op de cover). Het Engelse taalgebruik van Typex is dermate goed dat je bijna zou denken dat je werkelijk met een internationale uitgave te maken hebt. Bijna, want de onderwerpen en woordspelingen zijn vaak wel heel erg Hollands. Zo zal de seksparodie op *Jip en Janneke* vermoedelijk alleen door Nederlandstaligen doorzien worden. En wat moet een buitenlander met de woordspelige naam Brutus Pompelmus in het fruitstripje *Orange Julius?*

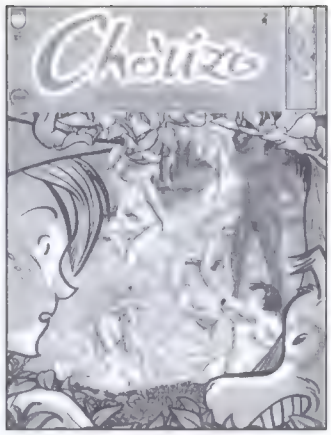

Zoals het een tijdschrift betaamt, kent *Chorizo* verschillende rubrieken, zoals een Modern Art Quiz en een pagina vol spotprenten over onbewoonde eilanden, uitgevoerd in 'klassieke' cartoonstijlen. Ook ontbreken de vervolgstrips natuurlijk niet. In *Chorizo 1* konden we al kennis maken met de mythologische strip *Arkadia* (vol badende godinnen) en de *Tarzan*-parodie over de kluns Roro tussen de pratende apen. Het gevolg is dat Typex met sommige pastiches een beetje in herhaling valt. Daar komt nog bij dat hij vrijwel iedere strip doordrenkt met flauwe seksgrappen. Grow up, Typex!
Deze inhoudelijke beperkingen worden gelukkig goedgemaakt door het multifunctionele tekentalent. Typex is een overgetalenteerde graficus, die voor ieder ideetje een andere visuele vertaal- slag bedenkt. Dat maakt *Chorizo* andermaal tot een avontuurlijke leeservaring.

JM

VIDEO/DVD

Unbreakable

Touchstone 2001
(±102 minuten, 16 jaar)

Stripverhalen worden soms ook verfilmd zonder dat de strip-link wordt uitgemolken of benadrukt. Denk aan de **Jack the Ripper**-film *From Hell* met **Johnny Depp**, maar ook aan de ietwat science-fiction-achtige thriller *Unbreakable* met **Bruce Willis**. De vooral van de *Die Hard*-serie bekende acteur speelt de wat tragische stadsmens David Dunn, die langzaamaan ontdekt – na een gruwelijk treinongeluk waarbij hij compleet ongedeerd de enige overlevende is – dat er iets raars met hem aan de hand is.
Het tragische komt in het begin van de film al duidelijk naar voren doordat Dunn stiekem zijn trouwring afdoet wanneer een fraaie jongedame naast hem komt zitten in de trein. Jawel, die trein. Na het ongeluk wordt Dunn benaderd door de mysterieuze Elijah Price, comic-expert. Die man heeft de bijnaam Mr. Glass vanwege zijn zeer breekbare botten en confronteert Dunn met de bizarre theorie dat zij twee recht evenredig met elkaar verbonden

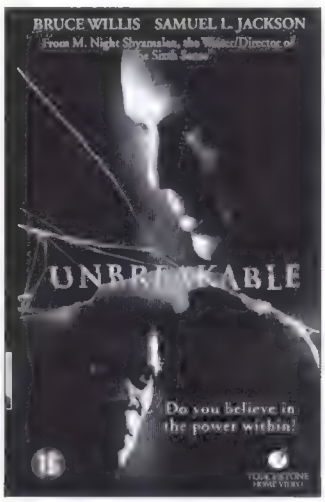

zijn; terwijl Price fragiel is, is Dunn onbreekbaar. Er zit echter meer achter, zo ontdekt de verbijsterde en ongelovige Dunn.
Deze film heeft niet alleen dezelfde schrijver/regisseur als de bovennatuurlijke thriller *The Sixth Sense* (ook met Bruce Willis in een 'andere' rol), maar ook de kracht van de sfeer en de on-Hollywoodse uitdieping van de karakters. Waar *The Sixth Sense* zeker geen reguliere horrorfilm is, maar meer een spannende sfeerfilm met een bovennatuurlijk kernelement, zo is *Unbreakable* een bevreemdende film met een comic-link.

JB

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! goed
!!! redelijk
!! matig
! slecht
··· abominabel

Stripschapprijzen

Tijdens De Stripdagen in Den Bosch vindt weer de jaarlijkse prijzenregen plaats. Twee zijn er al bekend: de Stripschapprijs 2002 gaat naar **Eric Schreurs**. De P.H. Frankfurtherprijs voor bijzondere verdiensten wordt uitgereikt aan Stichting Teken mijn verhaal, opgezet door striptekenares **Gerrie Hondius**, die aan tekenaars vraagt om verzamelde verhalen van gehandicapte of zieke kinderen in stripvorm te gieten.

Verder worden er diverse boekenprijzen uitgedeeld, waarvoor de nominaties bekend zijn. De prijs voor het Beste jeugdalbum 2002 komt uit het volgende drietal: *Astroboy 1* (**Osame Tezuka**), *Prinses Aster 1: Het licht van Eureka* (**Wilma van den Bosch**) en *Zachary Holmes 1: Het monster* (**Juan Bobillo** en **Carlos Trillo**).

In de categorie beste oorspronkelijk Nederlandstalige uitgave nomineerde de commissie: *Boerke* (**Pieter de Poortere**), *Bud Broadway 1: De weg naar Java* (**Eric Heuvel**), *Chorizo 2* (**Typex**), *Het afzien van 2001* (**John Reid**, **Bastiaan Geleijnse** en **Jean-Marc van Tol**) en *Uitzonderlijk zwaar vervoer* (**Kim Duchateau**, zie *Stripschrift 344*).

Voor de beste niet oorspronkelijk Nederlandse uitgave komen in aanmerking *Het lugubere spel* (**Paco Roca**), *Ibicus* (**Rabaté**, zie *Stripschrift 331*), *Little Lit* (samengesteld door **Art Spiegelman** en **Françoise Mouly**, zie *Stripschrift 341*), *Mick Mac Adam 1: De onthoofde geliefden* (**André Benn** en **Luc Brunschwig**) en *Op zoek naar de verloren tijd 1: Combray* (**Stéphane Heuet**, zie *Stripschrift 323*).

De redactie

Strips en herdenken

Het is een jaar geleden dat de terroristische aanvallen op New York en Washingtoin plaatsvonden. Naar aanleiding hiervan verschenen er in de VS diverse speciale stripuitgaven die stilstonden bij deze tragedie, zoals bij voorbeeld van Marvel Comics en Dark Horse. De meest indrukwekkende, want niet gericht op superhelden, was de bundel *9-11. Emergency Relief* die uitgeverij Alternative Comics uitbracht. Veelal undergroundtekenaars, maar ook af en toe een bekende naam, maakten spontaan een speciale bijdrage. Dat leverde misschien geen echte goede strips op, maar wel aangrijpende, emotionele verhalen. Gelukkig kan er af en toe ook gelachen worden, zoals in de strip van **Peter Kuper** over een jongen die denkt dat het Armageddon op uitbreken staat, maar als er een mooie vrouw langsloopt, zijn hoofd omdraait en ineens aan andere dingen denkt.

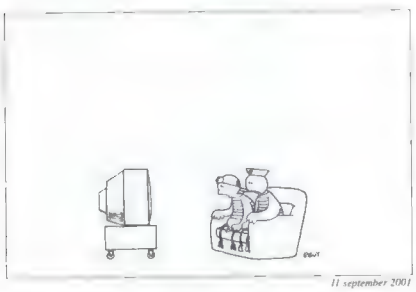

11 september 2001

Televisiebeelden schokken de wereld

Het boek (ISBN 1-891867-12-1) kost $14.95. De opbrengst komt ten goede aan het Amerikaanse Rode Kruis. Meer info via de site *www.indyworld.com*

RS

WILL EISNER

V-boek

Eind mei verscheen het *V-boek* van **Patty Scholten** en **Joost Veerkamp**. Patty Scholten is in stripland beter bekend onder haar meisjesnaam **Patty Klein**, maar onder haar 'getrouwde' naam schrijft ze gedichten. Zo ook voor deze uitgave.

Het *V-boek* is uitgegeven door de Statenhofpers en tot in de perfectie verzorgd. De Statenhofpers van **Jaap Schipper**, is één van de weinige 'marge-drukkers' die Nederland nog rijk is. Margedrukkers zijn liefhebbers van het oude-drukkersvak die in hun vrije tijd met loden letters en door menskracht aangedreven persen drukwerk maken. De Statenhofpers verzorgde al eerder een bundel gedichten van Patty Scholten (*Blauw glas*, 1999) en ook van Joost Veerkamp verscheen er al eens een boekwerkje bij deze pers (*Papieren magneten*).

Veerkamp heeft in een ver verleden een aantal mezzotinten (een speciale etstechniek) gemaakt van koeien en deze lagen ongebruikt in de kast. Toen Schipper hiervan hoorde, was voor hem de link snel gemaakt en het *V-boek* is daar het resultaat van.

In totaal bevat het *V-boek* vijf gedichten van Patty Scholten bij evenzoveel mezzotinten van Joost Veerkamp. Daarnaast schreef Veerkamp een inleiding en maakte ook nog enkele illustraties. Als altijd is het werk van Veerkamp oogstrelend mooi en door de druktechniek die is gebruikt sfeervol. Scholten leverde fraaie gedichten over vijf runderrassen. Als geen ander observeert ze dieren en weet ze vervolgens op humoristische maar rake wijze in een gedicht te vangen.

Het *V-boek* is helemaal met de hand gemaakt, hetgeen met zich meebrengt dat de oplage beperkt is. Er werden 75 exemplaren gebonden in linnen met stofomslag, 45 exemplaren werden gebonden in half-perkament (met een extra ets). Daarnaast verscheen er ook een super-de-luxe uitgave buiten de handel met diverse bijlagen. Beide edities van het boek zijn niet goed-

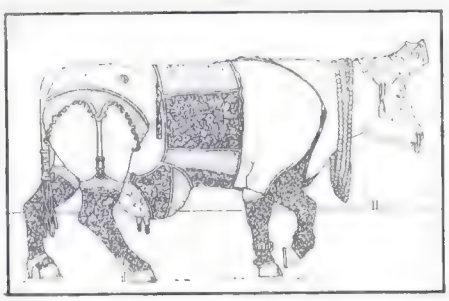

GAS & LICHT door André Wijntjes

BARREVELD, JAN DIRK
- Illustratie bij *Pensioenpot raakt leeg* (*Algemeen Dagblad* 06-06-02)
- Vensterstrip (*Shell Venter* 0204)

BODE, LUUK
- Cover (*Rails* juli/augustus 2002)

BOTER, IRIS
- Coos & Toos en Uk (*Boodschappen* vanaf 0201)

DORRENBOOM, PIETER
- Illustratie bij *Vluchten in seks* (*Algemeen Dagblad* 21-06-02)
- Illustratie bij *De klant is kind* (*AD* 22-06-02)

GIESEN, MATTHIAS
- Illustraties bij *De secretaresse krijgt praatjes* (*HP/De Tijd* 0216)
- Illustratie bij *De honderd gekste verenigingen van Nederland* (*HP/De Tijd* 0223)
- Vensterstrip (*Shell Venter* 0202)

HARTJES, MAAIKE
- *DGBK* (*Viva*)
- Illustraties bij *Zo moe!* (*Viva Baby's* maart/april 2002)
- Illustraties bij *Werken voor een uitzendburo* (*TKMST Magazine* 0205)

IRIS BOTER

HELM, ALBO
- Illustraties (*Aaneen*)
- Illustraties bij *Is er een digitale dokter in de zaal?* (*Viva* 0218)
- Illustratie bij *Aangiftebiljet inkomstenbelasting 2001* (*Vakwerk* 0201)
- Illustratie bij *De vrijwilligersregeling voor amateurgezelschappen* (*Vakwerk* 0202)

AUKE HERREMA

HERREMA, AUKE
- *Strip-zone* (*Lijn 88*)

HEUVEL, ERIC
- Illustratie bij *Sparen is er niet meer bij* (*Algemeen Dagblad* 30-05-02)

HOGENBIRK, PIETER
- *De Kameraden* (*Computable*)

KAMAGURKA
- Cartoon (*A3* 0201)
- Cover (*Advokatenblad* 0201)
- Cartoon (*Randstad Dagblad* 26-04-02)

LAAN, FARIDA
- Illustraties (*XL COC Magazine*)

koop, respectievelijk €150 en €300 , maar daar heb je wel een beeldschoon boek voor dat met liefde en vakmanschap is gemaakt. De gedichten zijn overigens ook - in licht gewijzigde vorm - opgenomen in Scholtens nieuwe 'gewone' bundel - *Slapen zonder weerga* - onlangs verschenen bij Atlas.
Voor meer inlichtingen over het V-boek: *veerkamp@veerkamp.nl*

RvdN

Fusie Kartoon en Strip2000

De (strip)organisatiebureaus Kartoon (van onder andere Het Gelders Stripfestijn) en Strip2000 (Randstadstripbeurs Rijswijk) werken voortaan samen onder de naam Strip2000. Eén van hun eerste activiteiten is het niet alleen organiseren maar ook classificeren van stripbeurzen. Zo is er een sterklasse voor beurzen met een regionaal karakter en tussen de 50 en 75 standhouders en een superklasse waarin beurzen vallen met een landelijke uitstraling en meer dan 125 standhouders. In de sterklasse staan inmiddels Zwolle (de stripbeurs van Oost-Nederland) en de Delftse Stripbeurs (terug van weggeweest) op het programma. In de superklasse staan onder andere Rijswijk en Arnhem (beide twee dagen) en de nieuwe beurs van Midden-Nederland (Houten) op de agenda. Strip 2000 - doelstelling: 'promotie van het stripverhaal' - verzorgt ook een gratis elektronische nieuwsbrief. Meer info via de site *www.strip 2000.nl*

TdK

Carl Disney

Spits, het gratis dagblad, besteedde aandacht aan de expositie *100 jaar Walt Disney*. Het artikel werd voorzien van een foto met een stralende **Carl Barks** omringd door strip- en tekenfilmfiguren. Het onderschrift meldde: 'Disney zorgde de afgelopen honderd jaar voor veel kijkplezier'.
Eindelijk gerechtigheid?!

TdK

Tardi als pulp

In Frankrijk worden momenteel *De fantastische avonturen van Isabelle Avondrood* in pulpuitgave uitgebracht. Voor slechts €1,52 zijn de zwart/witte stripboekjes van uitgever Librio te koop. *Adèle et la Bête* (ISBN 2-290-31458-7) is bij ons uiteraard beter bekend als *Isabelle en het monster*.

RS

Pavillon Rouge

In Frankrijk verschijnen nog een aantal striptijdschriften die in meer of mindere mate sterk gelieerd zijn aan een uitgeverij. *Vecu* is het bekendste voorbeeld: daar staan de historische strips in die later bij Glénat in albumvorm uitkomen. Voorts is er nog *Bodoï* dat nauw samenwerkt met de grote Franse stripuitgevers. Sinds een tijdje is daar ook het blad *Pavillon Rouge* bijgekomen, verbonden aan uitgeverij Delcourt die er zijn strips in voorpubliceert. In het juli-nummer staan er bij voorbeeld afleveringen in van *Aquablue* (**Cailleteau/Tota**), *Donjon* (**Sfar/Trondheim**) en *Pollution Nocturne* (*De Crécy*). Verder is het geheel gelardeerd met nieuwtjes, besprekingen, korte interviews en dossiers. Prijs: €5,50 (Frankrijk) of €6,45 (België). Meer info via de site *www.editions-delcourt.fr*

RS

Conceptions I

Luis Royo is een tot op heden nog niet in het Nederlands vertaalde pin-up en striptekenaar. Het is dan ook verrassend te noemen dat Het Raadsel nu in twee delen zijn *Conceptions* uitgeeft. Royo, Spanjaard,

toont in het eerste deel (ISBN 90-5492-037-8, Prijs: €15) voornamelijk potloodschetsen van halfnaakte vrouwen en fantasy-figuren. Met summiere tekstblokjes licht hij toe, zweverig en quasi geleerd, hoe dit alles tot stand is gekomen. Alhoewel er, anatomisch gezien, mooie stukjes tussen zitten kan hij nog niet tippen aan **Milo Manara** of **Paolo Eleuteri Serpieri**.

TdK

Pijnlijk plagiaat, technische tekenblunders, bedenkelijke bronnen, lullige letterfouten, opvallende overeenkomsten, bedoeld of onbedoeld... we zijn er dol op. Stuur beschrijvingen, liefst met goede (kleur)kopie, naar AARGH! Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam

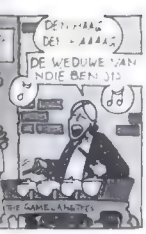

LEISINK RENÉ
- *Rob Flekx* (*Metro* 09-09-02 t/m 02-01-02, elke woensdag)

LEN (LEN MUNNIK)
- Strip (*Schooljournaal* vanaf 0202)

MEULEN, ROBBY VAN
- *Paul Flekx* (*Metro* vanaf 09-01-02, elke woensdag)
- *Simon* (*Cursor* vanaf nummer 26 van 2002, de even nummers)

MEIJ, BERT VAN DER
- *Vensterstrip* (*Shell Venter* 0201)

OOSTERWIJK, ALOYS
- Illustratie bij *Wonderdokters of kwakzalvers?* (*Panorama* 0204)
- Illustraties bij *Panorama's ultieme zomertest! Welke strandtype bent u?* (*Panorama Extra* zomer 2002)

PLUIS
- *Spot op sport* (*Groninger Dagblad* (stad), elke zaterdag t/m 03-03-02)
- Strip (*Drentse Courant* en *Groninger Dagblad* (stad) 30-03-02)
- Cartoon (*Friesch Dagblad*)

PONTIAC, PETER
- Illustratie bij *Onbemand tankstation rukt op* (*Algemeen Dagblad* 11-05-02)

RETERA, MARC
- *Vensterstrip* (*Shell Venter* 0203)

RUIJTERS, MARCEL
- Cartoon (*De Humanist* vanaf 0201)

SCHEURS, ERIC
- *Eric's opmerkingen* (*Pauze Magazine* 8, mei 2002)
- *Klep meets Mobilmoe* (*Pauze Magazine* 8, mei 2002)

Via deze rubriek maakt de auteur overzichtelijk in welke tijdschriften werk van en over voornamelijk Nederlandse stripauteurs wordt gepubliceerd. Tips kunt u zenden aan André Wijntjes, Reigerstraat 6, 3161 TN Rhoon, of via e-mail: andrewij@kabelfoon.nl

Ja Koos, ik zou best wat ruimer willen wonen
Maar ik heb helemaal geen geld voor een groter huis.
Wee! u oom Dick, als u af valt, mgoet u ook ruimer
TONIO VAN VUGT

TOL, JEAN MARC VAN & GELEIJNSE, BASTIAAN & REID, JOHN
- *Fokke & Sukke* bij *Opdracht voor een nieuwe kabinet/Aan het werk* (*NRC/Handelsblad* 18-05-02)

VAREKAMP, ERIK
- Illustratie bij *Als een sardientje* (*AD Magazine* 29-06-02)
- Illustratie bij *Vijfsterrenvakantie voor huisdier* (*Algemeen Dagblad* 11-07-02)

VRIENDS, JAN
- Illustratie bij *Surfen in het ziekenhuisbed* (*Algemeen Dagblad* 05-06-02)

VUGT, TONIO VAN
- *De belevenissen van Koos Matroos* (*Kids Rotterdampas Magazine* zomer 2002)

WITTEBROOD, MENNO
- *Cookie de speurneus* (*Planet*)

Toen Was Geluk Heel Gewoon
COMIC HOUSE OOSTERPEX
TEKEN-WORK: ERIC HEUVEL
TEKST: DOUWE STEINOORD
M'n nieuwe lunchtrommel van Tupperware. Door de uitdichte sluiting blijft m'n lunch langer vers.
Interessant. Laat eens kyke dan!

Nieuwe scenarist 'Toen was geluk...'

Van de strip *Toen was geluk heel gewoon*, al geruime tijd te lezen in de KRO-bladen *Studio* en *Mikrogids*, van tekenaar **Eric Heuvel** en scenarist **Hanco Kolk** (onder het pseudoniem Rein Post), zijn helaas nog steeds geen albums te koop. Hanco Kolk heeft het ondertussen voor gezien gehouden en heeft zijn pen overgedragen aan **Koert Stavenuiter**. Ook Stavenuiter werkt onder een schuilnaam: Douwe Steinoord. En dat allemaal sinds week 13 van dit jaar.

AW

Mad en Star Wars

Het juli-nummer van *Mad* staat in het teken van *Star Wars*. De redactie liet het nummer in twee verschillende *Attack of the Clones*-covers verschijnen. Een *collectors item* voor de sf-fijnproevers, te verkrijgen in de betere stripwinkel of krantenkiosk.

RS

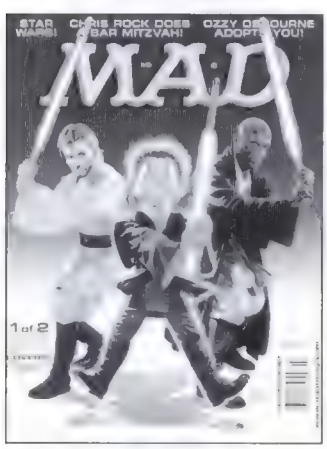

Terugkeer van Spy vs Spy

In *Stripschrift 344* stond een artikel van **Ger Apeldoorn** over de Cubaanse tekenaar **Antonio Prohias** en zijn befaamde *Mad*-creatie *Spy vs Spy*. Het spionnenduo blijkt een comeback te hebben gemaakt. *Mad*-veteraan **Duck Edwing** maakt de grappen, tekenaar **Dave Manak** brengt ze in de bekende Prohias-stijl in beeld. De syndicaat-strip, gedistribueerd door Tribune Media Services, verschijnt in de zondagsedities van een aantal Amerikaanse kranten.

RS

STRIPS IN EIGEN BEHEER

Incognitoreeks 10 en 11

Floris Oudshoorn tekende het tiende deel van deze reeks en noemde het *Ongezellige verhalen*. Zelden was een titel meer gepast, want Oudshoorn tekent verhalen vol verkrampte en gefrustreerde typetjes waarvan Meindert Mijndfuk de bekendste is. Zijn tekeningen en teksten spatten van de pagina en sommige verhalen lijken in één ruk te zijn neergezet vanuit een eindeloze cocaïneroes, waarbij Oudshoorn alles wat hem dwarszat uitspoot tot hij er uitgeput bij neerviel. Bijzonder boeiend leesvoer dus.

Het elfde deel laat zich razendsnel lezen, want makers **Danny Koningstein** en **Charles Guthrie** gebruikten amper tekst in hun *Memoria*. Desalniettemin zijn zij erin geslaagd een intelligent opgebouwd verhaal te vertellen met emotionele momenten over een hartstochtelijke liefde die helemaal verkeerd uitpakt.

De boekjes tellen 28 pagina's, zijn uitgevoerd met steunkleur en bevatten een biografie van de makers. Ze kosten €4,10 per stuk. (HW)

Info: Bergblauwstraat 296, 1503 ML Zaandam, of via e-mail: *incognito@comic.com*

STAPELTJE SECUNDAIR

Bild & Bubbla 156

Derib is het middelpunt van een rijk geïllustreerd artikel. Daarnaast gaf de redactie onder andere ruimte aan artikelen over **Tore Strand Olsen**, **Linda Medley**, Japanse stripcultuur, **Jerry Scott** en **Jim Borgman**. Verder blijkt Nederland niet het enige land waar sprankelende autobiografische jongedamesstrips verkrijgbaar zijn: **Asa Grennvall** maakt zeer persoonlijk stripwerk en vertelt daar uitgebreid over in dit nummer. (HW)

Info: Box 51, 232 02 Akarp, Zweden, of via de site *www.seriefranjandet.com*

Brabant Strip Magazine 98

In dit nummer pakt de redactie uit met een fraai artikel over **Raymond Macherot**. **Philip Mouvet**, die eerder al meewerkte aan de monografie over Macherot, neemt ruim de gelegenheid om diens carrière op te tekenen. Hij zet de oude meester vooral neer als dè dierenstriptekenaar. Raymond Macherot is vooral bekend geworden door zijn stripcreaties **Chlorophyl**, **Clifton** en **Snoesje**. (TdK)

Info: Berreweide 34, 1840 Londerzeel, België, telefoon (+32)(0)52-312346 of via de site: *www.brabantstrip.be*

The Comics Journal 239 t/m 241

Nummer 239 maakt melding van het overlijden van de politieke cartoonist **Herblock** (Herbert Block), EC-auteur **Johnny Craig** en **George Gately**, de geestelijk vader van de kat Heathcliff. Verder een essay over politieke cartoons en het tweede deel van een portret van undergroundtekenaar **Dan O'Neill** en het vervolg van de reconstructie van de rechtszaak tussen Marvel en **Marv Wolfman** over auteursrechten. (RS)

Grote Amerikaanse namen als **Neil Gaiman**, **Will Eisner** en **Michael Chabon** kwamen bijeen om hun publiek te ontmoeten in Chicago. Daar gaven zij hun visie op de stand van zaken in de stripwereld en dit lijvige stripvakblad legde dat vast. Daarnaast staat het tijdschrift in nummer 240 stil bij de carrière van de onlangs overleden **Dan DeCarlo** (schepper van *Archie*) en de dood van **Gray Morrow**. **Dave Graue** en **Seymour Reit** (bedenker van het vriendelijke spookje Casper). EC-tekenaar **Jack Kamen** krijgt de meest ruimte in het blad.

Nummer 241 biedt veel beschouwingen, onder andere over het werk van de overleden tekenaar **John Buscema** die met name bekend is van zijn werk aan *Conan* en *The silver surver*. **John Porcellino** werd uitgebreid geïnterviewd. Menig lezer zal zich afvragen waarom, want zijn tekenwerk ziet er niet uit. (HW)

Nummer 242 meldt dat het Amerikaanse humorblad *Cracked* in zware financiële problemen verkeert, schenkt aandacht aan de in eigen land omstreden cartoonist **Ted Rall** die harde grappen maakt over bij voorbeeld 11 september en Afghanistan en staat stil bij de dood van **Chuck Jones** en de un-

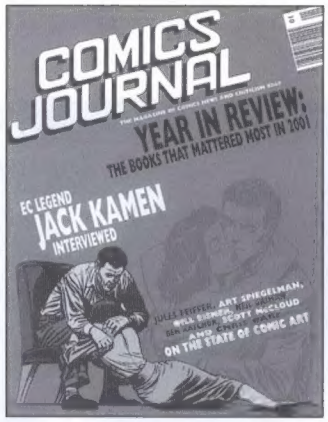

dergroundtekenaar **James Osborne**. Verder is er een oud interview gepubliceerd van stripmaker/illustrator **Noel Sickles**, die vooral onder collega's waardering genoot, en bevat dit nummer een essay over *Peanuts* van **Charles Schulz**. (RS)
Info: 7563 Lake City Way, N.E., Seattle, WA 98115, Verenigde Staten, of via de site *www.tcj.com*

HOGAN'S ALLEY 10
In dit Amerikaanse blad volop aandacht voor de *small press*-strip in Amerika. Het geheel in zwart/wit uitgevoerde boekwerk telt maar liefst 144 pagina's en is een genot voor de liefhebber van (informatie over) de krantenstrip. De meest opvallende artikelen zijn dit keer het verhaal over de invloed van Fleischer Studio's *Superman* op hedendaagse striptekenaars, de gevolgen van de aanslag van 11 september in de stripwereld, **Matt Groening** en zijn *The Simpsons*, Manga-tekenaar **Mark Crilley** met zijn schepping *Akiko*, de zoektocht naar de eerste avonturenstrip en een interview met **Russel Johnson** die maar liefst 62 jaar de strip *Mr Oswald* produceerde. Verder vermeldenswaardig een aantal voorbeelden van 'Foldies', striptekeningen die zodra ze handig samengevouwd zijn tot een (meestal grappige) andere tekening leiden en tips van gerenommeerde auteurs waaronder **Will Eisner** (*The Spirit*) en **Mort Walker** (*Beetle Bailey*) aan beginnende tekenaars. (TdK)
Info: PO Box 47684, Atlanta, GA 30362, Verenigde Staten, of via de site *www.hoganmag.com*

SAPRISTI! 50
Didier Tarquin krijgt de meeste aandacht in dit nummer en daarbij zijn een heleboel van zijn charmante fantasytekeningen afgebeeld. Om in de sfeer te blijven is daar een interview met **Frédéric Peynet** aan toegevoegd. Van compleet andere orde is het artikel rond **Pascal Martin**, die vertelt over zijn kleine figuurtjes van tin die als warme broodjes over de toonbank gaan. Verder zijn er aardige korte strips en leuke nieuwtjes in dit blad opgenomen. (HW)
Info: BP 173, 76206 Dieppe Cédex, Frankrijk.

STRIP! 16 T/M 18
Nummer 16 bevat een vertaling van een eerder in *Stripschrift* verschenen interview met **François Walthéry** van **Jean-Marie Mievis**. Verder mogen de Deense auteurs **Ulrik Crone** en **Nikolaj Scherfig** iets vertellen over hun humorstrip *Victor & Bagel* en wordt er ingegaan op het succes van de Finse strip *Viivi & Wagner* (van **Juba**) en de Noorse undergroundtekenaar **Christopher Nielsen**.
Nummer 17 staat stil bij de dood van **Carla Hansen**, die samen met haar eerder overleden echtgenoot **Vilhelm Hansen** *Pol, Pel en Pingo* maakte. Deze serie, in Denemarken beter bekend als **Rasmus Klump**, beleefde eind vorig jaar haar gouden jubileum. De Deense PTT bracht daarom een speciale postzegel uit. Verder aandacht voor **Frank Miller** en zijn *Dark Knight*-vervolg en gaat het blad in op de vraag wat de rol van superhelden is geworden na 11 september. Ook is er een interview met **Lise Myhre**, maakster van de Noorse succesvolle gagstrip *Nemi*. (RS)
In nummer 18 besteedt het blad de nodige aandacht aan **Régis Loisel**, onder andere bekend van *Op zoek naar de tijdvogel* en *Peter Pan*. Wie verder de Deense taal machtig is kan artikelen lezen over *Blake en Mortimer*, *Witch* en worden er een aantal eveneens Deense stripinternetsites besproken. Mooi blad maar een tikkeltje lastig Løøsbåår! (TdK)
Info: Bergthorasgade 40, 4.tv., 2300 Kopenhagen S., Denemarken.

PRIJSVRAAG

De film *Road to Perdition* naar het boek *Hellevaart* van **Max Allan Collins**, gaat deze maand in première in Nederland en *Stripschrift* geeft - in samenwerking met uitgeverij Atlas - 5 *Hellevaart*-boeken, getekend door **Richard Piers Rayner**, weg aan inzenders van het goede antwoord op de vraag:

Wie is de regisseur van de film Road to Perdition?

Bij meerdere goede inzendingen zal worden geloot.
Stuur het antwoord vóór 15 oktober 2002 aan:
Hellevaart-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of via e-mail aan hel@stripschrift.nl

De winnaars maken we bekend in een volgend nummer.
Maximaal één inzending per adres; medewerkenden van Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname;
en discussiëren over de uitslag doen we liever niet.

Uitslag Kuifje-prijsvraag Stripschrift 342:
De albums *Kuifje, Haddock en de schepen* zijn gewonnen door de volgende inzenders van het goede antwoord (a. Cormoran): **Henk Klein** (Diemen), **Jan van Riel** (Tilburg) en **Peter Texier** (Diemen). Verder een eervolle vermelding voor **Gaby Steentjes**, die ons vanaf een schip in de Zuid-Chinese Zee helaas een fout antwoord deed toekomen, maar hiermee wel het *Stripschrift*-prijsvraag-afstandsrecord vestigde.

GEFELICITEERD ALLEMAAL!

JAN VAN RIEL

Correcties

Tè-tuut-tè-tuut! In het vorige nummer zijn in de actualiteitenrubriek door een 'bedrijfsongeval' de fotocredits weggevallen bij het item over de Floriade. Natuurlijk zijn de foto's gemaakt door **Bram Dilrosun**. Dat hebben we bij deze dus even mooi rechtgezet.

De redactie

Youth Must Be Served!
CARTOONING VETS ADVISE THE ROOKIES!
HOGAN'S ALLEY
the magazine of the cartoon art
BEST COMIC STRIPS YOU'RE NOT READING!
DOZENS OF STRIPS SURVEYED!
The Last Cartoon: The Mystery REVEALED!
ALSO:
EARLY ERNIE BUSHMILLER
CARTOONISTS ON TERRORISM
BILLY DEBECK'S FIRST JOB
THE FIRST ADVENTURE STRIP

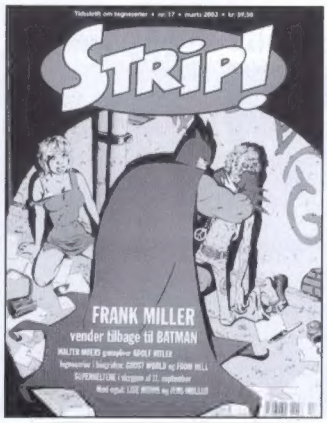

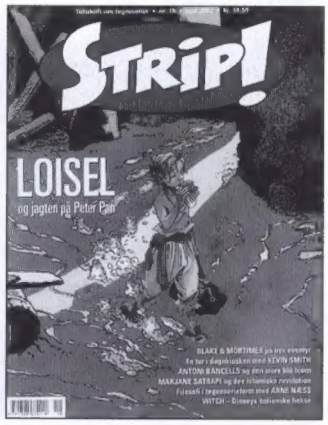

Mode

Exclusieve contracten zijn een modegril uit het vorige decennium. Althans, dat zou je denken. Halverwege de jaren negentig was zo'n verbintenis aan één bepaalde uitgeverij opeens buitengewoon lucratief voor schrijvers en tekenaars uit de comicwereld. Met name Marvel Comics en DC Comics boden tegen elkaar op en legden de grote namen voor langere tijd vast. Na een poosje raakte deze constructie in onbruik, want een dergelijk exclusief contract kan onhandig en uiteindelijk zelfs verstikkend zijn.

Desondanks kwam het exclusieve contract vorig jaar weer in beeld. De jonge uitgeverij CrossGen kaapte op die manier handig een paar grote jongens weg bij de gevestigde orde en hoewel die exclusieve contracten een stuk strikter werden opgediend dan ze in de praktijk werden gebruikt, moet het de concurrentie op een idee hebben gebracht. Deze zomer zwaait Marvel namelijk bijna elke week wel met een nieuw exclusief contract naar wederom een populaire, veelgevraagde comicmaker. Eerder tekenden *Kevin Smith* (Spider-Man/Black Cat) en *J. Michael Straczynski* (Amazing Spider-Man) zo'n contract en gedurende de laatste maanden hebben opvallend veel anderen dezelfde weg bewandeld. *Gary Frank* was nauwelijks klaar met zijn tekenwerk voor de Image-comic Midnight Nation of hij werd weggekaapt, tekenaar *Darick Robertson* was net bekomen van zestig nummers Transmetropolitan en onlangs werd bekendgemaakt dat ook schrijver *Bruce Jones* (Incredible Hulk) voorlopig exclusief voor Marvel werkt.

Het spreekt voor zich dat concurrent DC een beetje tegengas wil geven, maar daar blijven de exclusieve contracten doorgaans beperkt tot wat minder grote, minder populaire schrijvers en tekenaars. Marvel is daarentegen bezig aan een brutale sessie headhunting. Zo is nieuw talent *Leandro Fernandez* na slechts één nummer van de Oni-Presstitel Queen & Country al gevraagd voor een nummer Spider-Man: Tangled Web! Dit wegkapen van oud en nieuw talent gebeurt natuurlijk al decennia lang, maar het geschiedt nu wel heel structureel. Het is afwachten of Marvel hierdoor een ongekende machtspositie krijgt of dat het juist goed is voor de diversiteit in de comicwereld. Dat het goed is voor de bankrekeningen van de creatieve zwaargewichten moge echter duidelijk zijn.

Beproefd

Lukt het niet met exclusieve contracten, dan valt DC Comics graag terug op beproefde recepten en geijkte superhelden. Inderdaad, helden als Superman en Batman. Begin dit jaar was Batman aan de beurt in de uitgebreide crossover Bruce Wayne: Murderer (plus een handjevol variaties op die titel) en in september is het woord aan Superman in het achtdelige verhaal Ending Battle. Alle vier de Superman-comics verhalen gedurende de maanden september en oktober over hoe allerlei gevaarlijke schurken de aanval openen op vrienden en familie van Clark Kent. Heeft iemand ontdekt dat Kent en Superman één en dezelfde persoon zijn? En ook geen onbelangrijke vraag: hebben we dit liedje niet al vele malen eerder ge-

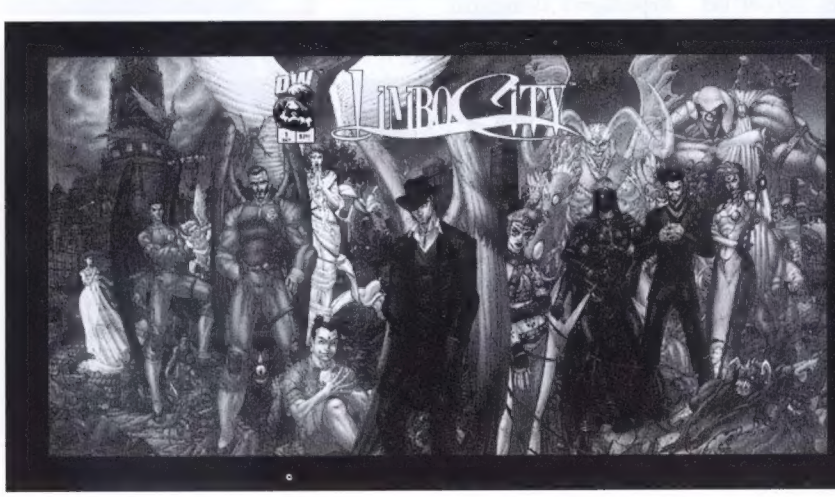

Boven,
- *Superman: Ending Battle.*
- *Violent Messiahs* keert terug.
- *Dawn* bij Image.

Links, *Limbo City* is DreamWaves nieuwste aanwinst.

Rechts, *Stupid Comics* door Mahfood.

door
OLAV BEEMER

Boven, Nieuw bij Image: *Paradigm.*

Rechts, Molenaar tekent *Lady Death/The Crow.*

hoord? Het viertal schrijvers *Geoff Johns*, *Joe Casey*, *Mark Schultz* en *Joe Kelly* leeft zich in ieder geval vrolijk uit op de zoveelste crossover. Het startschot wordt gegeven in Superman 186, die begin september verschijnt.

Dat het terugvallen op vaste waarden niet altijd even goed gaat, wordt bewezen met het stopzetten van Lab Rats. Schrijver en tekenaar *John Byrne* heeft aan zo veel verschillende comics gewerkt, dat daar een telraam voor nodig is en hij heeft een indrukwekkend aantal klassiekers op zijn naam staan. Nu zijn hoogtijdagen achter hem liggen, verandert echter niet alles wat hij aanraakt meteen in goud. Zijn nieuwe serie werd rond de jaarwisseling groots aangekondigd, maar de verkoopcijfers waren vernietigend. De huidige lezers hebben weinig behoefte aan een maker die teert op vergane glorie en obligaat zijn oude kunstjes herhaalt. Kortom, echt onverwacht was het niet toen DC aankondigde dat Lab Rats 8 het laatste deel van de serie wordt. Byrne is teleurgesteld, al maakt hij DC geen verwijten: 'Er was simpelweg geen markt voor. Dat kan gebeuren. Gelukkig was ik van plan de eerste verhaallijn rond nummer 12 af te ronden, dus dat kon ik gemakkelijk inkorten zodat aan geen losse eindjes blijven hangen.'

Meer nieuws over DC betreft het gerucht dat achter de schermen stevig wordt gebrainstormd over een heuse Batman/Superman-film. Gezien het overweldigende succes van de Marvel-films X-Men en Spider-Man en het mooie lijstje andere superheldenfilms dat op stapel staat (waaronder Daredevil en The Hulk), is dat niet eens zo'n gekke zet. Batman en Superman vertoonden hun kunsten al veel eerder op het witte doek en de televisie, dus gegeven alles wat tegenwoordig mogelijk is met computer graphics, moet een film over deze twee iconen uit de comicwereld een succes kunnen worden. De casting moet nog beginnen, maar betrouwbare bronnen fluisteren dat zomer 2004 is geprikt voor de release.

Imago

Hoe zit het eigenlijk met Image Comics? Tien jaar na de oprichting van deze rebelse uitgeverij lijkt het of sprake is van stagnatie. Wat zeker niet heeft geholpen, is de vertraging van de feestelijke jubileumcomic Image Comics. In een extra dikke hardcover zouden de overgebleven oorspronkelijke oprichters allen een kort verhaal tekenen en schrijven, maar *Todd McFarlane* (bedenker van Spawn) blijkt de enige die ver na de deadline nog geen enkele pagina af heeft. Zou hij het te druk hebben met zijn filmprojecten en action figures? De hardcover wordt nu opnieuw aangekondigd. Wanneer dat is? Voor McFarlane een weet, voor de rest van de wereld een vraag.

Dat Image niet helemaal stil zit, blijkt uit het aantrekken van *Joseph Michael Linsner*. De man achter onder meer Dawn en Angry Christ Comix heeft een tijdje voor de kleine uitgeverij Sirius Comics gewerkt, maar wil nu zijn oeuvre definitief onderbrengen bij Image. Dat begint met een 176 pagina's tellende hardcover genaamd The Art of Joseph Michael Linsner, een mooi werkje vol pin-ups, covers en nog nooit eerder gepubliceerd materiaal. De coverprijs van $39.95 is er ook naar. In de loop van 2003 lanceert Linsner overigens Dawn: Three Tiers, de nieuwe miniserie over hoofdpersonage Dawn.

Tevens probeert Image het met comics die doorgaans tot de 'underground' worden gerekend. Half september verschijnt Paradigm, een serie van de bij het grote publiek onbekende *Matt Cashel* en *Jeremy Haun*. Samen gaan ze dieper in op de kracht van de media en de populaire cultuur van de 21e eeuw, vol vreemde gebeurtenissen en bizarre logica. Beduidend minder zware kost is *Jim Mahfoods* Stupid Comics, een special met daarin een bundeling van zijn krantenstrips. Mahfood is bekend om zijn werk voor onder meer Grrl Scouts en deze keer spaart hij niemand met zijn sarcastische, satirische gags. Tot slot begint diezelfde maand de vierdelige miniserie Violent Messiahs: Lamenting Pain. Waar de reguliere serie nooit echt van de grond is gekomen, proberen schrijver *Joshua Dysart* en tekenaar *Tone Rodriguez* het met een kort verhaal over een duistere, gewelddadige maatschappij. Profielschetser Cheri Major moet op zoek naar een gevaarlijke moordenaar, die vrij spel heeft nu Citizen Pain is verdwenen.

Indie

Nederlands talent *Romano Molenaar* begeeft zich sinds eind jaren negentig voorzichtig op het pad van professioneel tekenaar voor Amerikaanse uitgeverijen. Dat begon ooit bij het inmiddels opgeheven Liar Comics en intussen heeft hij zijn draai redelijk gevonden bij Chaos! Comics. Deze herfst verschijnt daar de special Lady Death/The Crow, met een verhaal van *Dan Jolley*. De overleden fotograaf Michael Shaw wordt tot leven gewekt en hij wil wraak. Daarbij krijgt hij hulp van Lady Death. Natuurlijk geschiedt dit allemaal op de voor Chaos! vertrouwde manier: rondborstige dames, gotisch symbolisme en weinig inhoud. Toch is het verplichte kost voor de connaisseur die de carrière van landgenoot Molenaar op de voet wil volgen. De vele overbodige variant covers, dure premium editions en onzinnige scriptboeken kunnen daarbij gewoon worden overgeslagen.

DreamWave is dè verrassing van het jaar. Ooit een studio bij Image Comics, toen een vrijgevochten onafhankelijke uitgeverij en opeens hadden ze met Transformers: Generation One de ultieme klapper in handen. Het gevaar van zulk plotseling en overweldigend succes ligt op de loer, want de komende tijd brengt DreamWave opvallend veel nieuwe series op de markt. Naast de nieuwe reeks genaamd Transformers: Armada is het binnenkort de beurt aan Arkanium, Limbo City en Fate of the Blade. Zowel de eerste als de laatste reeks handelt over ninja's, maar Limbo City valt uit de toon. Niet alleen omdat het gaat over een stad waarin zielen zich tussen leven en dood bevinden, maar vooral vanwege de makers *Brian Augustyn* en *Brett Booth*. Augustyn is de vaste schrijver van Out There bij DC en Booth heeft veel gewerkt voor Image en Marvel. Blaast Dream Wave zichzelf op of wordt dit een ongekend succesverhaal? Voorlopig krijgen ze van de critici het voordeel van de twijfel.

Fantagraphics neemt intussen een voorschot op de feestmaanden. De dikke hardcover Rebel Visions: The Underground Comix Revolution 1963-1972 is namelijk een ideaal cadeau voor de liefhebber van uitgebreide naslagwerken over undergroundcomics. In dit rijkelijk van illustraties voorziene boekwerk wordt een vijftigtal tekenaars van eind jaren zestig tot begin jaren zeventig gevolgd, compleet met interviews en foto's. Grote namen als *Art Spiegelman*, *Roger Crumb*, *Gilbert Shelton* en *Jack Jackson* passeren de revue samen laten ze de gouden tijden voor undergroundcomics herleven. Tegen betaling van liefst $34.95 mag de bundel de stripwinkel verlaten.

Donald Duck

in:

EEN CADEAU VOOR THOM

De neefjes zitten in de rats en vragen Donald om raad...

Oom Donald, Thom Roep wordt *50 JAAR!* Maar we weten geen *CADEAU!* En hij *WIL* ook geen cadeau!

Ja, dat ken ik... Wacht maar!

Later...

Een cadeau voor Thom? Waarvoor? Ik heb van hem ook nog nooit een cadeau gehad!

Ik hoorde dat Govert Goudglans ook met iets bezig is - iets *GROOTS!*

*Thom haat de euro, vandaar.

WAT? Ga onmiddellijk een cadeau regelen, Donald! Geeft niet wat het kost, als het maar *GROTER* is dan dat van Goudglans!

Hij is er in getrapt!

En daarom staat er nu in Duckstad een standbeeld van Thom Roep. Want iemand die 50 jaar wordt, verdient een cadeau. En iemand die zich al meer dan de helft van zijn leven inzet voor Duckstad, verdient een STANDBEELD...

Thomas P. K. Roep

EEN MONUMENT IN DUCKSTAD

Cornelis Prul

STICHTER VAN DUCKSTAD (En buurman van Thom Roep)

HIEP HIEP HOERA!

uit

© DISNEY

Ter gelegenheid van zijn 50e verjaardag kreeg Thom Roep deze pagina van alle medewerkers van het weekblad *Donald Duck*.